

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa, Complectens Omnia Morum Præcepta, Et Principia Decisionis Omnium Conscientiæ Casuum, Suis Quæque Momentis Stabilita

Ad usum Parochorum, & Confessariorum

Continens Tractatus De Obligationibus Specialibus Certorum Statuum, De
Sacramentis In Genere, Et In Specie, Et De Censuris Et Irregularitatibus

Antoine, Paul-Gabriel

Ingolstadii, MDXXXIV.

VD18 90392167

Tractatus de Obligationibus Specialibus Certorum Statuum, & Officiorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41032

TRACTATUS
DE
OBLIGATIONIBUS
SPECIALIBUS,
CERTORUM STATUUM,
ET OFFICIORUM.

CAPUT PRIMUM.

De Obligationibus Clericorum.

NOTA. Clerici sunt ii, qui aliquo Ordine, vel saltem Tonsurâ sunt insigniti. Præter mandata omnibus Christianis communia, sunt quædam ipsis specialiter prohibita, & quædam præcepta.

Q. I. *Quenam sunt specialiter prohibita Clericis præsertim Sacro Ordine initiatis, vel Beneficiatis?*

Resp. *Ex communi, Sequentia i. Armorum Tom. III. A 2 gesta.*

gestatio, nisi necessitas urgeat ad defensionem vitæ, cap. 2. de vita & honest. Clerici arma portantes, & usurarii excommunicentur.

2. Venatio, quæ fit clamore, & armis, præsertim cum cane, vel accipitre, vel falcone; ita ut mortaliter peccent, si frequenter sic venentur, cap. 1. de Clerico venat. Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum, Canes aut accipitres, aut hujusmodi ad venandum habere non licet. Quòd si quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus fuerit: si Episcopus est, tribus mensibus à Communione: si Presbyter duobus: si Diaconus ab omni officio suspendatur. & cap. 2. Omnibus servis Dei, venationes, & sylvaticas vagationes cum canibus, & accipitres, aut falcones interdiciamus. & ex Conc. Gener. Later. 4. cap. 15. Venationem, aut aucupationem universis Clericis interdiciamus: unde nec canes, nec aves habere præsumant. His adde plura Concilia Provincialia. Ratio est, quia venatio à gravioribus occupationibus, à studio, oratione, & spiritualibus exercitiis, vel charitatis operibus avocat, mentem à Deo plurimum distrahit, populo scandalum parit, nec decet statum Clericalem. Præterea variis periculis obnoxia est. Quare Religiosos adhuc magis venatio dedecet, eisque speciatim prohibetur. Clement. 1. de statu Monach. Item ne venaticos canes intra suas domos retineant. Tamen juxta S. Raymund. & alios licita est interdum Clericis venatio quietæ, quæ fit laqueo,

queo, vel retribus, causâ necessitatis, vel recreationis moderatæ.

3. Militia, cap. *Quicumque* 23. q. 8. & cap. 5. dist. 50. & ex Apóst. 2. ad Tim. 2. quia 1. ex S. Thom. 2. 2. q. 40. a. 2. *Bellica exercitia multum impediunt animum à contemplatione divinorum & laude Dei, & oratione pro populo, quæ ad officium pertinent clericorum.* 2. Propter specialem rationem: nam omnes Clericorum Ordines ordinantur ad altaris ministerium, in quo sub Sacramento representatur Passio Christi... Et ideo non competit eis occidere, vel effundere sanguinem; sed magis esse paratos ad propriam sanguinis effusionem pro Christo, ut imitentur opere, quod gerunt ministerio.

4. Negotiatio, quæ est emptio rei cum intentione eam integram, & non mutatam vendendi, vel permutandi cum lucro. Quamvis sit per se licita, (nam per se licet lucrum viâ justâ intendere, & comparare ad finem honestum:) tamen Clericis ac Religiosis graviter prohibita est cap. 15. *de vita & honest.* ex Conc. Gener. Later. 4. Et Clement. 1. eod. tit. & cap. 6. *Ne Clerici, vel Monach.* ubi Alex. III. ait: *Secundum instituta prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi, vel Clerici causâ lucri negotientur.* Tum quia valde indecorum est Clericos & Religiosos lucris terrenis, quæ contemnere debent, incumbere. Tum quia negotiatio exponit periculo peccati, nempe injustitiæ,

fraudum, &c. & nimis animum secularibus curis implicat, & à spiritualibus avertit. à Conc. Chalced. can. 3. eis prohibetur conductio prædiorum alienorum, ut ex eorum fructibus lucrentur. Possunt tamen proprios agros colere, ut fructus vendant, & greges in suis prædiis alere, ut ex foetu, lanâ, lacte pecuniam conficiant, aut ipsa animalia saginata vendant. Eis quoque licet res, quæ ad suos usus emerunt, non ut vendant, postea data occasione carius vendere; nam hoc non est negotiatio. At non videtur iis licere negotiari per alios, qui totam præstent industriam, pecuniam in societate mercatorum deponere, nisi id fiat ex necessitate, & ex consensu Papæ expresso, vel tacito. Tum quia hoc illorum statui indecorum est, & in illis avaritiam redolet: tum quia ita fert consuetudo vim legis habens, nam reprehenderentur, qui hoc facerent.

5. Cohabitatio cum fœmina, de qua suspicio esse potest, ex Conc. Nic. 1. can. 3. & cap. 1. & 9. *de cohabit.* & ex Conc. Gener. Later. 1. cap. 3. ob periculum proprium, & scandalum aliorum.

6. Ludus alearum, chartarum, taxillorum ex cap. 1. dist. 35. ex cap. 11. *de excessib. prælat.* ex variis Conciliis. Et præsertim ex Conc. Gener. 6. & Conc. Gener. Later. 4. c. Clerici. *de vita & honest. ibi. Clerici... ad aleas, & taxillos non ludant: nec hujusmodi ludis intersint. Quare de Lugo ait: propter hos Canones obligatio-*

gationem aliquam peculiarem in Clericis agnoscunt Doctores communiter. Ratio est, quia talis ludus eorum statui indecorus est, & multis malis, ac peccatis obnoxius. Unde mortaliter peccant, qui saepe tali ludo ludunt cum jactura notabili temporis, vel etiam semel cum scandalo, vel magna pecuniæ summa. Religiosis verò ludus alexæ, & chartarum adhuc strictius vetitus est, nam Religiosis, inquit Molina, longè magis indecens est, & scandalosius aliis, quam Clericis secularibus: eoque magis ipsis indecens, & scandalosius aliis, quò arctiorem vitam profitentur, & magis in ea Religione regularis disciplina viget. Quare Busenbaum docet, Religiosos, apud quos disciplina regularis viget, à gravi peccato vix posse excusari, si ludant chartis, vel aleis. Et De Lugo disp. 31. sect. 1. n. 12. hæc ait: *Perdoctus P. M. Bannes indubitanter aliquando asseruisse fertur, si hominem nostræ Societatis vidisset chartis semel ludentem, judicaturum eum peccati mortalis reum. Quod ego etiam de Patribus Cappuccinis, Carmelitis discalceatis, & similibus dico.*

7. Secularia negotia, ex 2. Tim. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit. Et ex multis Conciliis, & ex toto tit. ne Clerici vel Monachi secularibus negotiis se immisceant.* Hinc non possunt exercere officium Advocati coram Judice sæculari, nisi in propria causa, aut Ecclesiæ, aut miserabilium personarum, quæ suas causas admi-

nistrare nequeunt, cap. 1. *de postul.* item officium Procuratoris, Tabellionis, seu Notarii in placitis secularibus, & alia negotia, quæ multum distrahunt, & implicant: nam per illa à rebus spiritualibus, & propriis eorum officiis nimium abstrahuntur. In Gallia tamen ex consuetudine recepta, & ob bonum Ecclesiæ licitè funguntur officio Consilarii, & Judicis in causis civilibus.

8. Chirurgiæ exercitium, quo adustio, vel incisio infertur, prohibetur Clericis sacro ordine initiatis; item sententiam sanguinis dictare, aut proferre, sanguinis vindictam exercere, aut ubi exercetur interesse, & quidquam dictare, aut scribere ad hunc finem, cap. 9. *ne Clerici vel Monach.* ex Conc. Gener. Later. *ex communi*, tamen licet Clericis Medicinam secundum artis regulas exercere ex charitate sine ullo periculo, & scandalo, modò ipsi incisionem, vel ustionem non inferant.

9. Popinarum ingressus, nisi necessitatis causâ in itinere, ex multis Canonibus, dist. 44. & ex Conc. Gener. Later. 4. cap. 16. ibi: *Tabernas prorsus evitent, nisi fortè causâ necessitatis in itinere constituti.* & ex multis Conciliis Provincialibus.

10. Omnis luxus, cap. 7. & 8. dist. 41. sæculi voluptates, & spectacula, cap. 3. dist. 23. commestationes, & ebrietates, cap. 14. *de vita & bon.* Choroæ Trident. sess. 24. cap. 12.

Porro Conc. Trident. sess. 22. cap. 1. Hæc omnia

omnia innovat, & confirmat, nam ibi: *Statuit, ut quæ aliàs à summis Pontificibus, & à factis Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinâque retinenda, ac simul de luxu, comestationibus, Choreis, aleis, lusibus, ac quibuscunque criminibus, nec non sæcularibus negotiis fugiendis copiosè, ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem pœnis, vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis, observentur. Lege tot.*

Not. Eadem omnia prohibita sunt Religiosis non solum Clericis, sed etiam Laicis: quia nomine Clericorum comprehenduntur Religiosi, quando prohibitio spectat decentiam statûs, ut notat Suarez.

Q. 2. Quænam specialiter Clericis præcipiuntur?

Resp. Tenentur 1. Clerici præsertim sacro ordine initiati, vel Beneficiati *habere Coronam, & Tonsuram congruentem, cap. 15. de vita & honest. ex Conc. Gener. Later. 4. & c. 4. eod. tit. Siquis ex Clericis comam relaxaverit, Anathema sit.* Item gestare habitum Clericalem, & suo Ordini convenientem, can. 22, dist. 23. & Clement. 2. *de vita & hon.* & ex Conc. Trident. sess. 14. c. 6. & ex Constit. 92. Sixti V. ubi sub gravi pœna præcipit, ut omnes illi Clerici jugiter deferant *Tonsuram, & habitum Clericalem, vestes scilicet talares.* Et verò eos, qui à mundo separati, se divino ministerio dedicarunt, Laicalem vitam exteriore habitu profiteri, dedecet. Hinc peccat mortaliter,

11115V

A 5

qui

qui notabili tempore non gestat Tonsuram, vel habitum Clericalem, saltem quo discernatur à Laicis, cum id præcipiatur sub gravibus pœnis, & res sit gravis pertinens ad decentiam statûs, & bonum, ac decus Ecclesiæ. *Ita Navar. Sanchez, & alii.* nec excusat consuetudo, cum sit irrationabilis, & corruptela. Unde S. Carol. in Synod. 2. Eccles. Mediol. inter alios casus hunc sibi reservat: *Qui quævis Beneficia obtinentes habitum Clericalem non induunt.* Permittit tamen Clericis iter facientibus, ut vestitu contractiore utantur, *decentem tamen illum, inquit, atque hujusmodi esse oportet, ex quo eos esse Ecclesiastici Ordinis homines agnoscere facile possit. Cum vero eò venerint, quò pervenire contendunt, talarem togam induant.*

Porro Religiosis prohibetur sub excommunicatione ipso facto contracta, & Papæ reservata, ne habitum sui Ordinis temere, hoc est, sine justa causa, dimittant, cap. 2. *ne Clerici, vel Monach. in 6.*

2. Tenentur Clerici sacro Ordine insigniti servare castitatem perpetuam, ex voto solemnini, quod Ecclesia ob reverentiam sacri ministerii annexuit Ordini sacro, ita ut illi per voluntariam Ordinis susceptionem facto ipso, & tacitè profiteantur, ac voveant castitatem. Constat ex variis juribus, ex Conc. Gener. Later. 2. cap. 7. ex Trident. & sensu, ac praxi Ecclesiæ. Item tenentur quotidie recitare Breviarium ex variis juribus, & præsertim ex universali

versali

versali Ecclesiæ consuetudine vim legis habente; ut constat ex consensu Doctorum, qui se habent in hac re ut multitudo testium omni exceptione majorum.

3. Clerici ratione sui statûs, & juramenti obedientiam specialiter debent Episcopo in iis, quæ spectant ad honestatem vitæ, & reformationem morum, ad correctionem & pœnas pro peccatis impositas, ad divinum cultum, Officium, & Sacramenta, ad jura Episcopalia, & ad jurisdictionem Ecclesiasticam, c. *quia frater*. 7. q. 1. & c. 16. *de Offic. judic. ordin.*

4. Tenentur servare honestatem & modestiam in omni compositione & gestu corporis, temperantiam & moderationem in cibo & potu, ex dist. 41. & dist. 44.

5. Ratione sui statûs debent morum sanctitate, & virtutibus omnibus Laicis prælucere, *quorum forma & exemplum esse debent*, ait Conc. Gener. Later. 2. c. 4.

Q. 3. Quanam sunt obligationes speciales Beneficiatorum?

Resp. Beneficiati, etsi carentes Ordine sacro, tenentur ex justitia Horas Canonicas recitare quotidie, ita ut si eas culpabiliter omiserint, peccent mortaliter, nec faciant fructus suos, & ad eorum restitutionem teneantur, saltem post sex menses pacificæ possessionis. *Ita omnes Prob. 1. Ex Conc. Later. 5. sess. 9. ibi: Statuimus & ordinamus, ut quilibet habens Beneficium*

dium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab
 obtento Beneficio divinum Officium non dixerit,
 legitimo impedimento cessante, Beneficiorum suo-
 rum fructus suos non faciat, pro rata omissionis
 recitationis Officii & temporis; sed eos tanquam
 injuste perceptos in fabricas hujusmodi Beneficio-
 rum, vel pauperum Eleemosynas erogare teneatur,
 Quod decretum confirmat & explicat Pius V.
 Constit. Ex proximo vigente etiam in Gallia.
 Statuimus, inquit, ut qui Horas omnes Canonicas
 uno vel pluribus diebus intermiserint, omnes Be-
 neficii, seu Beneficiorum suorum fructus, qui illi
 vel illis diebus responderent, si quotidie divide-
 rentur: qui verò Matutinum tantum dimidiam;
 qui ceteras omnes Horas, aliam dimidiam: qui
 harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem
 diei amittant. 2. Quia sub hoc onere ab Ec-
 clesia Beneficium eis collatum est, & ab eis
 acceptatum: nam Beneficia propter Officia
 conceduntur, ait Conc. Constantiense sess. 43.
 idem docet Trid. sess. 21. c. 3.

Observa 1. hæc restitutio fructuum debetur
 in conscientia ante omnem sententiam; nam
 omittens non habet jus ad illos fructus, defe-
 ctu conditionis, quam Ecclesia exigit ut illud
 acquirat. Et Conc. Later. cit. dicit, non facere
 fructus suos pro rata omissionis Officii, sed teneri
 restituere tanquam injuste perceptos. At ut
 quis teneatur restituere injustè acceptum, &
 quod suum non est, non requiritur sententia
 Judicis. Hinc Alex. VII. damnavit hanc pro-
 pos.

pos. *Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quòd sit pœna. Excusatur tamen à restitutione, qui sine sua culpa omisit, v. g. ob morbum, unde Conc. Later. addit, cessante legitimo impedimento.*

2. Qui eodem die in pluribus horis pauca omisit, quæ simul sumpta constituent quantitatem unius parvæ horæ, videtur peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem prorata officii omissi: quia verè notabilem partem officii die omisit, ad quam tenebatur ex justitia, nec habet jus ad partem fructuum parti officii omissi respondentem.

3. Non liberatur à restitutione, qui aliis diebus recitat, quod omisit: quia obligatio restituendi est imposita omissioni graviter culpabili Officii quotidiani, quod cum suo diei affixum sit, non potest impleri alio die.

4. Non sufficit adesse Horis, quando recitantur in Choro, quia recitari debent ab ipso Beneficiato, ex ead. Bulla.

5. Alexander VII. damnavit has propos. 21. *Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.* 33. *Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascunque Elemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus suæ Beneficii fecerit.*

6. Commendatarii perpetui obligantur ad
Horas:

Horas: quia substituantur Beneficiatis titularibus cum tota obligatione: imò nunc habentur pro veris titularibus, & Commenda perpetua æquiparatur Beneficio, ex Trid. sess. 7. c. 2. & sess. 24. c. 17. nam habet vim, & effectum tituli, datque jus perpetuum percipiendi fructus. Coadjutor verò non obligatur præcisè ratione Coadjutoria, licet instituatur cum futura successione, quia nondum est Beneficiatus. Excipe nisi habeat jus plenum administrandi ob Beneficiati amentiam, aut similem infirmitatem, vel assumatur ad totum onus Beneficii in defectum Beneficiati; nam tenetur ad omne onus, ad quod assumitur.

7. Impuberes ratione studiorum non excusantur, nam comprehenduntur voce *cuilibet*, Conc. Later. & Beneficium non datur nisi propter officium. Item ad Horas obligantur præstimonia habentes, ex Bulla Pii V. cit.

8. *Ex communiore*, nulla est obligatio recitandi ante partam possessionem, quia ante illam non censetur provisos Beneficium perfectè consecutus, nec potest fructus percipere, nec Beneficii jura exercere. Excipe, nisi dilatio possessionis capiendæ proveniat ex culpa, vel negligentia Beneficiati, nam *mora sua cuilibet est nociva*, Reg. Jur. 25. in 6. & nemini sua fraus, vel negligentia prodesse debet. Tenetur autem statim sub mortali accepta possessione, ex Bulla cit. Qui autem sex primis mensibus omisit; juxta alios tenetur ad restitutionem

tutionem, quia ex natura rei tenetur non solum ex jure Ecclesiastico; nam datum ob causam obligantem retineri non potest causâ non secutâ: juxta alios non tenetur, quia Papa remittit obligationem restituendi ob omissum sex primis mensibus officium, licet talis graviter peccaverit, cum violaverit præceptum in re gravi.

9. Tenuitas Beneficii non excusat ab hac obligatione. Ita S. Antonin. Navar. Suarez, Tolet. Azor, Reginal. & alii communis. quia jura ad Officium obligant omnes Beneficiarios sine exceptione, ut patet ex his verbis, Conc. Latèr. *Quilibet habens Beneficium cum cura, vel sine cura.* Et ex his Bullæ Pii V. *qualiacunque Beneficia obtinentes*, at ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Et lex generalis est, dari Beneficium propter Officium. Imò cap. *Clericus* dist. 91. jubetur Clerico pauperi, ut agriculturâ, vel artificio sibi victum compareret sine Officii detrimento. Deinde Beneficium acceptans, sponte acceptat omne onus illi annexum, & in illud consentit. Nec extraneo onere patitur injuriam, cum hæc scienti, & sponte consentienti non fiat. Sic vir tenetur ad onera matrimonii, & alendam uxorem, quamvis ab ea non acceperit dotem sufficientem. Saltem in hoc consuli debet cujusque Ecclesiæ consuetudo, & in dubio Episcopus loci.

Sed

*Sed an Beneficiarius privatur omnibus Beneficij
fructibus respondentibus iis diebus, quibus non
recitavit, si obierit alia Ministeria Bene-
ficio annexa?*

Resp. Suarez, Reginal. Azor, Navar. & alii
docent, omnibus privari, quia Conc. Later.
dicit generaliter omittentem Horas non face-
re fructus suos; & Pius V. sine ulla exceptio-
ne, & distinctione statuit, ut omnes Benefi-
cii, seu Beneficiorum suorum fructus amittat:
ubi eodem modo de Beneficiis sive curatis,
sive simplicibus loquitur.

Non pauci tamen docent teneri tantum ad
partem fructuum respondentem Officio omif-
so, spectata quantitate reddituum, & onerum:
quia Beneficium, cui alia onera annexa sunt,
ut Prædicatio, Ministratio Sacramentorum,
celebratio Missæ, &c. non solum propter Ho-
ras, sed etiam propter illa alia onera, & mi-
nisteria institutum est, & datur. Ergo æqui-
tas postulat, ut qui alia munera ritè obit, non
privetur stipendio iis debito. Cum enim im-
ponatur obligatio restituendi, quia Benefici-
um datur propter Officium; quando aliquis
præstat plura Officia, & omittit unum illorum,
ut recitationem Horarum, satis est, si restituat
partem stipendii respondentem Officio omif-
so. Dicunt autem Conc. Later. & Pium V. lo-
qui de omnibus fructibus respondentibus Ho-
ris Canonicis, non verò de aliis datis ob alia
Ministeria, & intelligi debere pro materia sub-
jecta,

jecta, vel saltem ea decreta non fuisse recepta cum tanto rigore, sed cum hac moderatione, ut qui alia onera habent, quibus satisfecerint, possint fructus iis respondentes lucrari.

Respondet Suarez, licet Beneficium detur propter plura Officia, nihilominus legem potuisse punire omissionem unius Officii privatione omnium fructuum etiam respondentium aliis servitiis: privasse autem ex verbis citatis constare. Alii docent ad securitatem conscientiae petendam esse compositionem cum sacra Pœnitentiaria.

Quid si Beneficium possidens nullos ex eo fructus percipiat?

Resp. 1. Tenetur horas recitare in his casibus 1. Si omnes fructus loco pensionis impendat ei, qui sibi resignavit, vel Sacerdoti substituto ad peragenda Beneficii onera. Quia habet titulum, & possessionem beneficii, cui annexa est obligatio personalis recitandi horas: quod si non fruatur fructibus, hoc est peccat accidens, & quia sic ipse sponte consentit. 2. Si iis privetur justè, v. g. quia non residet, vel nondum Sacris initiatus est, vel ob aliquam culpam. Nam Ecclesia non debet privari suo debito servitio ob culpam, aut aliquem defectum Ministri, qui hanc fructuum privationem sibi imputare debet. 3. Si illi fructus aliquo casu perierint, v. g. incendio, sterilitate, hostium spoliatione, &c. vel si hominum in-

juria pro aliquo tempore auferantur sine spe recipiendi. Quia cum beneficia instituta sunt, simul imposita est perpetua obligatio officii, licet fieri nequeat, quin aliqui ejusmodi casus decursu temporis accidant; & qui beneficium semel acceptati, sicut omnia jura, & emolumenta percipit, ita suscipit in se pericula, & cum periculis se obligat ad ejus onera, idque ex pacto tacito inter ipsum, & Ecclesiam. Adde quod Superiorum, vel sequentium annorum proventus talem jacturam satis compensare possunt. 4. Quando redditus primi, vel secundi anni subtrahuntur Beneficiato, ut cedant fabricæ, vel antiquis Canonicis: tum quia talis consuetudo non fuit inducta, ut minueretur officium: tum quia cum his conditionibus sponte suscepit beneficium: tum quia per applicationem fructuum fabricæ, ipse liberatur in posterum onere solvendi pro fabrica: & si applicentur Canonicis, ipse tunc obtinet jus, & spem idem percipiendi ab aliis, & suo tempore eadem commoda percepturus est. Nec refert quod prius mori potest, aut cedere beneficio, quia hoc se habet per accidens.

Resp. II. Si absque sua culpa nullos fructus percipiat, nec sit spes, eos postea percipiendi, ut cum fundus beneficii ab hæreticis occupatur, juxta multos non obligatur ad horas ratione hujus beneficii. Quia non est mens Ecclesie, ut teneatur ad hoc onus, cum stipendium

dium non habeat, & censeatur amisisse facultatem unquam percipiendi. Quòd si partem fructuum, aut distributiones recipiat, ad officium totum tenetur non minùs, quàm qui beneficium insufficiens ad integram sustentationem habet. At si sit spes percipiendi aliquando fructus, teneretur: tum quia hæc spes est pretio æstimabilis, & beneficium pacificè possessum cum tali spe est sufficiens ratio obligandi, & interim gaudet honore, & privilegiis: tum quia teneretur, si casu fortuito, ut propter sterilitatem, furtum, bellum, & similia aliquibus annis non reciperet fructus.

Q. 4. *Ad quid insuper tenentur Beneficiati Choro addicti?*

Resp. I. Tenentur Choro interesse tempore divini Officii, ita ut si sine legitima causa ab eo absint ultra tempus sibi à jure concessum, peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem. Probat. 1. ex c. 3. dist. 91. Clericus, qui absque corpusculi sui in equalitate vigiliis deest, stipendio privatus excommunicetur. Et ex tit. de Cleric. non resid. Et ex Trid. sess. 24. c. 12. ibi: *Obtinentibus in Cathedralibus, aut Collegiatis dignitates, Canonicatus, Præbendas, aut portiones, non liceat vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis ultra tres menses ab eisdem Ecclesiis quolibet anno abesse. Salvis nihilominus earum Ecclesiarum constitutionibus, quæ longiùs servitii tempus requirunt, &c.* Et ex multis Conciliis Provincialibus. 2. Quia

ex Officio tenentur in Choro horas omnes recitare, & propter hanc recitationem publicam in Choro, stipendium accipiunt; ad hoc enim instituta sunt illa beneficia. Tenentur autem omnibus, & singulis horis interesse, nam tenentur Officium integrum solemniter persolvere, & non tantum partem Officii. Unde Conc. gener. Later. 4. c. 17. præcipit Clericis, Choro præsertim adstrictis, & Canonicis *in virtute obedientia, ut divinum Officium nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter, & devotè.*

Quanta autem ad mortale requiratur absentia à Choro, ultra duos, aut tres menses juxta cujusque Ecclesiæ consuetudinem, sive ex continuis, sive ex interruptis diebus componatur, controvertitur. Suarez excusat solum à mortali absentiam unius diei. Excusantur tamen à præsentia Chori, & residentia, absentèsque jure percipiunt fructus beneficiorum Canonici studentes Theologiæ per annos 5. vel docentes Theologiam toto tempore, quo docent *c. ult. de Magist.* Item duo Canonici, qui sunt in obsequio Episcopi ad Ecclesiæ utilitatem, *c. 15. de Cleric. non resid.* & qui sunt in obsequio Papæ ad eundem finem *c. 14. eod. tit.*

Not. Qui etiam ex legitima causa à Choro absunt, non lucrantur Distributiones quotidianas, & receptas tenentur restituere, non obstante remissione, *ex c. 32. de Præbend. & ex Trid.*

Trid. sess. 24. c. 12. ibi: *Distributiones, qui statis horis interfuerint, recipiant: reliqui, quavis collusionis, aut remissione exclusâ, his careant, juxta Bonifac. VIII. Decretum, quod incipit, Consuetudinem, &c.* In quo excipiuntur solum ii, quos infirmitas, seu iusta, & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesie utilitas excusaret. Hinc punctator, cui ex officio incumbit notare absentes à Choro, tenetur ad restitutionem, si eos non notet, quia causa est, quod solvantur distributiones iis, quibus non debentur cum damno eorum, quibus jure debentur; quibus proinde tenetur restituere de suo. Idem est de distributore, si distributiones solvat iis quibus non debentur, hoc est iis, qui absunt non ob infirmitatem, aut necessitatem corporalem, vel in evidentem utilitatem Ecclesie, sed ex alia causa, licet iusta; nam iis privat alios, quibus jure debentur. Ex Decreto Trident. sess. 22. c. 3. Distributiones illæ saltem, quæ ab Episcopis post tale decretum institutæ sunt ex fructibus beneficii, applicari debent fabricæ, quatenus indigeat, aut alteri pio loco arbitrio Ordinarii.

Porro cæcus habens Præbendam tenetur choro interesse, & audire alios canentes, & recitare, quantum ipse potest, & recordatur, nam ad id tenetur ex vi beneficii cum Præbenda. Cur enim excusaretur? *Ita Suarez, Filiuc.*

Resp. II. Idem tenentur jure communi canere in choro, & alta voce recitare Officium

secundum Ecclesie sue usum, ex c. 9. dist. 92. Quilibet Clericus Ecclesie deputatus, si ad quotidianum psallendi officium matutinis vel vespertinis horis ad Ecclesiam non convenerit, deponatur à clero. Et ex Trid. c. 12. Omnes divina per se, & non per substitutos compellantur obire officia... atque in choro ad psallendum instituto, Hymnis & Canticis Dei nomen reverenter, distinctè, devotèque laudare. Item ex variis Conciliis. Nam ad officium talium beneficiatorum publica canonicarum precum decantatio pertinet, cum ad eam instituta sint illa beneficia; & re ipsa reditus eis specialiter dantur, ut Choro inserviant. Nec distributiones constituta sunt ob nudam presentiam, sed ut cum aliis psallant, & officium decantent. Quare non satisfaciunt privatim in Choro Horas recitando, nec lucrantur distributiones, quæ debentur solis Choro inservientibus: nam quod datur ob causam obligantem, causam non secutam non debetur, sed restitui debet.

Porro pars Chori, quæ tacet, tenetur attendere ad ea, quæ canit altera; nam tenetur ad totum Officium moraliter concurrere, & totum facere suum. Aliàs non censeretur moraliter præsens toti Officio; nam is non dicitur præsens alicui rei, qui ad aliud attendit, ex l. coram. ff. de verbor. signif. Nec satisfacit, qui prævenit, & privatim recitat partem alterius Chori, & postea voluntariè distrahitur; nam non satisfacit toti Officio publico Chori, non enim

enim communicat in parte Officii, quam non recitat, nisi ad eam attendendo. Unde in solemni Missa omnes tenentur audire attentè Evangelium, Epistolam, & alia quæ ab uno decantantur.

Controvertitur, an legitima sit consuetudo, quâ in quibusdam locis Canonici totum onus psallendi seu canendi imponunt Vicariis, vel Cantoribus conductitiis, ipsi verò certis temporibus adsunt. Certum est tales saltem teneri privatim Horas recitare; nam generalis est lex recitandi Horas, cui non satisfacit, qui tantum alios recitantes audit; item teneri Choro interesse tempore Officii cum devotione, & attentione: quòd si domi Horas persolverint, attendere more orantium, alioqui vana, nec religiosa esset illorum præsentia.

Q. 5. An Beneficarii omnes tenentur partem fructuum Beneficii, honestæ sustentationi superfluum, impendere in pauperes, vel alios pios usus.

Resp. Juxta omnes ad id sub mortali tenentur. Et quidem paucis exceptis etiam jure naturali, ita ut consuetudo in contrarium excusare non possit. Sed omnes penes Canonicos, ut ostendit Navar. & plurimi ne dicam plerique Theologi veteres cum Richard. S. Bonav. S. Raymund. S. Antonin. multique recentiores Turrian. Comitol. Layman. Gormaz, &c. Docent ad id teneri non solum ex

charitate, & Religione, sed etiam ex iustitia, ita ut si superflua omnia non impenderint in usus pios, teneantur ad restituendum pauperibus, vel aliis piis causis; ideoque non habere dominium omnium fructuum Beneficii absolutum, & liberum, sed gravatum onere iustitiæ superflua impendendi in pios usus.

Prob. 1. ex Patribus & Conciliis. S. Ambros. ep. 31. ad Valent. *Nihil Ecclesia sibi nisi fidem possidet. Hos redditus præbet, hos fructus. Possessio Ecclesiæ sumptus est egenorum.* S. Hier. in c. *Quoniam.* 16. q. 1. *Quidquid habent Clerici, pauperum est.* S. August. in c. *si privatum.* 12. q. 1. *Non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procuracionem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus.* S. Gregor. l. 5. Epist. 55. ait Patrimonium Ecclesiæ Romanæ esse res pauperum. S. Bernard. Epist. 2. ad Falcon. *Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* Ita alii Patres. Adde can. *Res Ecclesiæ* 12. q. 1. Conc. Gener. Nic. 2. c. 12. *Omnium Ecclesiasticarum rerum Episcopus sollicitudinem habeat, & dispenset eas tanquam Deo contemplante. Non liceat autem ei fraudare quidquam ex illis, vel cognatis propriis donare, quæ Dei sunt. Quòd si pauperes fuerint, ut pauperibus largiatur.*

Conc. Gener. 8. cap. 15. decernit Ecclesiasticos redditus ad Ministrorum sustentationem, & ob escam pauperum, & peregrinorum sustentationem.

tatio-

tationem esse. Conc. Gener. Later. 3. cap. 19. dicit *Ecclesiarum bona, & Clericorum, & pauperum Christi usibus deputata esse.* Greg. IX. c. 16. de foro compet. ait: *Cum valde sit iniquum ea, quæ collata sunt pro remedio peccatorum Ecclesiis, vel relicta, aut eis iustis modis aliis acquisita, aliis usibus applicari.* Conc. Turon. An. 813. c. 10. *Rebus Ecclesiæ ita utantur, ut non propriis, sed ut sibi ad dispensandum commissis.* Ita loquuntur multa alia Concilia. Unde Conc. Paris. 829. adductis multis Canonibus, & textibus Patrum, ait c. 15. *Sicut igitur præmissa documenta declarant, non sunt res Ecclesiæ ut propriæ, sed ut Dominicæ, & à Domino commendatæ tractandæ.* adde S. Th. qui 2. 2. q. 100. a. 1. ad 7. ait: *Quamvis res Ecclesiæ sint Papæ ut principalis dispensatoris, non tamen sunt ejus ut Domini, & possessoris.* & q. 119. a. 3. ad 1. *Clerici sunt dispensatores honorum Ecclesiæ, quæ sunt pauperum, quos defraudant prodigè expendendo.*

Nec dicas Patres, & Canones loqui de bonis immobilibus: nam apertè loquuntur de bonis, quæ ad sustentandos Ministros Ecclesiæ, & alendos pauperes impendi debent. Constat autem nunquam Ministris licuisse bona immobilia consumere in suos, vel pauperum usus.

Prob. 2. Quia bona Ecclesiæ sunt ei donata à fidelibus ea intentione, & cum onere, ac pacto saltem implicito, seu tacito, ut impenderentur in cultum divinum, & alios pios usus,

scilicet, in sustentationem Ministrorum Eccle-
 siæ, & pauperum, in fabricam, Ornamenta
 Templi, &c. Nam 1. A Patribus, & Conciliis
 bona Ecclesiæ dicuntur vota fidelium, pretia
 peccatorum, bona Dei, hoc est, bona Deo
 consecrata, quatenus donata sunt tantum in
 ejus cultum, & usus pios ipsi gratos. Item Eccle-
 siæ Prælati dicuntur œconomi, & dispensato-
 res; non absoluti Domini bonorum Ecclesiæ.
 2. Fideles bona sua donando Ecclesiæ vole-
 bant opus salutare, meritorium, & Deo gra-
 tum facere, & illa Deo consecrare: quod non
 fecissent quoad partem superfluum bonorum,
 si non dedissent cum onere, & pacto, saltem
 implicito seu tacito, ut in usus pios, & Deo
 gratos omnia impenderentur: nam non est
 opus pium dare Ministris Ecclesiæ bona illo-
 rum sustentationi superflua, ut de iis faciant,
 quod libuerit, & possint ea in usus profanos
 impendere. 3. Hæc intentio fidelium satis
 constat ex Patribus, & Conciliis. S. Ambros.
 l. 2. Offic. c. 22. dicit fideles Ecclesiæ Ministris
 probis sua obtulisse, ut per eos ad pauperes
 pervenirent. S. Thom. in Epist. 2. ad Corinth.
 c. 12. Lect. 5. ait. quod Principes & alii bona
 Ecclesiæ non dederunt Prælati propter se, sed
 propter pauperes: *¶* ideo non dederunt eis, sed
 pauperibus. Prælati autem dantur tanquam
 pauperum dispensatoribus. Conc. Gener. La-
 ter. 2. c. 10. ait Decimas Ecclesiarum, quas in
 usus pietatis concessas esse Canonica demonstrat
 aucto-

autoritas, à Laicis possideri prohibemus. Conc. Aquisgran. an. 816. cap. 16. Res Ecclesie, sicut à SS. Patribus traditur, & in superioribus Capitulis continetur, vota sunt fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum: fideles namque Christi amore succensi, ob animarum suarum remedium, Cœlestis Patriæ desiderium, suis propriis facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam; ut his & milites Christi alerentur, & Ecclesie exornarentur, pauperes recrearentur, & captivi redimerentur. Quapropter vigilanti ac solerti curâ providendum est his, qui ejus facultates administrant, ne eas in suos solummodo usus convertant, sed magis juxta possibilitatem rerum, Christo Famulantium, imo eorum in quibus Christus pascitur, & vestitur, curam gerere penitus non negligant, &c. Conc. Valent. an. 855. c. 21. Quia cum ipsæ res Ecclesie à piis & fidelibus Deo oblatae, juxta antiquorum Patrum sententiam, nihil sint aliud, nisi vota fidelium, patrimonium pauperum, redemptio peccatorum; si eas fideliter, & integre Ecclesiasticis usibus non defendimus, & in eos, qui obtulerunt, & in Deum, cui oblatae sunt, gravissimo nos reatu implicamus: Conc. Tribur. cap. 13. Ideo danda (sunt decimæ) ut Deus placeat, & Ministri Ecclesie liberiores fiant ad spiritualis servitii expletionem, nec non secundum Statuta Canonum in sustentationem pauperum, & restorationem Ecclesiarum proficiant, &c. Omitto multa alia Concilia idem declarantia.

Neque

Neq; dicas ante erectionem Beneficiorum, quæ Octavo, vel Nono sæculo accidit, fuisse quidem obligationem Justitiæ impendendi superflua in usus pios; sed postea Ecclesiam instituendo Beneficia dominium eorum reddituum absolutum, ac liberum transtulisse in Beneficiarios, cum sola obligatione charitatis, vel religionis impendendi superflua in usus pios.

Nam contra est 1. Bona Ecclesiæ post erectionem Beneficiorum non amiserunt naturam, & conditionem boni merè Ecclesiastici, & Deo dicati, ideòque in usus pios impendendi. 2. Cum data sint à fidelibus solum in Dei cultum, & pios usus, imposita est obligatio perpetua justitiæ ea sic impendendi. 3. Posteriora Concilia de illis bonis loquuntur sicut priora, & dicunt ea esse bona Dei, impendenda in usus pios. Nam Leo X. constit. 7. approbante Conc. Later. 5. Statuit *ut Cardinales Ecclesiarum bona temerè non effundant, sed ea in piis & sanctis operibus exponant, quorum causâ magni & optimi redditus per Sanctos Patres statuti, & ordinari fuerunt.* Scilicet secundum naturam, & donationem illorum bonorum. Conc. Trid. sess. 25. c. 1. ait *omnino eis (Episcopis) interdicit, ne ex redditibus Ecclesiæ, consanguineos, familiaresve suos augere studeant, cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant...* Quæ verò
de

de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscunque Beneficia Ecclesiastica tam secularia quam regularia obtinentibus observari, sed et ad S. Rom. Ecclesie Cardinales pertinere decernit. Conc. Mediol. I. sub S. Carolo. tit. 63. Et Sacrorum Canonum decretis statutum est, et SS. Patrum testimoniis celebratum, quae bona fidelium pietas Deo consecravit, ea vel illorum necessitatibus honeste sublevandis, qui Christi Ministri effecti essent, vel Ecclesiis reficiendis, earumque Ornamentis ad divinum cultum necessariis comparandis, vel pauperibus sustentandis addicta esse; siquidem ubi primum Ecclesiae bona esse ceperunt, eam naturam et conditionem consecuta sunt, ut in alium quam in sacrum, et pium usum eorum fructus converti nefas esset. Conc. Rothomag. an. 1581. de Monast. ait: Ne existiment Commendatarii sibi, Commendatum Monasteriorum regimen ad luxum, vel prodigalitatem, aut ad augendam rem suam, et consanguineorum familiam: sed ad piam, et justam alienarum rerum dispensationem, et quarum non habent proprietatem, Deoque de omnibus reddendam esse rationem. Idem habet Conc. Aquense an. 1585. & Conc. Burdigal. an. 1583. tit. 16. ait redditus Ecclesiae esse Dei proprios. & tit. 26. Peculium Christi sunt bona Ecclesiae Episcopis, Sacerdotibus, et Clericis, cum ad honestum vitam eorum subsidium, et spiritualis sumptum ministerii, tum ad pauperum alimentum, atque sustentationem tradita. Adde quod olim quarta pars reddituum Ecclesiae in illorum divisione

sione pauperibus assignata fuerit; nunc verò est permixta cum redditibus Beneficiorum; nam nullibi separata reperitur.

Dixi, cum onere & pacto saltem implicito, quatenus fideles sua bona Ecclesiæ donabant ad Dei cultum & animarum salutem; ideòque cum onere ut ea in usus pios ac Deo gratos impenderentur.

Obj. 1. Conc. Trid. sess. 22. c. 3. statuit, ut Beneficarii, qui servitium debitum in Ecclesia quolibet die statuto omiserint, non acquirant dominium Distributionum. Et Pius V. declarat non recitantes Officium non facere fructus suos. Ergo Beneficarii, qui rectè suo Officio funguntur, acquirunt dominium fructuum.

Resp. Acquirunt reddituum dominium, sed restrictum, & gravatum onere justitiæ impendendi superflua in pios usus, non autem absolutum, & liberum. Sic si darem alteri centum aureos ad peregrinationem cum onere erogandi id quod ultra necessariam sustentationem superfuerit; is acquirit dominium pecuniæ, sed gravatum; ideòque tenetur ex justitia superflua pauperibus erogare; & si non erogat tenebitur ad restitutionem. Similiter Beneficarii possunt dici habere dominium fructuum Beneficii, quia habent dominium partis necessariæ ad honestam sustentationem, & dispensationem superfluatorum in pios usus impendendorum; sed dominium illud est gravatum

vatum onere justitiæ impendendi superflua in pios usus: sicut hæres habet dominium hæreditatis cum onere justitiæ solvendi debita defuncti. Item qui bona fide pecuniam alienam suæ permiscet, fit Dominus totius cumuli, sed cum onere justitiæ solvendi alienam suæ permixtam.

Obj. 2. Ex communi Theologorum sententia, Clerici habent dominium absolutum, ac liberum partis bonorum, quæ necessaria est ad suam sustentationem: ergo & bonorum superfluorum.

Resp. Neg. C. Disparitas est quòd bona ad congruam Clerici sustentationem necessaria, ei data sint absolutè, cum solo onere rectè fungendi Officio spirituali. Quippe largitio bonorum necessariorum congruæ sustentationi Ministri Dei est pia impensa jam facta; pium est enim, & gratum Deo sustentare ejus Ministrum in ejus obsequium: sicut erogatio elemosynæ necessariæ sustentationi pauperis est pia impensa, & bonum opus, quamvis pauper ille postea malè uteretur hoc dono. At bona superflua Clerici sustentationi non sunt data absolutè, sed cum onere illa in pios usus impendendi: nam datio talium bonorum facta absolutè, & sine hoc onere non est pius usus, cum non sit opus pium & Deo gratum dare alicui bona superflua, de quibus possit pro libito disponere in quosvis usus, etiam vanos. Bona autem omnia Ecclesiæ sunt bona Deo consecrata,

grata,

crata, & data eâ solùm intentione, ut in pios usus impenderentur.

Obj. 3. Si ita est, Ecclesia non deberet tolerare consuetudinem in multis locis vigentem, qua Beneficarii de omnibus bonis suis testantur pro arbitrio, & qua consanguinei divites eorum bonis ab intestato succedunt.

Resp. Neg. Quia 1. Ecclesia ad vitandas perturbationes, & multas lites potest hujus obligationis observationem cujusque conscientiae relinquere; & sufficit ut c. 12. *de testam.* declaret, quod mobilia per Ecclesiam acquisita de jure in alios pro morientis arbitrio transferri non possunt; cum jam id de immobilibus declarasset. 2. Cum nullus praesumendus sit malus, nisi probetur; non est censendus Beneficarius donare consanguineis, vel impendere in usus profanos partem piis causis ex justitia debitam, sed tantum bona Patrimonialia, vel donatione, aut industriâ acquisita, vel suae sustentationi debita, quae parcius vivendo sibi reservavit. 3. Etsi constet partem aliquam bonorum piis causis esse debitam ex justitia, forum externum hoc tolerat ad impedienda multa mala, quae ex innumeris litibus oriuntur, ob difficultatem discernendi superflua illa ab aliis bonis: sicut non dat actionem circa venditionem injustam, dum laesio non excedit dimidiam partem justii pretii. Et verò, ex communi, mortaliter peccant Beneficarii, si testentur de superfluis ad usus non pios; cur hoc

hoc Ecclesia tolerat? Cur talem dispositionem non irritat?

Ex dictis sequitur Laicos, qui sive testamento, sive ab intestato succedunt bonis provenientes ex Beneficiis, vel qui aliàs dono acceperunt, nisi sint pauperes, teneri in conscientia ad illa restituenda pauperibus loci Beneficii, vel aliis piis causis: nam testator vel donator non potuit, jus in illa transferre ad usus profanos, cum ipse illud non habuerit; nam *Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.* Reg. Jur. 79. in 6. Nemo enim dat quod non habet. Item qui aleam lucrati sunt aliquid notabile ex bonis illis superfluis tenentur *rem pauperum male partam restituere*, ut statuit Concilium Rhemense, An. 1583.

Not. 1. Ex dictis saltem patet beneficiarios teneri non solum ex charitate, sed etiam ex religione impendere bona superflua in usus pios, idque jure divino naturali; cum constet bona illa esse bona Deo dicata & ad ejus cultum data: ideoque si aliter impendant reos esse culpæ mortalis & sacrilegii: ac proinde etiam si non constaret peccasse contra justitiam, meritò ipsis in satisfactionem imponitur obligatio tantumdem ex bonis patrimonialibus restituendi piis causis, quantum ex Ecclesiasticis in usus profanos impenderit.

Not. 2. Clerici, qui pensionem Clericalem accipiunt, tenentur quoque superflua in pia
Tom. III. C opera

opera impendere: quia accipiunt illa ut Ministri Ecclesiæ, & cum onere illis bonis affixo. Item Commendatarii, cum subeant locum beneficiarii titularis in munere, jure & commodis, subeunt quoque eadem onera. Deinde bona Monasterii sunt bona Deo dicata: unde omnia ex natura sua, & ex vi donationis illorum debent impendi in pios usus. Religiosus verò habens Beneficium extra Monasterium, non unitum Monasterio, tenetur bona superflua impendere non in usum Monasterii, sed in usus pios in loco sui Beneficii, ut in subsidium pauperum, in fabricam, & ornamenta templi Parochiæ: nam ex jure & ex institutione Beneficii habet facultatem ac obligationem superflua in pauperes beneficii, & alios pios usus ejus loci præ cæteris impendendi. Quare illud, *quidquid acquirit Monachus, Monasterio acquirit*, non intelligitur de iis, quæ ex Beneficio acquirit, sed ex donatione vel propriâ industriâ.

Not. 3. Per congruam sustentationem intelligitur quidquid necessarium est ad victum, vestitum, & habitationem Beneficiarii ac personarum ei necessariorum, ad hospitalitatem exercendam, ad modicas aliquas donationes remuneratorias; uno verbo ad honestam ac convenientem cujusque vivendi rationem, ab omni luxu, & intemperantia alienam secundum cujusque Statum, Officium, Dignitatem, Ordinem, & qualitatem Beneficii. Quæ omnia

nia aestimari debent iudicio prudenti, & secundum consuetudinem piorum ac timoratorum ejusdem conditionis, & Sacros Canones de vita & honestate Clericorum, & regulam à Trid. sess. 25. c. 1. traditam, videlicet, *ita mores suos omnes componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiae, continentiae, ac sanctae humilitatis exempla petere possint.* Quapropter non solum jubet, ut Episcopi modestam suppellectilem & mensam ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliqua vita genere ac toto ejus domo caveant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum praeferat.

Not. 4. Nomine piorum operum intelliguntur omnia opera misericordiae tum corporalia tum spiritualia. Item omnia quae ad Dei cultum & animarum salutem spectant; nam bona illa donata sunt non solum ad subveniendum necessitati corporali, sed etiam spirituali fidelium, & ad promovendum cultum divinum. Pauperes vero censentur ii, qui carent necessariis sive ad vitam, sive ad statum suum sustentandum secundum suam conditionem.

Porro locus Beneficii, caeteris paribus, anteponendus est caeteris: hinc si in illo sint necessitates extremae vel graves, illis statim subvenire debet Beneficiarius. Aliàs potest caeteris opitulari, modò communium necessitatum proprii loci non obliviscatur.

Sed an Clerici tenentur etiam sub mortali impendere in pios usus partem superfluum bonorum, quæ accipiunt ex Ministerio spirituali, ut administratione Sacramentorum, Concionibus, Sacrificiis, fungendo Vicaria temporalis, &c.

Resp. Non pauci asserunt cum Innoc. in cap. Quianos. De testam. & Panormit. Quia I. ex jure non possunt de illis restari sicut de patrimonialibus, cap. 9. de testam. ibi: de his tamen quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum. At talia sunt bona illa, quæ titulo Officii aut Ordinis percipiuntur. 2. Ex Conc. Namnetensi, c. 10. Presbyteri noverint decimas & oblationes, quas à fidelibus accipiunt, pauperum & hospitum & peregrinorum esse stipendia, & non quasi suis, sed quasi commendatis uti: de quibus omnibus sciant se rationem posituros in conspectu Dei, & nisi eas fideliter pauperibus, & his qui præmissi sunt, administraverint, damna passuros. Et Conc. Rhedon. an. 1273. c. 2. Quidquid habent Clerici (scilicet ut Clerici) pauperum est. idem habet S. Aug. sup. cit. 3. Ex S. Hier. l. 14. in Ezech. ad cap. 46. Qui ditior est Sacerdos quam venit ad Sacerdotium, quidquid plus habuerit, debet dare pauperibus... Ut reddat ea quæ Domini sunt, Domino suo. & ex S. Bern. Epist. 2. ad Fulcon: ubi generaliter ait: quidquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. 4. Quia ejus-

ejusmodi bona sunt bona Deo consecrata, utpote intuitu religionis & cultûs divini, perinde ac bona Beneficiorum, data ad sustentationem Ministri, & alios pios usus. Nec fideles dant illam pecuniam ut mercedem operis, vel pretium laboris, (nam hoc esset Simonaicum, cum opus & labor sint spiritualia) sed ut necessitatis & subventionis stipendium, inquit S. Thom. q. 100. a. 2. ut scilicet Clerici habeant unde sustententur, & siquid supersit, in pios usus impendant, & pauperes alant pro suo officio. *Oblationes quæ à populo Deo exhibentur, ad Sacerdotes pertinent, non solum ut eas in suos usus convertant; verum etiam ut eas fideliter dispensent, partim quidem expendendo eas in his quæ pertinent ad cultum divinum; partim verò in his quæ pertinent ad proprium victum, partim etiam in usus pauperum, &c.* ait Idem S. Th. 2. 2. q. 86. a. 2. Et verò bona Ecclesiæ, quæ à Patribus dicuntur bona Dei, & in pios usus impendenda, nihil ferè aliud erant tribus primis sæculis sub Imperatoribus ethnicis, quàm pecunia & alia mobilia, quæ à fidelibus dabantur Clericis titulo ministerii spiritualis.

Q. 6. *An Clericus, qui habet bona Patrimonialia sufficientia, potest sibi sumere ex bonis Ecclesiasticis partem suæ sustentationi necessariam, & disponere de Patrimonialibus, perinde ac si careret Beneficio?*

Resp. Longè plures affirmant cum S. Antonin.

nin. 3. p. tit. 15. c. 1. §. 18. & Prob. 1. exc. 16. & 30. de præbend & c. Charitatem, 12. q. 2. ibi: *justum namque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.* Ubi nulla fit distinctio divitum & pauperum, & c. Clerici 1. q. 2. *Clerici omnes stipendia sanctis laboribus debita secundum servitii sui meritum consequantur.* 2. Quia qui servit altari, potest vivere de altari, ex 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendiis nunquam? ... Nescitis quoniam qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* & Mat. 10. *Dignus est operarius cibo suo.* 3. Qui occupatus est in commodum aliorum, habet jus percipiendi ab iis necessaria ad suam sustentationem, quamvis dives sit. 4. Ex. c. *Episcopi.* & c. *Manifesta.* & sequentibus. 12. q. 1. colligitur Episcopos posse retinere bona patrimonialia cum portione Canonica bonorum Ecclesiæ. Idque supponit Alex III. c. *Quia de testam.* ubi statuit Clericos posse testari de bonis patrimonialibus, non autem de Ecclesiasticis redditibus.

Ad Canones & textus Patrum in oppositum objici solitos, respondent Ecclesiam olim, cum ejus redditus essent exigui, statuisse ut distribuerentur solum iis qui indigerent, non autem iis qui Patrimonium haberent: postea vero hanc disciplinam mutasse.

Q 7. *Ad quid tenentur Episcopi, Parochi, & ii quibus animarum cura incumbit?*

Resp. I. Hi tenentur generatim jure divino residere, & per se Officium suum rectè præstare, oves sibi creditas verbo, exemplo & Sacramentis pascendo, eorum salutem ac utilitatem spirituales procurando, & peccata ac scandala, quantum possunt, impediendo. Est communis. Prob. I. Ex Ezech. 34. *Væ, Pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos: nonne greges à Pastoribus pascentur? ... Greges meus non pascebant, &c. & ex I. Pet. 5. Pascite qui in vobis est gregem Dei; providentes spontaneè secundùm Deum... Forma facti gregis ex animo. 2. Ex Trid. sess. 23. c. 1. Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre, verbique divini Prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cætera munia Pastoralia incumbere: quæ omnia nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt... S. Synodus eos admonet & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant... Declarat omnes... obligari ad personalem in sua Ecclesia vel Diœcesi residentiam, ubi injuncto sibi Officio defungi teneantur, neque abesse posse nisi ex causis infra-scriptis, &c. Eadem omnino etiam quoad culpam,*

culpam, amissionem fructuum & pœnas de curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui Beneficium aliquod Ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, S. Synodus declarat & decernit, &c. 3. Quia quicumque accipit aliquod Officium præsertim cum emolumento, obligat suam personam ad proprias illius functiones, taciteque promittit se illas obiturum quantum res feret; nec aliter ei committitur officium. Neque sufficit, quòd suum officium præstet per alios, nisi necessitas vel majus bonum commune cogat eum ad tempus abesse: nam rectæ rationi repugnat, ut quis officium, præsertim cum emolumentis habeat, & onus illius in alium transferat. Deinde Pastorale munus est per se personale, nam is constituitur Pastor, cujus cura, diligentia & industria electa est ad Pastoralia munera ob-eunda. His adde Jus Canonicum tit. *de Cleric. non resid.*

Hinc Episcopi & Parochi peccant mortaliter contra jus divinum naturale, ideòque indispensable, si notabili tempore sine gravi & justa causa absint. Quòd si justa absentia causa subsit, tenentur per alium idoneum gregi suo sufficienter providere. Circa hoc utrumque, Conc. Trid. ibid. eorum conscientias onerat proposito Dei timore; & justas absentia causas exponit, quæ sunt *Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, & evidens Ecclesie vel Reip. utilitas.*

Porrò

Porro residentia est personalis presentia in loco Beneficii ad debitum Officium ibi praestandum. Quamvis autem omnia Beneficia etiam de jure communi & ex primæva sui institutione residentiam requirant: possunt tamen aliqua simplicia eam non exigere vel ex fundatione, vel consuetudine rationabili, ut cum Beneficia illa non habent sufficientes redditus ad sustentandum Beneficiarium, qui proinde cogitur alibi manere, ut habeat unde vivat.

Not. Provisi de Beneficio curam animarum habente, vel de Canonatu, tenentur publicam fidei professionem facere, alioquin fructus suos non faciunt, ex Trident. sess. 24. c. 12.

Resp. II. Speciatim de Parochis, tenentur.

1. Habere scientiam competentem, & sufficientem ad rectè dirigendas oves suas in rebus ad salutem pertinentibus; ideòque scire dogmata fidei, & Theologiam moralem, item Scripturas sacras & Canones, & statuta propria suæ Diocesis. *Sciant igitur Sacerdotes Scripturas sanctas, & Canones, ut omne opus eorum in Prædicatione & Doctrina consistat, atque edificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina.* c. 1. dist. 38. ex Conc. Tolet. 2. Constantanter residere in sua Parochia, ex Trid. cit.
3. Pro ovibus orare & Sacrificium offerre, & quidem juxta *Toletum, Fagnan. Gavant. & alios.* iis applicare Missam diebus Festis ac Dominicis;

cis; quia Trident. dicit simpliciter teneri pro
 ovibus suis Sacrificium offerre, quod indicat
 specialem applicationem, & obligationem
 diversam ab ea, quàm habent singuli Sacerdo-
 tes applicandi fructum omnibus fidelibus. Et
 Conc. Mediolan. 4. à sede Apostolica appro-
 batum prohibet Curatis ne diebus Dominicis
 & aliis, quibus pro populo celebrare tenen-
 tur, aliud suscipiant Missarum celebrandarum
 onus. *Ita Fagnan.* Item S. Congregatio Car-
 dinalium apud Gavant. & Barbosam declara-
 vit non posse Parochum accipere stipendium
 pro Missa iis diebus, quibus tenetur ex Officio
 celebrare in sua Parochia, nempe diebus Festis
 ac Dominicis. Deinde Parochus accipit à
 suis ovibus sustentationem, ut sua munia pos-
 sit obire, & Missas his diebus celebret, non
 aliis profectò applicandas. — 4. Populum fre-
 quenter, ut diebus saltem Dominicis neces-
 saria ad salutem docere, & Doctrinam
 Christianam explicare, eumque ad virtutes ac
 vitam Christianam adhortari per se, si possint,
 vel per alios idoneos, si legitime impediti fue-
 rint: ita ut omnes facillè quæ ad salutem con-
 sequendam necessaria sunt, scire possint, ex
 Trid. sess. 5. c. 2. & sess. 24. c. 4. ubi mandat
 Episcopis ut saltem Dominicis & aliis diebus
 Festis pueros in singulis Parochiis Doctrinam
 Christianam doceri curent. Hinc Bonacina
 ait. *Parochum mortaliter peccare, si uno conti-*

nno

nuo mense integro, aut etiamsi duobus vel tribus mensibus totius anni discontinuis non concionetur: quia hæc videtur materia gravis non solum secundum se, sed etiam respectivè. 5. Sacramenta suis Parochianis ministrare quoties ea rationabiliter petunt, vel alium idoneum providere: nam ex Officio tenentur oves suas pascere, ordinaria media salutis à Christo instituta præbere, suorum utilitatem spiritualem procurare, & præstare ea omnia quæ Pastoris sunt; inter quæ præcipuum est Sacramenta ministrare & necessaria ad salutem docere; & sub hoc onere accipiunt stipendium sustentationis. 6. Peccata corrigere præsertim publica, & scandala tollere vel per se si possunt, vel ea deferendo Episcopo, si publica sint, & omnes peccati occasiones quantum fieri potest avertere, ideòque inquirere peccata publica: item scire an singuli Sacramenta debita in Paschate suscipiant, & Sacrum diebus Festis audiant, &c. 7. Magnam & peculiarem curam habere pauperum, & providere ne ob inopinam à justitia deflectant, eorum necessitates inquirere, iisque quantum possunt subvenire, ex Trid. sup. nam iis sunt loco parentum, & ad hoc specialius obligantur, quàm alii. Item pauperes sepelire, etiam sine ullo stipendio, & pro eorum salute orare. 8. Nullos Matrimonio conjugere, nisi sufficienter peritos rerum fidei, & præceptorum Dei ac Ecclesiæ. Ideòque horum ignaros prius docere: quia illi postea
illa

ista liberos suos edocere tenentur. 9. Invigilare ut Ludi - Magister rectè fungatur officio, pueros Doctrinam Christianam doceat, bonisque moribus imbuat verbo & exemplo. 10. Frequenter visitare infirmos, etiamsi Sacramentis sint muniti: quia quo vicinior est mors, eo majus salutis periculum ingruit à Dæmone, & major est corporis ac animi infirmitas: ergo tunc maximè suorum salutem providere debent. 11. Servare Statuta Diocesis, & curare ut à suis servantur: nam obligant in conscientia, cum sint lata à superiore habente potestatem præcipiendi & ferendi leges. 12. Tenentur ex justitia, etiam cum certo vitæ periculo, ovibus suis subvenire non solum in extrema, sed etiam in gravi eorum necessitate spiritali, ex Joan. 10. *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis*: nam ratione officii ad amplius obligantur, quàm extranei Sacerdotes, qui cum periculo mortis tenentur proximo subvenire in extrema. Hinc juxta omnes Parochus tenentur suis peste laborantibus Sacramenta, præsertim Pœnitentiam, ministrare per se, vel per alium idoneum, nisi Episcopus jubeat ut ipsemet ministret: quamvis enim salutis suæ absolutè providere possint per actum perfectæ contritionis, tamen quia talis actus difficilis est; censentur esse in necessitate gravi. Et S. Congregatio apud Fagnan. approbante Gregorio XIII. censuit Parochos tempore pestis teneri omnino residere in suis Ecclesiis,

clesiis, & per se vel per alium idoneum ministrare peste infectis Baptismum & Pœnitentiam. Id tamen possunt per alium idoneum ob majorem utilitatem Parochiæ, ut ipsi sanis prodesse possint, & erga illos officio Pastoris fungi. Idem dic de Superioribus regularium. 13. Denique omnium bonorum operum ac virtutum exempla præbere, ex Trid. sup. & ex ad Tit. 2. *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum.* Quo virtutis amorem & vitii odium ac fugam suis efficacius ingenerent, scientes, quod pro animabus illorum rationem sint reddituri, ad Heb. 13. Igitur vitam suam ita instituant, ut quod verbis populum docent, ipsi opere confirmant, ac veluti in imagine ostendant, *forma facti gregis ex animo.*

Sed quantum temporis absentia sine causa justa ad mortale sufficit?

Resp. Cabassut. l. 5. Jur. Can. c. 1. docet absentiam 15. dierum intra annum non esse mortalem, modo relinquatur idoneus substitutus. Sed num pauciores sufficiant, alii viderint. Possunt autem Parochi ob certas causas justas & necessarias, sed prius (ut statuit Trident.) per Episcopum cognitatas & probatas abesse sine culpa, relicto Vicario idoneo ab Episcopo approbato.

TRACTATUS
CAPUT II.

De Statu & obligationibus Religiosorum.

Q. I. Quid est Status Religiosus?

Resp. Quid est stabile vitæ institutum, ab Ecclesia approbatum, & tendens ad perfectionem Christianam per tria vota paupertatis, castitatis & obedientiæ. Ad ejus essentiam tria requiruntur. I. Tria illa vota, quæ substantialia vocantur, eaque perpetua de se & ex parte voventis: nam Religio est stabilis quædam forma vitæ perducens ad perfectionem charitatis per primaria Christi consilia, quibus remouentur præcipua impedimenta, & homo se suaque omnia consecrat Deo in perpetuum holocaustum. Non necesse est tamen, ut sint solemnia; nam qui in Societate Jesu vota simplicia emittunt, sunt verè Religiosi, ut definiit Gregor. XIII. Bulla *Ascendente Domino*. quia per vota simplicia potest fieri traditio irrevocabilis ex parte voventis in perpetuum Dei obsequium: quæ sufficit ut quis constituatur in statu Religioso; nam ad statum propriè dictum non requiritur immutabilitas omni modo, sed satis est quod religiosus se ipsum votorum vinculis liberare nequeat, ut patet in servo, qui rectè dicitur esse in statu servitutis, quamvis possit à Domino manumitti. Hinc vota Religionis alia sunt simplicia, quæ fiunt sine solemnitate; alia solemnia,

nia, quæ fiunt cum certa solemnitate ab Ecclesia instituta. Quæ solemnitas juxta multos in eo consistit, ut vota emittantur sub certa regula à Sede Apostolica approbata, juxta ritum substantialem in eadem regula præscriptum, cum traditione & acceptance ex utraque parte perpetuis, & viâ ordinaria indissolubilibus. 2. Approbatio Ecclesiæ, quia Ordo Religiosus est status supernaturalis distinctus à communi statu Christianorum, & sacra quædam communitas, in quâ debet esse spiritualis jurisdictio in utroque foro. Hæc reservata est Papæ in Conc. Later. & Lugdun. 3. Traditio facta Superiori ut Ministro Dei illam acceptantis, quâ vovens se totum Deo in Religione dedicat, & Religioni propter Deum tradit irrevocabiliter ex parte sua.

Q. 2. Quenam requiruntur ad valorem professionis Religiosæ?

Resp. Sequentia 1. Certa ætas, quæ ex Trid. sess. 25. c. 15. est annus 16. completus. 2. Ut non fiat nisi post annum integrum & continuum probationis, ibid. Dico *continuum*, ita ut si novitius vel die uno Religionem deseruerit, reversus debeat rursus integrum annum probationis conficere, ut validè profiteatur. Imò duarum horarum interruptione reddi novitiatum nullum resolvit S. Congregatio, teste Fagnan. ad cap. *ad nostram*. de regular. nam ex Canonistis dum in aliquo decreto requiri-

quiritur aliquod tempus, illud debet esse continuum. 3. Ut non fiat cum vinculo matrimonii consummati, aut sine consensu conjugis, ex c. 3. & c. 12. *de convers. conjug.* 4. Ut profitens nullum habeat impedimentum in illo ordine essentiali, quia per illud redditur inhabilis ad Professionem hujus Religionis, nec ejus traditio verè acceptatur. 5. Emissio trium votorum substantialium spontanea, non fraude nec metu injusto extorta, quæ sui ipsius traditionem complectitur. 6. Acceptatio traditionis facta nomine Dei & Religionis ab habente potestatem illum incorporandi tali Religioni, c. 13. *de regular.* nam professio fit ad modum contractus onerosi utrimque obligatorii, quo professus fidem suam adstringit Deo, traditque se Religioni propter Deum, & Religio ipsa obligatur ad eum, tanquam membrum suum tractandum, alendum, curandum, gubernandum, retinendum secundum Religionis institutum. Ergo requiritur qui juxta cujusque Religionis decretum, habeat potestatem & voluntatem admittendi nomine Religionis, & obligandi Religionem.

Eadem requiruntur, ut Vota simplicia Societatis nostræ sint valida: nam per illa quis verus Religiosus efficitur, & non soli Deo sed etiam Societati obligatur tradens se illi; & Societas quoque obligatur ad ipsum alendum, gubernandum, imò & retinendum nisi justa
caus.

causa illius dimittendi subsit, ut constat ex suis
Constitut. & Bullis SS. Pontificum.

Observe 1. Professio fieri potest vel expresse vel tacite. Expresse fit, cum quis utitur formula promissionis, quæ voluntatem se Deo & Religioni obstringendi ac tradendi explicet. Tacite fit tripliciter. 1. Cum quis exacto probationis tempore defert per triduum habitum professorum, ubi is aliquo signo distinctus est. c. 3. *de regul. in 6.* 2. Si tali habitu suscepto faciat aliquod opus professis proprium, ut si in Capitulo suffragium dederit, cap. 4. *de regul.* 3. Si ex ea Religione, ubi novitii & professi eundem habitum habent, deferas habitum per totum annum, eo expleto censeris professus, c. 1. *de regul. in 6.* & *Clement. II. de regul.* debent autem hæc fieri animo profiterendi, & consentiente illo cujus est admittere ad Religionem.

2. Ex Trident. sess. 25. c. 19. qui emisit professionem nullam propter vim ac metum, vel defectum ætatis, aut quid simile, potest reclamare intra quinquennium à die professionis, causas nullitatis deducendo coram superiore & ordinario, retento semper habitu. Sed post quinquennium non debet audiri.

3. Ut Professio, quæ nulla fuit ab initio, valida fiat, necesse est ut ipse sciens esse nullam, postea ratam habeat, vel certè apud se ita statuat, volo illam esse validam, etiamsi fortè ob aliquam causam ab initio valida non fuisset.

Tom. III.

D

Non

Non enim satis est eam ratificare, ex eo quod putetur ab initio fuisse valida: quia hæc ratificatio ex errore proficiscitur, unde non est voluntaria, cum incogniti nulla sit voluntas; & ignorans nullitatem votorum non censetur contraxisse novam obligationem diversam à priore.

4. Ex communi, cætera vota simplicia extinguuntur per professionem, saltem si profitens velit commutare, cap. 4. de voto. quia talis commutatio est evidenter in melius: nam (ut ait S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 1.) *Omnia alia vota sunt quorundam particularium operum; sed per Religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat.* Sed controvertitur an ad hanc commutationem requiratur ut profitens illam intendat, nec ne. Quare Suarez consulit ut profitens admoneatur de huiusmodi commutatione facienda.

5. Professus obligatur ad tendendum ad perfectionem: nam ex vi suæ professionis tenetur velle statum suum servare, & secundum illum vivere. S. Th. q. 186. a. 2. & est communis sent.

Q. 3. *An Papa potest dispensare in Votis solemnibus ex gravi causa?*

Resp. Aff. Ita communis. Quia 1. Solemnitas votorum est ex solo Jure Ecclesiastico, ut constat ex c. unico de voto in 6. & ex constit. Gregor. XIII. *ascendente Domino* ergo potest eadem

dem auctoritate tolli, ergo Papa potest in votis solemnibus dispensare, perinde ac in simplicibus. 2. S. Pontifices saepe in his votis dispensarunt, ut cum Ramiro Rege Arragoniæ, Casimiro I. Rege Poloniæ Religionis professis, & aliis apud Cajet. Azor. & alios. Nec obstat cap. 6. de statu Monach. ubi Innoc. III. dicit: *Abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa Regulae Monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere.* Quia solum vult sine abdicatione & castitate statum religiosum non posse consistere, etiam cum licentia Papæ; ac proinde Papam non posse dispensare cum Monacho manente in Statu Religiosi professi. At de plenitudine potestatis potest aliquem extrahere ex illo statu, ad contrahendum matrimonium ob gravem causam, v. g. ut religio & pax in Regno firmentur.

Q. 4. *An Religiosi sunt capaces Domini rerum temporalium?*

Resp. I. Religiosi non solemniter professi possunt in particulari habere dominium bonorum temporalium, licet non possint de illis pro libito disponere, nec iis uti sine licentia superioris. Constat ex Constit. Gregor. XIII. *Ascendente Domino.* sic statuente de iis, qui post probationis biennium vota simplicia emisissent in Societate Jesu. Quare non est de essentia paupertatis religiosæ, ut privet dominio,

minio, sed solum ut privet potestate utendi & disponendi pro libito & sine licentia superioris, & ut illo volente obliget ad abdicandum suarum rerum dominium. Enimvero dominium, cujus usus ita impeditus est ac dependens, & alienatio sic obstricta & debita parvi momenti est; tuncque non plus habes in temporalibus rebus potestatis, quae exerceri possit ad libitum, quam is qui caret Dominio.

Resp. II. Religiosi solemniter professi possunt habere in communi dominium bonorum temporalium, ita ut illud sit penes communitatem, ex *Trid. sess. 25. c. 3.* quia neque ex ordinatione Ecclesiae, neque ex intentione votantium communitas religiosa fit incapax Domini: & aliunde intentio fidelium bona religiosorum donantium est transferre illorum dominium in communitatem religiosam. Haec tamen non habet dominium illorum absolutum ac liberum, sed ligatum ac restrictum ad congruam sustentationem religiosorum & pios usus, ita ut non possint in usus profanos impendi sine injustitia. Nam haec bona sunt Deo dicata & donata solum ad pios usus; eademque est ratio illorum ac aliorum bonorum Ecclesiasticorum. Porro bona religiosorum immobilia, & mobilia pretiosa, quae servari possunt, alienari nequeunt, nisi in commodum religionis: nam sic à jure statutum est; haecque est intentio donantium, ut religio perseverare possit. *Resp.*

Resp. III. Religiosi solemniter professi sunt in particulari incapaces omni domini, usufructus, & similis juris bonorum temporalium, sive mobilium sive immobilium. Est *communis*, & certa, inquit Lessius: nam Ecclesia hanc incapacitatem annexuit solemnii voto paupertatis, sicut & incapacitatem matrimonii solemnii voto castitatis. Item in nostra Societate Coadjutores formati sunt incapaces omnis Domini, nisi à Societate legitime dimittantur: quia Ecclesia hanc incapacitatem annexuit illorum votis licet tantum publicis, non solemnibus. At Religiosi professi retinent dominium famæ, & jura merè spiritualia: nam his non renuntiant, & Ecclesia eorum voto annexuit incapacitatem domini rerum duntaxat temporalium.

Resp. IV. Religiosi professi Beneficarii, ut Abbates, Priores & similes habentes Beneficia Regularia vel Sæcularia habent jus administrandi, & dispensandi fructus sui Beneficii tum ad congruam sustentationem, tum ad causas pias; quia id eis à jure & consuetudine concessum est. At nihil possunt impendere in usus profanos, vel consanguineis non indigentibus donare: aliàs peccant contra justitiam, & accipientes tenentur ad restitutionem: quia istorum bonorum non sunt Domini, sed solum administratores & dispensatores, habentes tantum jus & facultatem ad impendenda illa bona secundum præscriptum Canonum

nonum ac Religionis, & intentionem eorum, qui ea religioni vel Ecclesiæ donârunt. Imò etiam peccant contra votum paupertatis, disponendo de re temporalì sine licentia legitima.

Q. 5. Ad quid obligatur Religiosus ex vi voti paupertatis?

Resp. Ex communi sent. tenetur. I. Nullam rem temporalem pretio æstimabilem sine licentia superioris accipere, retinere, absumere, destruere, permutare, commodare, alienare, donare, aut ea uti. Nihil enim pretio æstimabile potest habere & tractare ut proprium, id est propriâ voluntate ac auctoritate, seu proprio arbitratu ac nomine, & sine dependentia ac licentia superioris; nam per votum paupertatis, etiam simplex, quod fit in Societate Jesu post biennium probationis, homo privatur potestate utendi & disponendi sine licentia superioris de quavis re temporalì, & usu ullo domini libero ac independente, quamvis retineat dominium sed restrictum & dependens à superiore, etiam quoad retentionem, & cum obligatione illud relinquendi ad nutum superioris. Per solemne verò Religiosus privatur insuper omni dominio etiam radicali, proprietate, usufructu, & simili jure rerum temporalium. Constat ex sensu ac usu Ecclesiæ, & ex c. *Non dicatis* 12. q. 1. exc. 6. *de Statu Monach.* ubi Innoc. III. ait: *Prohibemus*

mus districtè in virtute obedientia, ne quis Monachorum proprium aliquo modo possideat, &c. Unde si quidquam alicui fuerit specialiter destinatum, non præsumat illud accipere, sed Abbati vel Priori assignetur. & ex Trident. sess. 25. c. 2. Nemini Regularium tam virorum quam mulierum liceat bona immobilia vel mobilia quovis modo ab eis acquisita tanquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, vel tenere; sed statim ea superiori tradantur, conventuique incorporentur. Imò juxta Navar. & Suarez votum illud obligat ad non desiderandum habere aliquid proprium & ut suum, ex c. Voventibus 17. q. 1. ibi: Voventibus Virginitatem non solum nubere, sed etiam velle damnabile est.

Hinc ex communi, Religiosus sive solemniter Professus sive non, peccat si quid seu domi seu foris sine Superioris licentia expressa vel implicita, aut tacita, aut in necessitate prudenter præsumpta accipiat, possideat, retineat, destruat, commodat, commutat, absumat, donet, alienet, aut aliqua re utatur: nam ista omnia sunt actus proprietarii, cum fiant proprio arbitratu ac auctoritate & sine licentia superioris. Omnis autem actus possessoris proprietarii est religioso illicitus: nam per votum paupertatis abdicat se potestate possidendi aliquid ut proprium & sine dependentia ac licentia. Imò ista non solum sunt sacrilegia contra votum, sed etiam furta contra justitiam, ut notat Suarez: nam cum res illa sit communitatis,

committitur furtum usurpando rem alienam, vel ejus usum, invito Domino seu administratore ac possessore, qui est loco Domini, nempe religione, quæ habet Dominium, vel saltem administrationem & possessionem bonorum illorum. Idque etiam si res illa Religioso ab externis donata sit; quia hoc ipso quod ab illo acceptatur, acquiritur communitati, nam ratione voti & traditionis suæ ac pacti cum religione quidquid acquirit religiosus, acquirit religioni, ut constat ex variis juribus, ex consensu Doctorum, & ex praxi ac sensu Ecclesiæ. *Furtum est privata possessio... Societatis enim expilatio est rei cujuscunque & undecunque in privatum usum se vocatio.* ait S. Basil. in Constit. Mon. c. 34. quare omnis alienatio, donatio, &c. sic facta est irrita, & restitutioni obnoxia. Unde nec licet Religioso rem acceptam reddere donatori, quia id esset alienare quod acquisitum est religioni.

Nostri verò, qui vota tantum simplicia emiserunt, peccant mortaliter, si de rebus, quarum habent dominium, disponant vel utantur in quantitate notabili sine licentia superioris: nam licet possint retinere & acquirere dominium radicale bonorum temporalium, sunt tamen privati jure actuali de illis disponendi suo arbitratu & sine licentia superioris. Sed controversatur an dispositio sine licentia superioris facta sit quoque invalida. Porrò ii non habent dominium, nisi bonorum quæ in sæculo posside-

fide-

sidebant, vel quæ postea ex successione necessaria & ab intestato, vel fortè etiam ex libera parentum dispositione obveniunt, quæque ad eorum patrimonium pertinere videntur. Unde aliæ res, quas aliunde, ut ab amicis, vel industriâ acquirunt, hoc ipso fiunt Societatis, ideóque harum dispositio sine licentia facta est certò invalida: quia intentio Societatis aut superiorum licentiam acceptandi concedentium non est, ut huiusmodi rerum dominium acquirant.

Item Religiosus sæpius quid leve sine licentia recipiens, absumens, vel impendens, vel destruens ex bonis communitatis, vel aliunde datis, etsi sine animo iterandi & attingendi quantitatem notabilem, peccat tamen mortaliter, quando scienter pervenit ad quantitatem sufficientem ad mortale furtum sic factum: nam est eadem ratio ac de furtis minutis, ut docet Sanchez; quippe ultima acceptione complet quantitatem notabilem furti & proprietatis. Quod verum est licet ista sint esculenta vel poculenta domûs: nam hæc sunt pretio æstimabilia, & Superior debet esse circa illas acceptiones graviter invitus; tum quoad modum, cum repugnent disciplinæ religiosæ & subordinationi debitæ: tum etiam quoad substantiam, cum repugnent mortificationi, & foveant sensualitatem, quæ est magnum impedimentum perfectionis. In his tamen ad mortale requiritur eadem quantitas,

D 5

quæ

quæ in esculentis & poculentis respectu famulorum ad furtum mortale. Idque certum omnino censendum est, saltem si ista sine rationabili necessitate sumantur.

Hinc etiam peccat contra votum paupertatis Religiosus, qui à sæculari invitatus, manducat aut bibit sine licentia Superioris; nam comestio & potatio, ex communi hominum sensu est usus activus facti rei temporalis in proprium commodum, & pretio æstimabilis; qui proinde per votum paupertatis illicitus est sine consensu Superioris, sicut comestio & potatio rei sine consensu Domini est injusta, & Religioso non licet uti ulla re temporali pretio æstimabili sine licentia Superioris; nam qui usum rei pretio æstimabilem accipit suo arbitratu & sine licentia, jam aliquid pretio æstimabile accipit propriâ voluntate ac auctoritate, & sine licentia Superioris, ac proinde quoad aliquid pretio æstimabile se gerit ut Dominus. Ita Suarez, Sanchez, & alii. Ilfung addit contrariam opinionem fuisse à R. P. Virellescho Præposito Generali Societatis prohibitam tanquam non consentaneam paupertati, quam Societas profitetur, neque à Professoribus nostris docendam, neque ulli reipsâ exercendam. Porrò usus rei, quæ uno usu consumitur, ut alimentum tanti æstimatur quanti res ipsa, quia tunc tota res accipitur, ut notat Suarez.

2. Tenetur esse animo paratus exui rerum sibi permissarum possessione & usu omni momento, quo Superior voluerit. Nihil enim potest retinere, nisi cum dependentia continua à voluntate superioris: nam quod auferri non potest, habetur ut proprium.

Hinc peccat contra votum, qui rem cum licentia acceptam abscondit, ne Superior eam auferat, repetat, vel licentiam datam revocet. Item qui murmure, querelis Superiorem impedit ne rem concessam repetat: vel dum Superior aliqua ei aufert, conqueritur tanquam de injuria: nam ista omnia sunt actus sibi usurpantis usum independentem ac irrevocabilem, cujus est incapax per votum paupertatis. Quippe non potest acquirere sibi jus ad res temporales, quod non subordinetur Superiori, eique acquiratur, alioqui jam haberet aliquid proprium pretio æstimabile, nempe jus ad talem usum irrevocabile. Item talis jam rem possidet animo ac modo proprietario; & vult habere, & quantum in ipso est, facit licentiam irrevocabilem. Licentia autem irrevocabilis in hac materia est iniqua & nulla, utpote repugnans paupertati; cum per illam res jam possideatur ut propria, quippe quæ jam repeti nequeat. *Ita ex communi Suarez.*

3. Tenetur rem sibi concessam dimittere statim atque Superior revocat licentiam datam; alioqui jam eam haberet sine licentia.

4. Rem

4. Rem quamlibet determinatè concessam ad unum usum, non potest adhibere ad alium usum etiam honestum; nam hic usus esset sine licentia: ideòque esset actus proprietarius, qui per votum paupertatis prohibetur: nam votum tollit facultatem habendi proprium, & proinde etiam actum talis facultatis: quod enim tollit facultatem, à fortiori tollit actum. Unde peccat mortaliter si pecuniam notabilem ad unum usum concessam impendat in alium sine licentia. Item non potest id, quod ad usum sibi conceditur, alteri commodare sine facultate, quia Religiosus habet tantum jus utendi ad suam utilitatem rebus sibi concessis, continuò dependens. Usuarius autem non potest usum rei sibi concessum concedere alteri, hoc enim est usu-fructuarii, *Instit. de usu & habitu*. A fortiori, ut notat Layman, non licet Religioso secum auferre, vel alteri dare esculenta aut poculenta, quæ in mensa singulis apponuntur, nisi adsit licentia generalis usu ipso expressa, vel inducta in rebus hujusmodi: sicuti cum quis aliquos convivio excipit, non facit eos Dominos rerum appositarum, neque copiam facit, ut eas ad alios transmittant, aut in proprias domos asportent. Nec refert quòd suâ parsimoniâ aliquid sibi reservavit; nam ista ei solùm conceduntur, ut ipse absumat ad suam sustentationem; & quidquid residuum est, manet in bonis Monasterii. Estque communis & vera sententia, inquit Suarez:

Suarez:

Suarez, non licere Religioso sine ulla licentia Superioris donare intra vel extra Religionem aliquid ex rebus sibi concessis ad usum suum, licet possit ipse illud consumere, ut si de quantitate cibi aliquid sibi subtrahat, vel ex quantitate pecuniæ quam iter agendo posset expendere: quia ei conceditur tantum talis usus facti pro se; & ideo præter illum non potest ullum alium suâ auctoritate usurpare: si ergo illum usurpat, in eo se gerit ut Dominus.

5. Tenetur adhibere eam saltem diligentiam in conservandis rebus sibi ad usum concessis, quam adhibere solent viri prudentes & diligentes in rebus suis: nam habet obligationes usufructuarii, cui precario conceditur usus salva rei substantia, estque actus domini independentis rem negligere, vel pro libito deteriorem facere, aut destruere. Quod si res etiam ad consumptionem tribuatur, ut vestis, oleum, &c. tribuitur ei tantum ad consumptionem necessariam vel utilem, non autem ad destructionem Monasterio damnosam, & ex negligentia acceleratam. Quare si res suâ negligentia pereat, aut deterior fiat, vel si quid plus æquo consumat, peccat contra votum & iustitiam.

6. Non potest habere superflua, pretiosa & statum paupertatis non convenientia, nec quicquam etiam validè impendere in usus turpes, vel vanos, vel dedecentes statum religiosi, ita ut magis videantur convenire sæculari di-

Viti.

viti, quàm Religioso pauperi. Nam, ut ait De Lugo, votum paupertatis non solum obligat ad non utendum sine licentia Prælati, sed etiam ad conservandum statum pauperis, & vitandos sumptus qui pauperes non decent secundum Religionis institutum. Idque etiam si Superior consentiat; nam Superior tales usus nec licite, nec valide concedere potest. Ita Nav. Sanch. De Lug. Layman. & alii. tum quia repugnant statui pauperis, & à Canonibus prohibentur: tum quia Superior non est Dominus bonorum communitalis, nec eorum quæ dantur Religioso, sed solum administrator secundum Canones & regulam Ordinis. Jura autem & decreta à Summis Pontificibus, qui sunt supremi omnium Religionum Prælati, condita vel confirmata, ei solum concedunt administrationem ad usus necessarios, & pios ac statum religiosum decentes, vetantque quidquam ad profanos & vanos usus impendi. Et Conc. Trident. sess. 25. c. 2. ait: *Mobilium usum ita Superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis quam professi sunt, conveniat, nihilque superflui in ea sit.* Ergo Superior non habet potestatem concedendi hanc licentiam, quæ proinde nulla est. Unde S. Congregatio Cardinalium, teste Fugnano in c. *Monachi*, declaravit *Regulares præter supellectilem, quæ statui paupertatis regularis convenit, non posse de licentia suorum superiorum regularium alia bona mobilia superflua, & dependenter*

denter à voluntate eorundem Superiorum, & ad solum usum proprium possidere seu retinere, & possidentes vel tenentes mobilia superflua non excusari propter licentiam Superiorum à culpa & pœna. Quare nec Prælatus cum ipso conventu potest hanc licentiam concedere: nam licet Conventus sit Dominus eorum bonorum, hoc tamen dominium est restrictum per votum paupertatis, Ecclesiæ decreta, & intentionem donatorum ad usus necessarios, utiles & pios. Ita *De Lugo, Lessius, Navar. Sanchez & alii.*

Hinc Religiosus impendens aliquid notabile, etiam cum licentia Superioris, in usus vanos, superfluos & profanos, ut in ludos, convivia, vanas picturas, res sumptuosas, vestes sericas, &c. peccat contra votum; cum hæc licentia nulla sit. Qui verò in ludo aliquid lucratus est ex bonis Religiosi, vel accepit in usus vanos & dedecentes ejus statum, tenetur illud restituere Religioni, perindè ac si accepisset à fure. Igitur cum pecunia vel res generaliter conceditur à Superiore, intelligi debet concedi solum in usus honestos, necessarios vel utiles, & statui religioso decentes, cum aliter nec licitè, nec validè concedi queat.

7. Procurator, Oeconomus, & similes non possunt quidquam dare, impendere, alienare, pro libitu, sed solum secundum Ordinis regulam, & Superioris voluntatem, & quatenus ratione muneris eis commissum est. Unde
Sanchez

Sanchez cum multis infert Procuratorem peccare mortaliter contra votum, si quid notabile in alios usus præter assignatos à Superiore, quantumvis ii ex se liciti sint & communitati deserviant, expendat sine expressa vel prudenter præsumpta Superioris voluntate, quia agit ut Dominus. Item dispensator aliquarum rerum tenetur eas distribuere secundum regulam & voluntatem Superioris, ita ut non det alia nec plura vel pauciora, nec meliora vel deteriora quàm scit Superiorem velle: quâ parte enim discedit à voluntate Superioris, incurrit vitium proprietatis, cum expendat vel distribuat perindè ac si esset Dominus, & ab alterius arbitrio non penderet. Deindè quidquid fit ultra facultatem sibi concessam, fit sine licentia, sed proprio arbitratu ac autoritate; ideòque est actus proprietarius: actus enim proprietarius est is omnis, qui proprio arbitratu & autoritate fit; talis autem est is omnis, qui fit sine licentia Superioris. Ita Suarez & alii: *Oportet quòd ea, in quibus inferior superiori subjicitur, dispenset non aliter quàm ei à superiori fuerit commissum.* ait S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 8. Porro in nostra Societate officiales pendunt in omnibus à voluntate immediati Superioris localis.

Ipsi verò Religionum Prælati peccant contra paupertatis votum & justitiam, si bona Conventûs aliter impendant vel donent, quàm Ordinis sui regula, vel approbata consuetudo

suetudo, aut Superiorum Prælatorum voluntas eis permittit. Et si quid notabile donent vel impendant in usus vanos, aut superfluos, peccant mortaliter, & alienatio irrita est; & restitutioni obnoxia. Quia Prælati non sunt bonorum communium Domini, sed solum administratores in utilitatem religionis & pios usus, ex c. 2. de donat. & voto ut alii obstringuntur. Nec id possunt etiam cum consensu Conventus: nam etsi conventus habeat dominium istorum bonorum; tamen hoc dominium per votum paupertatis; Ecclesiæ decreta & per intentionem donatorum est restrictum ac limitatum ad pios & necessarios usus ut dictum est. Sed notanda sunt sequentia.

1. Licentia Superioris requisita debet esse vel expressa, vel implicita, quæ scilicet continetur virtualiter & implicite in alia expressa; vel tacita quæ rei cognitionem in Superiore supponit, & quæ ex circumstantiis prudenter adesse iudicetur, ut cum Prælatus sciens subditos aliquid accipere, retinere, donare, non prohibet cum facile possit; nam tunc tacite consentire censetur: secus si difficile impedire posset, eo quod v. g. timeret ne domus turbaretur tuis querelis, tunc enim merè tolerat, non concedit, unde non excusaris: licentia tamen tacita, vel generalis in Religionibus bene ordinatis non conceditur, nisi in rebus levis momenti & crebro occurrentibus.

2. Licentia præsumpta seu interpretativa

Tom. III.

E

NON

non sufficit, nisi cum res & causa urget, & Superior non potest tunc adiri; ita ut censeatur non velle, ut ejus licentia expressa tunc requiratur, vel concedere licentiam quamvis non petatur. *Ita Lessius & alii.* Nam non sufficit quod licentia daretur si peteretur; nam cum conditio illa non ponatur in re, non ponitur id quod ex ea sequeretur. Sic non cessat obligatio legis, quia Superior in ea dispensaret, si rogaretur.

Hinc ad mortale vitandum non sufficit quod Superior licentiam concederet, si peteretur, sed facultas expressa requiritur, si res differri, aut Superior adiri possit: quia alias Superior esset rationabiliter invitus, non solum quoad modum, sed etiam quoad substantiam; nam Superior ex officio tenetur sub mortali non consentire, ut inferior de rebus disponat non petita licentia, cum peti potest: nam alioqui dissolveretur & everteretur religiosa disciplina cum gravi damno spirituali Religionis, quod ex officio tenetur impedire Superior.

Porro, qui rem ex praesumpto consensu accepit, tenetur postea ubi primum potest, petere licentiam ut retinere possit: quia licentia requiritur non solum ad accipiendum, sed etiam ad retinendum: ergo haec ad retentionem peti debet, cum potest. *De Lugo, &c.*

3. Requiritur licentia omnino voluntaria, quae non sit per vim, metum, fraudem, obtenta, nec

ta, nec procedat ex errore. *Ita Suarez, Sanchez, De Lugo & alii.* Hinc si Religiosus importunâ sollicitatione vel querelis aliquid impetret à Superiore, ideo solum permittente, ut hominis molestâ importunitate se liberet, vel quia timet majus malum, aut ne subditus querelas & murmurationes effundat, ut ait De Lugo, est paupertatis violator: quia hæc non est licentia voluntaria, sed mera tolerantia extorta, & usus rei sic concessus est injustus, perinde ac usus equi à Domino vi vel metu injusto extortus. Idem dic si fingat causam ob quam ei concedatur licentia, vel taceat id quo cognito non solet dari. *Ita Suarez, Sanchez, & alii.* nam tunc error vel ignorantia facit ut licentia non sit voluntaria. ideoque ut sit nulla.

4. Non sufficit licentia tantum debita, sed quæ probabiliter præsumatur deneganda, vel quæ irrationabiliter denegetur. *Ita Suarez, & alii.* quia tunc acceptio usûs, & dispositio esset verè & de facto sine licentia Superioris, & independens, & fieret nomine proprio: nam voluntas debita, nulla voluntas est, quando contraria de facto inest. Et sicut quamvis dives teneatur pauperi dare eleemosynam in gravi necessitate, si tamen deneget, non licet accipere: ita hîc. Deinde rectus ordo id postulat; nam quisque sibi facilè persuaderet licentiam sibi irrationabiliter negari, cum magno detrimento spirituali.

5. Ex communi, quantitas sufficiens ad fur-

E 2

tum

tum mortale, sufficit etiam ad peccatum mortale contra hoc votum: nam hoc peccatum proprietatis se habet instar furti, cum sit usurpatio rei vel usus, aut alienatio aut consumptio rei sine consensu Superioris, sine quo est injusta & sacrilega. Hæc autem quantitas sufficiens est ea, quæ absolutè & in se spectata censetur notabilis sine respectu ad personas. Hinc (ut notant Sanchez, Delugo, & Ilung) falsum est Religiosum in hoc habendum esse ut Filium-familias, si (ut docent multi) respectu illius major quantitas ad furtum mortale bonorum paternorum requiritur, quàm respectu extranei, eo quòd putent plus requiri ut Pater sit rationabiliter graviter invitus: nam peccatum contra paupertatem non mensuratur præcisè ex damno temporali, sicut furtum filii; sed multò magis ex damno spirituali religiosæ disciplinæ, circa unum ex fundamentis præcipuis vitæ religiosæ. Gravitas autem culpæ quæ sine licentia usurpatur usus rei, quæ hoc usu non consumitur, mensurari debet ex æstimabilitate talis usûs, & temporis diuturnitate.

6. Si Religiosus inconsulto Superiore recuset acceptare rem sibi ex liberalitate oblatam, Sanchez docet eum non peccare contra hoc votum: quia vi illius non obligatur ad acquirendum Religioni, sed ad non alienandum, accipiendum, utendum sine licentia. Potest tamen peccare contra charitatem, impediendo

do sine justa causa bonum Religionis, cui illa res ipso acceptante acquirenda erat. At non peccabit, si domum non necessarium Religioni recuset ex justa causa, v. g. ut liberior sit ad sua ministeria obeunda, vel ad majorem ædificationem.

7. Quoties Religiosus damnum injustè intulit sive extraneis, sive Religioni, ejus bona usurpando vel destruendo, vel aliter nocendo, tenetur restituere, quantum potest, ex his bonis de quibus licitè posset disponere in alios usus, vel imminuendo expensas quas licitè posset ex conventûs bonis facere, nisi condonet Prælatus, vel Dominus. *Ita Delugo, & alii.* nam injuria omnis jure naturali refarciri debet, quantum fieri potest, nisi condonetur.

8. Spectandæ sunt leges ac regulæ cujusque instituti, ut monet Delugo, quia fieri potest, ut quòd fortè non repugnat paupertati religiosæ spectatæ in genere, repugnet paupertati ut est propria talis vel talis Religionis. Sic in quibusdam religionibus quædam permittuntur, quæ non permittuntur in nostra Societate, repugnante ejus Instituto quoad hoc strictissimo.

9. Si Religiosus aliquid sine licentia valida Superioris donet vel alienet, accipiens tenetur illud restituere Religioni. *Ita omnes.* cum Religiosus careat potestate alienandi, & sic transferendi ejus dominium.

*Q. 6. Ad quid obligatur Religiosus ex Voto
Castitatis?*

Resp. Secundum omnes tenetur sub mortali non solum abstinere à conjugio, sed etiam ab omni voluntario actu luxuriæ, tum interno tum externo, ut à turpi cogitatione, delectatione morosa, ab impudico sermone, desiderio, aspectu, tactu, ab omni actu venereo, ab omni probabili periculo horum, & ab omnibus iis quæ aliquo modo sunt contra castitatem: nam votum castitatis etiam simplex, secundum significationem receptam in Ecclesia, & consensum Doctorum, & praxim fidelium hæc omnia complectitur. Unde quidquid in sæculari soluto est peccatum contra castitatem, est insuper in Religioso sacrilegium contra votum, & duplicem habet malitiam in Confessione exprimendam, unam luxuriæ contra virtutem castitatis, & alteram sacrilegii contra votum & Religionem.

*Q. 7. Ad quid obligatur Religiosus ex vi voti
obedientiæ?*

Resp. Ex communi tenetur I. Ad servandam Regulam secundum vim obligationis ejus in unaquaque Religione receptam: nam per votum obedientiæ subiecit se Regulæ & potestati Superiorum; hocque votum emisit secundum Regulam: ideoque se obligavit generatim ad vivendum secundum regulam eo modo quo ipsa intendit, & ad obediendum
Supe-

Superiori præcipienti consentaneè Regulæ. Ita Lessius. Quare si Regula Ordinis sub culpa absolutè obliget, ejus transgressio est contra votum, & sacrilega. Si verò Regula ex voluntate institutoris non obliget sub culpa absolutè, ejus transgressio non est contra votum, modo Religiosus sit paratus ad pœnam subeundam cum imponetur. Quod addo, quia omnis regula Religiosa, sub quâ comprehenduntur etiam Constitutiones & Statuta Religionis, obligat in conscientia, etiam in nostra Societate, ad pœnam subeundam si imponatur: nam ut docet Suarez, Regulæ, Constitutiones, & Statuta Religiosorum habent rationem Legis, nec sunt mera Consilia, cum habeant auctoritatem à Papa illa confirmante, vel fiant per jurisdictionem ab eo acceptam: ideòque obligant in conscientia, vel ad culpam absolutè, vel saltem ad pœnam. Deinde Superior habet jus puniendi actus contra Regulas, ac Statuta; & quidem in Societate nostra expressè hæc potestas pro' cujuscumque transgressione datur Superiori.

2. Tenetur ad res contentas in Regula pertinentes ad vota, & ad ea quæ in sua Religione præcepta sunt; & quidem sub mortali, si res illa sit gravis, sub veniali, si levis; quia tenetur servare voto illa secundùm regulam, & hæc obligant pro capacitate materiæ.

3. Tenetur ad omnia quæ Superior præcipit consentanea Ordinis Constitutionibus, Regu-

lis, Statutis, & Instituto, five ea expressè five implicitè vel virtualiter in Instituto ac Regulis contineantur, vel ad illa etiàm indirectè pertineant; & quidem si præcipiat in virtute obedientiæ, in nomine Christi, vel simili formâ, quâ indicet se velle obligare graviter, vel quantum potest, tenetur sub mortali obedire in materia gravi: nam ad hoc se obligavit per votum obedientiæ, ut constat ex sensu & usu in Religionibus recepto, & Superior habet potestatem præcipiendi & graviter obligandi secundùm Regulam, secundùm quam Religiosus vovet obedientiam, & cui se subiecit, licet ipsa Regula per se & secluso præcepto superioris non obliget absolutè sub culpa. Aliàs votum obedientiæ inane & illusorium esset. Hinc c. 27. de Elect. in 6. dicitur: *Religiosi arbitrium, non ex sua (cum velle & nolle non habeat) sed ex illius, quem vice Dei supra caput suum posuit, & cuius imperiose subiecit, voluntate dependet.* In Societatis Jesu Constit. p. 9. c. 3. hæc habentur. *Generatim loquendo in rebus omnibus, quæ ad propositum societati finem perfectionis & auxilii proximorum ad gloriam Dei faciunt, omnibus præcipere in obedientiæ virtute possitis.*

Hinc Superiores præcipere possunt omnia quæ sunt moraliter necessaria ad præcavenda peccata, ad institutum, regulas, vel vota servanda; & nova statuta ad hunc finem condere; nam hæc virtualiter & implicitè pertinent ad institutum ac vota, & sub illis continentur.

Sic

Sic clausura arctissima jure præcipitur monialibus, quæ illam non voverunt; quia experientia docuit hanc esse moraliter necessariam ad custodiam castitatis, quam voverunt.

Item ad vitæ Religiosæ reformationem & observationem strictiorem, sine quâ disciplina religiosa & institutum Ordinis in suo vigore conservari moraliter nequit, possunt à Superioribus obligari professi: nam hoc implicitè ac virtualiter voverunt; & subjiciens se alicui ad finem, se ei quoque subjicit in iis quæ necessaria sunt ad illum finem. *Ita Sanchez, Lessius, Layman, & alii.* Nec consuetudo habet tantam vim, ut Religioni vel Papæ adimat potestatem reformandi & tollendi talem consuetudinem. *Ita Suarez.*

Quòd si Superior formâ præcipiendi non utatur, non videtur obligare sub mortali, nisi aliunde constet. Videtur tamen obligare sub veniali, si aliquo modo mandet, inquit Lessius, quia non intendit consulere & suadere duntaxat, sed aliquo modo præcipere & obligare, quantumvis non tantum quantum posset. Et ipsa ratio disciplinæ Religiosæ postulat, ut inferior obtemperet, etiamsi ei extremum præceptum non imponatur. Ita ille, addens superiorem non posse ratione hujus voti obligare subditum ad ea, quæ sunt vel contra regulam, vel supra regulam, vel infra regulam scilicet inutilia, nisi præcipiat ex causa quæ sit juxta regulam; quia subditus ex vi voti hujus non

intendit promittere, nisi vivendi normam & obedientiam secundum proprium institutum & regulam. Potest tamen Superior majorem austeritatem præcipere in pœnam commissi delicti; quia potest injungere pœnam dignam & consentaneam delicto, nam hoc exigit officium ac munus superioris: & ideo non est hoc supra regulam, quia ex vi illius subicitur Religiosus condignæ pœnæ: ergo obedientia secundum regulam includit obligationem parendi in hac pœna. Ita Suarez ex communi Doctorum sententia.

4. Potest obligari à Superiore cum periculo vite, quando aliqua actio periculosa necessaria est ad bonum commune Religionis. Ita Suarez & alii. Hinc potest obligari ad opitulandum fratribus ejusdem Religionis peste infectis; quia ad conservationem & bonum regimen Religionis pertinet quòd religiosi mutua sibi obsequia præstent, & in necessitate sibi subveniant: ideoque hoc saltem implicite ad Regulam pertinet. Ita Cajet. Castropal. Sanchez, &c. Item tempore pestis Religiosi, quorum institutum est spirituali proximorum salutem incumbere, tenentur jussu Superioris sæcularibus peste infectis Sacramenta ministrare, si Parochi ei muneri obeundo non sufficiant, & superior tenetur id præcipere: quia hoc est secundum eorum Regulam, cum eorum munus sit esse Episcoporum & Parochorum

rum Coadjutores in salute spirituali proximi adjuvanda. *Ita Sanchez, & alii.*

Præterea notanda sunt sequentia.

1. Peccatum contra votum obedientiæ habet duplicem malitiam, unam sacrilegii ratione fracti voti, & alteram iniustitiæ contra hominem, ratione traditionis & promissionis factæ Religioni & ejus Prælatis. *Ita Suarez.*

2. In dubio de potestate Superioris, vel an res præcepta sit licita, tenetur subditus parere, ex c. *Quid culpatur.* 23. q. 1. quia tunc melior est conditio Superioris, qui est in possessione auctoritatis & potestatis præcipiendi, & in quem inferior suam libertatem abdicavit, idque rectus ordo & subordinatio debita postulat. Deinde Superior habet jus præcipiendi id omne, quod non est certum excedere ejus potestatem.

3. Superior potest præcipere actus merè internos: quia sicut quisque potest illos voverè absolute, ita & conditionate, si Superior eos præcipiat. At Religiosi voto se obligant ad obediendum Superiori secundum Regulam præcipientis; & Regula præscribit Orationem mentalem, Examen conscientiæ, &c. Deinde actus merè interni sunt secundum Institutum Religionis, cujus finis est ad perfectionem charitatis ducere. Adde quòd Innoc. XI. damnavit hanc Michaëlis de Molinos propositi. *Superioribus obedire debet in exteriorè, & libertudo voti obedientiæ Religiosorum; pertinet ad*
lunt

*lummodò ad exterius : aliud est in interiore, quò
solus Deus & directòr intrant.*

4. Superior Regularium habet etiam potestatem Patris-familias in ordine ad politicam domùs gubernationem, etiam erga Novitios. Unde ex quarto Præcepto Decalogi potest suos obligare in hac materia, licet in Regula non contineatur. Habet quoque à Papa jurisdictionem Ecclesiasticam quasi Episcopalem in suos subditos & novitios, vi cuius potest illos obligare independenter à voto, sicut Episcopus suos subditos.

5. Superiores Regularium possunt præceptis, statutis ac sententiis subditos suos ubicunque terrarum existentes obligare, excommunicare, fugitivos propriâ auctoritate capere: quia potestas in suos iis competit non ratione territorii, sed ratione personalis obligationis, ex voto obedientiæ.

6. Papa est primus ac supremus omnium Religionum Præpositus generalis; unde Religiosi tenentur vi voti obedientiæ ei primariò obedire in omnibus, in quibus tenentur suis Prælati regularibus: nam hoc votum per se primo ac principaliter fit summo Pontifici tanquam supremo omnium Religionum Præposito.

Q. 8. An peccat Religiosus violans regulam per se non obligantem sub culpa, nisi ad subeundam pœnam, cum imponetur, si eam subire paratus est?

Resp. I. In praxi rarò ac vix fieri potest, ut non peccet saltem venialiter, ob inordinatum aliquem affectum, ut sensualitatis, curiositatis, vanitatis, &c. vel ob negligentiam, otiositatem, acediam; vel ob defectum finis honesti, vel debitæ circumstantiæ in actu quo violatur Regula: vel ob aliquam aliam inordinationem. Ita Suarez, Sanchez, Lessius, & alii commun. ex S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 9. ad 1. nam quævis inordinatio est peccatum, cum adversetur rectæ rationi ac legi divinæ, & vitiet actionem. Sic v. g. omissio Meditationis, vel examinis, vel studii, ex negligentia seu torpore quodam semper est peccatum acediæ. Præterea omnis actus deliberatus qui non est bonus, hoc ipso malus est, cum nullus sit indifferens in individuum, & lex divina naturalis præcipiat ut homo semper honestè ac decenter naturæ suæ rationali ut rationali vivat, seu agat. Ut autem actus sit honestus, necesse est ut ejus objectum sit bonum, vel saltem indifferens, sed referibile ob bonum finem ad quem conducatur, ut fiat modo debito, cum concursu rationabili omnium circumstantiarum, & ex fine honesto seu motivo virtutis. Si unum ex his desit, hoc ipso actus non est bonus, sed malus. *Bonum enim ex integra causa, malum ex quolibet defectu.*

defectu. At rarò ac vix fieri potest, ut actus, quo violatur Regula, fiat modo debito, & cum concursu rationabili omnium circumstantiarum, & ex motivo honesto: cum Regulæ & Constitutiones Religionum ad rectitudinem morum in tali statu debitorum & virtutum actus spectent, sintque medium perfectionis respectu talis hominis ei declarans voluntatem divinam. Idem dic de omissione vel actione contra voluntatem Superioris nolentis per se obligare sub culpa.

Ob eandem rationem vix fieri potest, ut quis sine peccato rejiciat inspirationem divinam circa bonum meri consilii. Quis enim fieri potest ut bonum, ad quod Deus hic & nunc nos impellit, & ei placet à nobis fieri, possit omitti rectè, honestè & ob bonum finem? Cum autem non detur actus moralis indifferens in individuo, omnis actus qui fit vel omittitur deliberatè non ex fine honesto, est hoc ipso saltem peccatum veniale. Quare Toletus, l. 3. c. 2. inter peccata omissionis recenset, *divinis inspirationibus non respondere, nec operari aliquod bonum, cum possit quis operari, licet non obligetur ex præcepto.* Et meritò viri timorati humiliter se accusant de inspirationum divinarum repulsa. Itaque in his casibus rarò abest peccatum vel acedia, vel sensualitatis, vel vanitatis, vel impatientiæ, &c. nam vel levissima inordinatio sufficit ad veniale.

Resp. II.

Resp. II. Moraliter peccat Religiosus, qui Regulas illas circa exercitia spiritualia, abnegationem sui, actus virtutum, Religiosam disciplinam frequenter & ex consuetudine, violat, teneturque graviter hanc consuetudinem vitare & emendare. *Ita Sanchez, Layman & alii.* Quia 1. Tunc intervenit contemptus saltem interpretativus vitæ regularis ac perfectionis; & se conjicit in periculum violandi vota, ad quorum observationem illæ Regulæ sunt media saltem moraliter necessaria, ut experientia constat. 2. Scandalum aliis, & grave damnum spirituale Religioni affert, religiosamque disciplinam graviter perturbat. 3. Ex vi vororum, quibus se Religioni in perpetuum ex parte sua addixit, tenetur sub mortali ad perseverandum in Religione absque nocumento notabili Religionis, & ad ita se gerendum, ut sit tolerabilis & expelli non debeat. Qui autem Regulas violare solet, intolerabilem se reddit, ut expelli debeat; aut si tolleretur, graviter nocet Religioni. Adde quod Trident. sess. 25. c. 1. *Præcipit ut omnes regulares tam viri quam mulieres ad Regulæ, quam professi sunt, præscriptam vitam instituant & componant, atque imprimis, &c.* Hinc propositum non servandi communiter has regulas est mortale, cum contineat virtualiter & implicite voluntatem inferendi grave damnum Religioni, & scandalum aliis, *Ita multi.*

Resp. III. Semper peccat mortaliter, qui re-
g. lan

gulam violat ex contemptu. Hoc fatentur omnes, inquit Sanchez, cum S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 1. Quia hoc est contra votum Professionis, quo Religiosus promittit subjectionem erga Regulam: quod est aliquid grave, quod tunc violat, nam transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis vel Regule, ait S. Th. a. cit. ad 2. Idem docet De Lugo de eo qui dicit Superiori, etsi non imperanti sub præcepto, nolo parere: quia verba illa continent gravem contemptum potestatis legitimæ, & irreverentiam contra Superiorem, ut Superior & Dei Minister est. Unde S. Bern. l. de præcept. & dispens. c. 14. ait violationem mandati levioris esse grave crimen propter contemptum; Elatio quippe contemnentis in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis, &c.

Q. 9. Quenam sunt Obligationes Superioris Religiosorum?

Resp. Traduntur, c. 6. de Statu Monach. Præceteris potens sit in opere & sermone, ut exemplo vita, verboque doctrinæ Fratres & instruere possit in bono, & a malo revocare. Zelum Religionis habens secundum conscientiam, ut delinquentes corripiat & castiget, obediens foveat & confortet... Vigilem curam & diligentem sollicitudinem gerens de omnibus: ut de officio sibi commissio

commissio dignam Deo possit reddere rationem. Quod si pravaricator ordinis fuerit, aut contemptor seu negligens, aut remissus, pro certo se noverit non solum ab officio deponendum, sed & alio modo secundum Regulam castigandum: cum offensa non solum propria, verum etiam aliena, de suis manibus requiratur. Tenetur autem imprimis subditos promovere ad perfectionem propriam sui instituti; quia est finis talis Religionis, & ad hoc constitutus est Superior. Unde tenetur diligenter curare, ut vota & Regulæ omnes, quæ sunt media ad talem perfectionem, accuratè ab omnibus servantur; & impedire, quantum potest, corrigere & punire non solum peccata etiam venialia subditorum, sed etiam violationes Regularum, licet per se non obligantium absolute sub culpa. Prælati Regularis (inquit De Lugo, Tom. I. de Just. disput. 9. sect. 2.) potest graviter peccare negligendo culpas veniales in subditis, imò & observantiam circa Regulas, quæ tamen ex se non obligant subditos ad peccatum etiam veniale: quia in hac ipsa negligentia Prælati defuit graviter obligationi, quæ ex munere suo tenetur consulere potissimum bono & profectui subditorum, & observantia Regulari, quæ per ejusmodi defectus toleratos maxime labefactatur: multo enim magis & gravius obligatur ex munere suo Prælati regularis ad procuranda bona spiritualia, quam temporalia sui Conventus. Quare si ob ejus culpam communitas patitur grave detrimentum.

in spiritualibus non poterit ipse à peccato gravi excusari; & poterit contingere quòd subditi solum venialiter peccent, & Prælatus peccet graviter in iis defectibus permittendis. Debet igitur Prælatus vigilare, & adhibere moralem diligentiam in iis damnis præcavendis. Ita ille. Quare (ut ait S. Antonin. 2. p. Tit. 9. cap. 5.) Prælatus debet esse sollicitus ad inquirenda vitia subditorum, nec sufficit quòd corrigat defectus quos contingit eum scire, sed debet inquirere diligenter vitam subditorum, si forte etiam occultos defectus potest deprehendere, ut admonendo & præcavendo malis obviet. Estque hæc communis Theologorum sententia. Hinc etiam tenetur avertere & non permittere suis subditis occasiones peccatorum etiam venialium, & amittendi vel minuendi fervorem spiritûs ac studium perfectionis; cum teneantur eorum perfectionem promovere & avertere ejus impedimenta.

Præterea diligenter perpendant mandatum illud Apost. Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine.* & Hebr. 13. *ipsi pervigilant.* hoc est pervigilare ex officio debent, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. illud Eccli 32. *Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis. Curam illorum habe.* Item illud Trident. sess. 23. c. 1. *Præcepto divino mandatum est omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere... ac bonorum omnium operum exemplo pascere, &c.* Denique ex Trid. sess.

sess. 25. c. 2. Superiores tenentur singulis subditis omnia, quæ iis necessaria sunt suppeditare ex bonis communitatis: nam ex officio vices parentum erga illos gerunt, & bona ad hunc finem Religionis donata sunt; alioqui & dant occasionem multis malis ac peccatis, & interdum violationi paupertatis. Bona verò suorum sustentationi superflua erogare tenentur in causas pias, ut dixi de Clericis: nam bona Religionis sunt bona DEO dicata & in ejus cultum donata. *Reginal. & alii.*

Q. 10. An est obligatio sub mortali eligendi vel proponendi digniorem in Superiorem regularium, licet Prælatūra sit temporalis?

Resp. Aff. Est communis, teste De Lugo. Quia
 1. eadem est ratio, ac de Episcopo & Parocho, cum Superior Religiosorum sit animarum Pastor, & habeat subditos, quos in viam salutis dirigere, imò & ad perfectionem promovere tenetur ex suo munere. 2. Alioqui grave damnum spirituale inferetur Religionis; nec efficaciter subditi ad perfectionem adducentur, ut experientia constat. Et verò (ut ait De Lugo Disp. 35. Sect. 5) eadem mala oriri possunt in Religione, si non eligantur dignissimi, quæ in Ecclesia, cum facile possint eligi indigni, qui digni videbantur; & cum adeò difficile sit invenire verè & absolutè dignum, qui suo exemplo & prudentiâ continere possit subdi-

tos in disciplina Religiosa, & hanc, si (ut plerumque contingit) relaxata sit, ad pristinum & debitum rigorem reducere, subditosque ad perfectionem Religiosam promovere, qui est finis gubernationis Religiosæ. *Ita ille.*

Q. II. *An licet foeminis ingredi domum Religiosorum?*

Resp. Certum est id non licere iis, nec Superiori eas admittere: nam id semper generatim, saltem ex consuetudine vim legis habente, prohibitum fuit, ut constat ex S. Greg. M. l. 3. Epist. 4. & aperte supponunt Pius V. & Gregor. XIII. revocantes licentiam ingrediendi domos Religiosorum, quam mulieres prænobiles & Ducissæ prætendebant. Imò ex Bulla Pii V. *Regularium.* Et Bulla *Decet omnes foeminæ* ingredientes domos Religiosorum, extra casus permisos, incurrunt ipso facto Excommunicationem Papæ reservatam, nisi excusentur ob ignorantiam; & Religiosi, qui illas introducere, admittere præsumunt, incurrunt ipso facto poenam privationis Officiorum, & inhabilitatis in posterum ad illa & alia omnia, & suspensionis à divinis. Dicitur tamen Pius V. declarasse se non prohibere ingressum foeminarum in claustra Religiosorum causâ Processionis & Sepulturæ. Non tamen eis tunc licet alia loca ingredi, etiam hortum. Vide Sanchez, l. 6. c. 17. Omnibus verò tam viris quàm foeminis sub excommunicatione ipso

ipso facto contracta prohibitus est ingressus in Monialium Monasteria sine licentia Episcopi vel Superioris, ex Trid. sess. 25. c. 5. & Bulla 28. Gregor. XIII.

Q. 12. Ad quid tenetur, qui vovit Religionem?

Resp. I. Qui vovit Religionem in genere seu indeterminate, tenetur ingredi aliquam in qua vigeat disciplina Religiosa. Si non admittatur in uno Ordine, vel in probatione deprehendat hunc sibi non expedire, ex communi, tenetur probare alias plures Religiones suæ linguæ: quia tale votum est votum de assumenda aliqua ex omnibus Religionibus, ideoque de omnibus sub disjunctione. Sed quia tentatis pluribus diversorum Ordinum, & ab ipsis repulsus, inde judicare potes ab omnibus te esse repellendum, vel nullam tibi convenire; ideo voto satisfacis, si tot Religiones petas & experiaris, ut prudenter judicare possis ex earum repulsa vel experientia, ab aliis omnibus repellendum, vel eas tibi non expedire: quod colligitur ex causa repulsæ & disconvenientiæ, quæ sit generalis & communis omnibus aliis Ordinibus.

Qui autem vovit determinate unum ordinem, si in una domo illius Ordinis receptus non fuerit; tenetur tentare plures alias ejusdem Ordinis, quandiu est spes probabilis admissionis. Si verò domum particularem ita determinavit, ut aliam ingredi non intende-

rit, nequidem implicite, si sibi non recipiatur, non tenetur alias tentare, sed absolute cessat votum; quia non vovit dimissionem sæculi, nisi dependenter ab ingressu talis loci, & jam conditio sub qua vovit, non est in eius potestate. Si tamen ob aliquod impedimentum temporale non fuit receptus, tenetur eo cessante se iterum offerre, quia ejus admissio videtur solum fuisse dilata ad tempus: secus, si absolute repulsus est, tali impedimento non extante: nam non intendit se ulterius obligare, si absolute repellèretur, alioqui deberet semper manere incertus & suspensus.

Porro qui vovit aliquam determinatam Religionem, potest perfectiorem ingredi, quia hoc est melius. Sed qui ita vovit aliquam Religionem determinatè, ut simul ingressum Religionis, in genere intenderit, tenetur prius conari ut admittatur in illam determinatam, & non admissus tenetur aliam ingredi: quia hoc utrumque vovit; & tale votum est virtualiter duplex, alterum Religionis in genere ac vagè, alterum hujus. Ergo utrumque compleri debet, quantum potest. *Ita Sanchez, &c.*

Resp. II. Qui vovit Religionem, tenetur diligenter, ac serio curare, ut recipiatur, eam ingredi tempore statuto, & sincerè experiri Tyrocinium, & postea profiteri si judicet Religionem illam sibi convenire, atque ad hunc finem adhibere media idonea, & impedimenta quantum in se est amovere: nam ista omnia
virtua-

virtualiter & implicite vovit, & intendit se obligare ad ingressum Religionis, in ordine ad statum ipsum amplectendum, si conveniat: & alias ingressus esset vanus & inutilis, nec proinde voti materia. Quare voto non satisfacit, si ex sola animi levitate egrediatur: nam ex vi voti tenetur se probare, & de ratione probationis est, ut res probata admittatur si conveniens videatur. *Ita Suarez.* Tenetur autem in his adhibere diligentiam moraliter possibilem: nam, ut ait Sanchez, obligatio Religionis est res gravissima: ac proinde astringere debet ad diligentiam humano modo possibilem, qualem postulant res arduæ & magni momenti. Quod si suâ culpâ effecit ut ejiceretur, vel non reciperetur, tenetur postea serio curare, ut iterum admittatur: nam votum obligat ad non apponendum sponte suâ impedimentum executioni ejus, alioqui esset inane & illusorium. Si verò intra probationis annum bonâ fide factæ, judicet ex causa sufficienti sibi non expedire statum illum, potest relinquere: quia jure communi concessus est annus probationis in favorem tum Religionis, tum etiam ingredientis, ut post sufficiens experimentum possit liberè eligere quod sibi magis expedire judicaverit. Vovens autem Religionem non renuntiat huic favori, sed censetur velle ingredi secundum jus commune & usum ordinarium.

Qui verò vovit etiam profiteri, tenetur

F 4

profi-

TRACTATUS

profiteri & perseverare, etiamsi ea vitæ norma ei incommoda & difficilis appareat. Ita Azor, Lessius, Layman, & alii multi. nam is vovit absolute, & se obligavit ad profitendum, si iudicaretur idoneus, & ratio vivendi esset tolerabilis; plus enim vovit, quam qui vovit solum ingressum, ut constat ex S. Thom. 2. 2. q. ult. 2. 4. & ex communi sensu ac usu. Unde non ei licet egredi, nisi ineptus sit, vel difficultas tanta sit ut periculum peccandi vel impediendi majus bonum inducat.

Resp. III. Qui vovit Religionem non præfinito tempore, tenetur statim eam ingredi, & supra dicta præstare: quia dilatio minuit rem promissam, nempe, obsequium Dei; nam quo plus differt, eo minus reddit Deo, cujus obsequio promisit se totum vitæ suæ tempus daturum in Religione, si hæc ei conveniat. Ita Sanchez, De Lugo, & alii.

CAPUT III.

De Obligationibus Conjugum.

Q. I. **Q**uenam sunt Obligationes Conjugum inter se?

Resp. Ex communi, omnium sententia tenentur Simul cohabitare & convivere, ex Gen. 2. & Matth. 19. *Dimittet homo Patrem & Matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una.* nam hanc cohabitationem non solum

solūm quoad tectum, sed etiam in convictu & cæteris exigunt natura contractūs matrimonii, vinculum ac debitum conjugale, pro-
lis susceptio ac conveniens educatio, & mu-
tua obsequia præstanda. Licet tamen viro
ob justam causam sine facultate uxoris ad bre-
ve tempus discedere, non vice versâ: imò diu
abesse licet viro, si res familiaris vel obsequi-
um Principis id exigat. Aliàs non licet, ex c.
i. de Conjug. lepros. *Cum vir & uxor una co-
ro sint, non debet alter sine altero esse diutius.* Ha-
bitationis autem electio ad virum pertinet,
cum sit mulieris caput, ex i. Cor. ii. unde
uxor tenetur maritum sequi, c. *Unaquæque.* 13.
q. 2. nisi obstet grave periculum corporis vel
animæ, vel speciale pactum antecedens; nam
præceptum naturale vitandi peccatum & tu-
endi vitam prævalet.

2. Debent sibi mutuū amorem charita-
tis specialem: nam sunt specialiter mutuò
conjuncti, tum per contractum insolubilem,
tum etiam per Sacramentum, quod est signum
unionis Christi cum Ecclesia, quam inter se
imitari debent. Uxor autem debet insuper
marito honorem, obsequium, & in iis quæ ad
gubernationem domūs, filiorum educatio-
nem, & bonos mores spectant, obedientiam.
Item tenetur domūs curam habere, ad Tit. 2.
& viro opportunè & sufficienter necessaria
subministrare.

Vir verò uxori debet regimen, curam, tute-

F 5

lam

lam, sustentationem, & correctionem rationabilem; nam vir est caput & Superior uxoris. Quamvis autem, ex S. Antonin. & S. Thoma in 4. dist. 35. a. 2. ad 1. maritus possit aliquando uxorem verberare moderatè, ad eius correctionem ob gravem culpam, si eius emendatio id exigat; tamen in praxi uxoris verberatio rarò moderatè & utiliter fit. Certè extra hanc exigentiam non licet verberare uxorem, nec verbis contumeliosis afficere; nam ipsi debetur honor & amor; cum uxor sit commembrum viri, comprincipium familiæ licèt subordinatum, & socia atque adiutrix domesticæ administrationis. Hæc Officia mutua tradit, Apost. Ephes. 5. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesie... Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam... unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum. & ad Tit 2. Viros suos ament, prudentes, castas, sobrias, domûs curam habentes, benignas, subditas, viris suis.*

Tenetur etiam vir uxorem alere, ac sustentare convenienter suo statui pro suis facultatibus; idque tum ex conjugalis vinculi & amoris debito: tum ex officio capitis familiæ, cujus primum membrum est uxor: tum ex iustitia, nam ideo ab ea accipit dotem, & bonorum administrationem obtinet, ut matrimonii onera sustineat, uxorem & familiam sustentet,

l. 20. Cod. de jure dotium. Quòd si dotem non exegit, tenetur adhuc uxorem alere, quia jure suo cessit, & est semper ejus caput, habetque ejus operas sibi obligatas. Ideoque vir tenetur diligentiam & laborem saltem mediocre ad bona conservanda & acquirenda, ut possit uxorem & familiam convenienter statui suo sustentare.

Hinc graviter peccat uterque conjux, si iras, odium, dissensiones excitet vel foveat, si pacem & societatem conjugalem turbet; si alterum contumeliis afficiat; si ad iram gravem vel aliud grave peccatum incitet, aut ei peccandi occasionem præbeat; si sine sufficientibus indiciis malè judicet de alterius continentia; si rem familiarem non curet, si bona dilapidet, &c.

Speciatim autem uxor graviter peccat, si viro in re gravi ad bonos mores, vel ad familiarum bonum & domus gubernationem spectante, non obediat; cum in his sit viro subjecta; si imperium sibi vindicet, nam alienam potestatem sibi usurpare nefas & iniquum est; si quid notabile ex bonis communibus impendat vel alienet contra voluntatem rationabilem mariti, & consuetudinem legitimam foeminarum similis status; si domus curam negligat; si virum inopem non alat cum potest: nam uxor dives virum inopem sustentare, & casus ejus fortuitos ferre debet, ex l. 22. ff. Solutio Matrimon. hoc enim exigat specialis amor conjugalis, quem ei debet.

3. Con-

3. Conjuges debent sibi mutuo fidem conjugalem in ordine ad copulam conjugalem, & omnem actum venereum qui ex se ad illam refertur ac tendit, ita ut in illis quivis actus venereus cum aliena persona, vel circa alienam, ut copula, tactus, oscula, vel horum desiderium, delectatio venerea, pollutio voluntaria, & omnia peccata luxuriæ, præter malitiam luxuriæ & propriam, contineant injustitiam mortalem ratione conjugii: nam ex 1. Cor. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Ergo uterque conjux solus habet dominium integrum corporis alterius quoad copulam, ideoque & ad omnes actus ad illam ordinatos: & obligatur ad abstinendum ab omni actu venereo cum alio, eo quod de se ad copulam & adulterium referatur, ut rectè docet Sanchez. Quare conjugi fit injuria, si aliquis actus venereus exerceatur erga alteram personam, vel optetur.

4. Tenetur uterque reddere debitum conjugale, hoc est corpus suum ad copulam conjugalem dare alteri rationabiliter petenti, ex 1. Cor. 7. *Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro... nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Et quoad hoc uterque habet æquale jus; nam ex vi contractus Matrimonii vir & fœmina transferunt in se mutuò potestatem corporum in ordine ad copulam: & sic uterque ha-
bet

bet ius in corpus alterius ad copulam. Hæc obligatio est sub mortali cum sit iustitiæ, & in re gravi. Deinde ex debiti denegatione alter conjux conjicitur in periculum pollutionis & incontinentiæ. Unde est mortale vel semel sine justa causa debitum negare, illud seriò, instanter & rationabiliter petenti, vel si sit periculum incontinentiæ. Non est tamen mortale denegare, si compars remissè petat, & dilationem facillè concedat citra periculum incontinentiæ, cum tunc non graviter exigatur: imo nec veniale, si petens non sit sui compos, ut in ebrietate vel amentia, quia illa petitio non est actus humanus; item quoties petens non est rationabiliter invitus, quod patet in aliis debitis, ut si reddi nequeat debitum sine notabili detrimento sanitatis, & periculo morbi; si nimis sæpè petatur, aut tempore fluxus menstrui, graviditatis, puerperii, citra periculum incontinentiæ: nam conjuges non tradunt sibi invicem potestatem suorum corporum, nisi ad usum rationabilem, & salvâ personæ incolumitate, cui rectus ordo naturæ prius consuli exigat quam generationi proli. Item conjux non tenetur debitum reddere, si compars adulterium commiserit: quia ob tale crimen & fidem violatam amisit jus exigendi. Hæc tamen potest petere debitum tanquam licitum & benevolè concedendum, non exigendo tanquam debitum, quandiu compars ignorat vel dissimulat; quia non tenetur

netur

netur crimen suum prodere, nec pœnam hanc in se exequi, donec ei à conjugè innocente imponatur. Quòd si uterque conjux adulterium commiserit, utrique licet debitum petere & reddere, eo quòd *comparia crimina compensatione mutua deleantur*, c. ult. de adult.

Porro non licet debitum denegare ob devotionem vel communionem intentam, si absolute exigatur, vel periculum sit incontinentiæ, dissensionum, &c. Neque ob paupertatem seu metum impotentiae sustentandi prolem numerosiorem; nam debet in Dei providentia confidere. Tamen S. Antonin. censet licere conjugibus mutuo consensu abstinere à copula ad vitandam filiorum multitudinem, modò absit periculum incontinentiæ. At mulieri non licet denegare debitum ob incommoda & molestias quas gràvida experiuntur, vel ob difficultatem ordinariam partûs: nam nubendo talibus pœnis à Deo Evæ & aliis mulieribus impositis se spontè subiecit. S. Carolus monet conjuges, ut in magnis anni solemnitatibus, diebus dominicis, diebus jejuniorum, & certo tempore orationi destinato, & quibus diebus Eucharistiam percepturæ sunt, sumptierintve, ab usu Matrimonii, quantum possunt, communi consensu abstineant: idque conformiter multis Canonibus antiquis.

Q. 2. *Quibus casibus non licet debitum petere?*

Resp. I. Ex communi, sub mortali non licet con-

con-

conjugi 1. Qui vovit castitatem sive ante sive post Matrimonium, c. 3. *de convers. Conjug.* nam tenetur servare votum quantum potest, abstinendo ab omni actu venereo non debito ex justitia: votum enim illud includit obligationem præcepti negativi pro omni tempore obligantis, cum sit promissio abstinendi ab omni actu venereo. Unde nec ei licet inchoare actus ordinatos ad copulam. Tenetur tamen reddere petenti, utpote habenti jus exigendi, nisi votum emissum sit cum consensu compartis, quæ juri suo cesserit: quo casu neutri licet petere nec reddere. Qui verò post matrimonium consummatum vovit Religionem, aut Ordines Sacros, potest petere & reddere debitum: quia per hoc votum contraxit solum obligationem suscipiendi Religionem, vel Ordines, si supervixerit; sed statim post mortem conjugis tenetur votum implere.

2. Qui tempore matrimonii culpabiliter cognovit personam consanguineam compartis in 1. vel 2. gradu: nam Ecclesia id graviter vetat ob affinitatem contractam cum conjuge per incestum, cap. 1. & 10. *de eo qui cognovit*, &c. donec acceperit dispensationem, quam dare potest Episcopus, & Regulares habentes privilegium. Comparti tamen innocenti reddere tenetur, *cum suo jure non debeat sine sua culpa privari.* c. 6. eod. Tit. Secus, si compars cum consanguinea hanc affinitatem

tem

tem etiam contraxerit: nam tunc neutri licet petere & reddere debitum; quia, cum uterque sit suo jure privatus, redditio esset incestuosa & illicita, nec hæc permittitur nisi ob jus conjugis innocentis.

3. Qui extra casum necessitatis prolem suam legitimam baptizat, aut in baptismo vel Confirmatione tenet: quia contraxit spiritua-lem cognationem, quæ tum impedit petitionem debiti, ut colligitur ex Rituali Romano; nam id quod dirimit matrimonium contrahendum, si superveniat matrimonio contracto, impedit petitionem debiti, ut constat ex communi consensu Doctorum. Secus, si in casu necessitatis baptizavit, ex c. *ad Limina*, 30. q. 1. nam quod quis obligationi suæ satisfecerit, non debet privari jure suo.

4. Qui contraxit cum dubio de valore Matrimonii, donec dubium prudenter deposuerit. Tenetur tamen reddere comparti, quæ bonâ fide contraxit, cap. 2. *de secund. nupt.* Quod si uterque cum tali dubio contraxerit, neutri licet debitum petere vel reddere, quia manente tali dubio exponerent se periculo fornicandi, & abstinendo nullum periculum peccandi adeunt. Item qui post matrimonium bonâ fide contractum incipit dubitare de ejus valore, tenetur de veritate diligenter exquirere, & durante dubio non potest debitum petere, ne ultrò se exponat periculo fornicandi: tenetur tamen reddere, c. 44. *de sent. ex-*
com.

com. nam debet vitare periculum violandi jus alterius, imo certam injuriam, quæ fieret privando possessorem bonæ fidei suâ possessione absque sufficienti probatione: qui verò moraliter certus est de nullitate Matrimonii, nec potest debitum petere nec reddere, etiam ignoranti *ibid.* nam scienter fornicaretur: copula enim cum non conjuge est saltem fornicatio. Unde debet potius mortem oppetere.

Resp. II. Juxta multos saltem veniale est petere debitum 1. Tempore fluxûs menstrui ex S. Gregor. c. *ad ejus.* dist. 5. S. Hieron. in c. 18. Ezechiel. & S. August. quæst. 64. in Levit. & l. 3. contra Julian, c. 21. ibi: *Talis pudicitia (conjugalis) nec menstruatibus, nec gravidis utitur sceminis, nec ejus ætatis, quâ certum est eas jam concipere non valere:* nam hic concubitus est indecens, & minus congruit generationi ac bono prolis: imo ex S. Thoma in 4. dist. 32. a. 2. proli sæpè noxius, ob indispositionem mulieris ad concipiendam prolem. Hinc aliqui putant esse mortale, quia putant talem copulam solere multum nocere proli; sed S. Antonin. negat esse mortale, & S. Thom. a. cit. dicit tunc debere reddi petenti, si monitioni non acquiescat. Quòd si fluxus esset quasi perpetuus & nimis diuturnus, juxta S. Thom. *ibid.* S. Antonin. & alios licet debitum petere.

2. Tempore graviditatis, etiam citra periculum abortûs: nam hoc tempus non congruit cum tunc concipi foetus nequeat. Un-

Tom. III.

G

de S.

de S. Aug. L. de bono conjug. c. 6. ait: *sunt viri usque adeò incontinentes, ut conjugibus nec gravidis parcant.*

3. Tempore puerperii tum ob mulieris indispositionem, tum ob nocumentum proliis jam natæ si à matre alatur, vel ejus quæ nasci posset, vel etiam ipsius matris: nam juxta medicos indè imminent uxori incommoda non levia. Unde S. Greg. c. ad ejus cit. ait: *nisi purgationis tempus priùs transierit, viris suis non debent admisceri.*

4. Juxta varios diebus dominicis ac festis, nisi rationabilis causa id exigat. Quia cum talis actus, propter carnalem delectationem admixtam animam absorbeat & valdè deprimat, multùmque mentem distrahat, hominem reddit ineptum ad spiritualia, quibus præcipuè diebus illis vacandum est. Ita S. Thom. Supplem. q. 64. a. 5. S. Bonav. Tolet. &c. Unde (ut ait Suarez) est opus incongruum pro tali tempore, & in eo tunc exercito sine justa causa cohonestante apparet aliqua inordinatio contra ordinem quem dictat prudentia, postulatque temperantiæ ac religionis virtus, apponendo sibi & conjugi impedimentum tantæ distractionis & hebetudinis ad Deo, prout oportet, tali tempore vacandum. Prudentia autem in omni opere requirit congruitatem temporis; & omnis actus qui non fit in omnibus debitis circumstantiis est malus: quippe bonum ex integra causa, malum ex quo-

ex quo vis defectu. Hinc illud Eccles. 3. *Omnia tempus habent . . . tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus.*

Porro fatentur licitè debitum reddi posse in his casibus, si petens monitioni non acquiescat. Imo petitio videtur posse excusari à culpa per gravè periculum incontinentiæ, quod vix aliter amoveri posses.

Q. 3. Quibus casibus non licet debitum reddere petenti?

Resp. I. Est mortale reddere debitum, quoties est mortale petere, ob circumstantiam se tenentem ex parte copulæ, quæ ob eam fiat illicita; ut si peratur in loco sacro vel publico, vel cum periculo abortûs aut effusionis extravasaturale, vel gravis detrimenti prolis, vel mortis alterutrius conjugis, &c. *Sanchez & alii.* Quia tunc est cooperatio formalis ad actum graviter illicitum; & prava ista circumstantia actûs afficit petitionem ac redditionem.

Resp. II. Quando petere est mortale ob circumstantiam personalem petentis, ut si habeat votum castitatis, juxta S. Antonin. & alios multos, si petens averti nequeat, compars tenetur reddere: quia cum actus ille de se sit licitus, petens retinet jus suum; nec reddens cooperatur petitione, sed ea supposita cooperatur copulæ, quæ licita est ex parte reddentis & à se debita. Alii verò cum Rich. Comitol. &c. docent tunc non licere reddere:

quia petens hîc & nunc non potest talem actum licitè facere, & per votum amisit usum sui juris; cum non possit habere jus ad peccandum: ergo non licet ei cooperari. Suaudent autem ut compars, quæ non vovit, petat dum prævidet à vovente petendum, & tum utrique licita est copula. Si vovens prævenierit, alter dicat petenti, volo ego, ut tu mihi reddas. Quòd si petens contraxit affinitatem cum conjugè per incestum ipsi notum, non licet debitum reddere: quia potest ei justè negari, cum jus petendi amiserit; unde reddere esset mortaliter cooperari ejus peccato.

Si verò usus conjugii sit solum venialis ex parte petentis, ut si petat ob voluptatem, reddi debet graviter exigenti, ne petens exponatur periculo graviùs peccandi, & detur occasio rixarum, odii, &c. nec tunc censetur moraliter cooperari culpæ alterius: quia copula potest aliter peti, & hîc & nunc licitè exerceri, estque gravis causa reddendi. Si autem peteret situ vel modo non consueto & venialiter malo, juxta multos, potest & debet reddi, si non possit petens adduci ad aliter coeundum, & sit periculum ne graviùs peccet si denegetur: juxta alios non tenetur reddere, quia non petit modo debito & naturali, nec habet jus ad copulam tali modo exercendam.

Q. 4. An aliquando Conjuges tenentur petere debitum?

Resp. Non tenentur per se loquendò: quia nemo

nemo per se loquendo tenetur uti jure suo, quod pro se introductum est, *cum liberum sit unicuique suo juri renunciare*, c. 6. de Privil. At tenentur per accidens 1. Si alter, præsertim uxor, ex signis vel ex dispositione videatur cupere hoc remedium, licet ex verecundia taceat. S. Th. in .dist. 32. a. 2. nam tunc potius debitum redditur petenti implicite seu interpretative. 2. Si alioqui sit periculum incontinentiæ in comparte: nam quisque tenetur ex charitate impedire peccatum proximi, cum facile potest. 3. Si id necessarium sit ad fovendum amorem mutuum. 4. Si prolis procreatio necessaria sit ad avertendum grave damnum præsertim religionis vel reip.

Q. 5. *An licet exigere usum conjugii præcisè ad vitandam in se incontinentiam, ut pollutionem, adulterium, quamvis nulla sit spes prolis gignendæ?*

Resp. Juxta multos licet, quia 1. Matrimonium secundariò institutum est in remedium concupiscentiæ ex 1. Cor. 7. *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unusquisque suum virum habeat. . . . Et iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram.* 2. Licite & approbante Ecclesia contrahunt senes, quibus ob senium nulla est spes suscipiendæ prolis. 3. Sicut est actus licitus & charitatis exigere debitum ad impediendam incontinentiam comp-

partis, ita & ad eam in se vitandam; cum ordo charitatis postulet, ut in iisdem circumstantiis prius nostro quam proximi bono spirituali, imo & temporali necessariò consulamus. 4. S. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 5. ait: *Tunc est veniale petere ubi non speratur proles, imo nec veniale si fiat propter vitandam fornicationem in se vel in alio. Et in hoc concordant Doctores.*

Juxta alios est culpa venialis, probant 1. ex S. August. Enchir. c. 78. & l. de bono conjug. c. 7. ibi: *Reddere debitum conjugale nullius est criminis: exigere autem ultra generandi necessitatem, culpa venialis.* Ex S. Gregor. l. 32. Moral. c. 17. *Tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur.* Et ex S. Thom. in 4. dist. 31. q. 2. a. 2. *Duobus solum modis conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet causam prolis procreanda, & debiti reddendi. Alias autem semper est ibi peccatum, ad minus veniale.* Et ad 2. *Si aliquis per actum Matrimonii intendat vitare fornicationem in conjugate, non est aliquod peccatum, quia hoc est quedam redditio debiti, quod ad bonum fidei pertinet. Sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, & secundum hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est Matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus.* Idem docet S. Bonav. in eand. dist. 2. quia qui debitum præcisè exigit ad se dandos motus libidinis, obsequitur concupiscentiæ,

scientiæ, quam potest oratione vel aliis mediis coercere: & ideo non exercet actum charitatis erga seipsum, cum habeat alia media vitandi incontinentiam.

Ad nuptias senum respondent eas licite iniri in mutuum subsidium & solatium, cum Matrimonium non in copula carnali, sed in nexu animorum consistat. Negant autem Matrimonium proprie loquendo fuisse institutum in remedium concupiscentiæ, cum ante lapsum Adami jam vigeret. Dicuntque vitiationem fornicationis tanquam effectum ex illo consequi; nec hanc posse primario & unice intendi, sed solum fini proprio nempe prolis generationi subordinari. Idem docent veniale esse copulam exercere precise ob sanitatem corporis, eò quòd hic actus non sit licitus, nisi ob prolis generationem vel debiti redditionem.

Sanchez cum aliis censet tunc solum debiti petitionem ad vitandam incontinentiam carere culpa, cum aliis adhibitis mediis, præsertim oratione, stimuli carnis sedari nequeunt; ita ut non voluptas, sed sola periculi peccandi vitatio intendatur; additque semper esse veniale primario intendere vitiationem incontinentiæ, non prolis generationem, ubi spes est prolis; quia inordinatio est secundarium finem præponere primario fini, qui est prolis generatio, dum obtineri potest. At cum finis primarius impossibilis est, docent licere, cum

impossibile intendi nequeat, eo omisso secundarium finem intendere, præsertim si adsit aliqua necessitas.

Q. 6. An conjuges tenentur sub mortali abstinere ab usu conjugii, dum mulier hætenus mortuos edidit filios?

Resp. Afferit Sylvius, sed Sanchez, Sanbovius & alii negant; quia felicem partum sperare possunt, cum possit contingere & aliquando contingat, ut mulier post multos abortus feliciter tandem pariat. Quare tunc debent oratione crebra, eleemosynis, & aliis piis operibus benedictionem Dei efflagitare, & vitare omnem intemperantiam etiam in hoc usu, & alias culpas, quæ sæpè sunt causa abortus.

Q. 7. Quandonam peccant conjuges in usu conjugii?

Not. Certum est hunc esse licitum, si fiat cum debitis circumstantiis ad procreandam prolem, per quam Deus glorificetur; nam ob hunc finem Deus matrimonium instituit: vel etiam ad reddendum debitum, cum hæc redditio sit actus justitiæ.

Resp. I. Secluso quovis periculo, & aliâ inordinatione, est semper venialis culpa, si exerceatur ob solam voluptatem. *Est communis. Prob. I. ex S. August. l. I. de nupt. c. 15. Carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non præter*

præter conjugem, venialem habet culpam. 2. Innoc. XI. oppositum damnavit. 3. Homo semper tenetur agere propter finem honestum, utpote solum consentaneum naturæ suæ rationali. 4. Est debiti ordinis eversio quærere actum propter delectationem, cum delectatio sit propter ipsum actum: idque præsertim in actu conjugali, qui ex se ad prolis generationem ordinatur.

Resp. II. Peccant mortaliter 1. Si habeant copulam extra vas debitum, aut cum effusione seminis extra illud: nam hoc adversatur fini naturali seminis & copulæ, qui est prolis generatio, ideoque bono speciei. Imò iste abusus, qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore, ait S. August. l. de bono conjug. c. 11. quia adversatur etiam bono fidei conjugalis, cui cedere conjuges nequeunt; nam uterque conjux tenetur servare alteri corpus suum callè; nec habet jus in corpus alterius, nisi ad copulam naturalem generationi aptam. Item si habeant copulam extra vas debitum, etiam sine animo ibi consummandi, sed excitandi ad consummandum in vase debito: nam tunc est actus sodomitius, & Sodomia inchoata: ille enim tactus ex se ordinatur ad effusionem seminis extra vas. Sanchez & alii. 2. Si servato vase debito non servetur naturalis situs, cum periculo effusionis seminis extra vas. Quòd si secluso tali periculo non servetur sine necessi-

tate, ut dum vir ob majorem voluptatem accedit à tergo, vel succumbit, juxta multos est solum veniale, quamvis grave & graviter increpandum; quia est abusus, ac naturalis ordinis everfio in solo modo accidentali, cum non impediatur generatio, & inordinate quærere voluptatem intra matrimonii ufura fit solum veniale, modò in ea non ponatur finis ultimus, cum tunc non fit gravis inordinatio. Sed ut notat S. Thom. etfi hoc non fit mortale ex parte actûs, est tamen signum concupiscentiæ mortalis, cui non sufficiunt modi ordinarii. Ex eodem autem S. Doctore nulla erit culpa citra periculum effusionis, quando corporis dispositio alium situm non patitur.

3. Si actus valde turpes & graviter repugnantes honestati naturali exerceant, eos præsertim qui per se ordinantur ad copulam in vase indebito, sùntque ejus inchoatio, ideóque mortales. 4. Si impediunt generationem; vel conceptam prolem extinguant. 5. Qui de industria actum conjugalem interrumpunt absque seminatione integra; ob periculum proximum pollutionis, quod tunc nunquam abest saltem ab alterutro. Item juxta Nav. Azor & alios si in coitu vir de industria non seminet, etiam consentiente uxore; nam contra naturam est coitum sine seminatione relinquere, cum coitus conjugalis sit ordinatus à natura ad prolis generationem, ad quam solum ab autore naturæ ordinatus est: unde tunc

tunc copula est illicita & inordinata; & cum sit aliquid grave hæc inordinatio est gravis, id eoque mortalis. 6. Si actum illum exercent cum periculo abortus: nam abortio est mortalis, ergo mortale est ejus periculum voluntarium: vel cum gravi nocimento prolis aut valetudinis conjugum; nam graviter tenentur vitam propriam & prolis tueri. 7. Si cum affectu adulterino ad aliam personam, quæ in ipso actu præsens repræsentetur vel optetur; vel cum affectu fornicatio seu affectu accedendi ad suam etiam si non esset sua: nam affectus ille mortalis est, vel cum tanto ad voluptatem affectu ut in ea finis ultimus ponatur ut si cum alia quàm uxore æquè facturus esset, ut notat S. Thomas; vel ob finem aliquem graviter malum, nam finis dat actui malitiam propriam, cum in ipso intendatur. 8. Si exercent coram aliis, ob grave scandalum, & turpitudinem actus taliter exerciti; vel in Ecclesia ob sacrilegium, est enim contra reverentiam Deo & loco sacro debitam, & per eum polluitur Ecclesia. 9. Mulieres quæ susceptum semen de industria ejiciunt, aut ejicere conantur, vel quæ proprium privatim fundunt: nam hoc repugnat fini seminis, qui est generatio; unde gravis est inordinatio.

Q. 8. An & equalia sunt peccata tactus, & aspectus obsceni inter conjuges?

Resp. I. Tactus ex se ordinati ad copulam sunt

sunt iis liciti, si sine periculo pollutionis immediate referantur ad copulam conjugalem, nec fiant propter voluptatem: quia cum licitus sit actus consummatus, etiam liciti sunt actus pravi ex se ad illum ordinati, & sic se se juvant ac excitant conjuges ad actum honestum. Si vero fiant præcisè ob voluptatem majorem, quamvis ordinentur ad copulam, sunt culpa venialis: quia nunquam licet agere propter voluptatem. Quod si exerceantur cum periculo proximo pollutionis, ex communi sententia sunt mortales: quia cum pollutio graviter repugnet generationi, est æque saltem illicita conjugatis ac aliis; & proinde tenetur sub mortali vitare ejus periculum proximum, & non ponere causam illius proximam. Item juxta S. Antonin. Sylvest. Comit. & alios sunt culpa mortalis, si exerceantur absque animo perveniendi ad copulam: quia illi actus venerei non sunt conjugibus liciti, nisi quatenus ad copulam conjugalem ordinantur: ergo si ad eam non ordinentur, jam sunt illiciti, perinde ac si inter solutos exerceantur. At juxta alios sunt solum veniales: quia, inquit, tales actus naturâ suâ ordinantur ad copulam ipsis licitam, nec quidquam illis deest, nisi quod hinc & nunc non referantur ad copulam: solus autem defectus debiti finis est per se loquendo solum venialis.

Certè in praxi hi actus in multis censendi sunt mortales, saltem ob periculum proximum pollu-

pollutionis, quòd rarò abesse potest, cum ex se commotionem spirituum genitalium valdè excitent.

Resp. II. Graviter illiciti sunt etiam Conjugibus tactus quidam valde infames, dum scilicet inter membrum tangens & tactum foeda nimis est disproportion: quia tales actus graviter dedecent naturam rationalem, & indicant affectum voluptatis prædominantem ac graviter inordinatum; nec conjugium potest excusare actiones, quæ ex se ad copulam conjugalem non ordinantur. Quare cum infamias illas à mortali excusasset Sanchez, id in posteriori editione retractavit. Sciant igitur conjuges *vas suum possidere in Sanctificatione & honore, non in passione desiderii, sicut & gentes quæ ignorant Deum 1. Theff. 4.*

Q. 9. An peccat mortaliter conjux, si in absentia compartis, secluso periculo pollutionis, capet delectationem veneream, vel se libidino- se tangat?

Resp. Aff. Quia tactus impudicus & delectatio venerea valde commovent spiritus genitales, eorumque motum excitant: quæ commotio spirituum genitalium ex natura sua tendit & ordinatur ad seminis effusionem; ideòque absente comparte ad pollutionem. At sicut pollutio est lethalis, ita & omnis actus voluntarius ex natura sua ad illam ordinatus, *Ita Navar. Sylvest. Azor, Vasquez, Layman. & alii.*

Q. 10.

Q 10. *Ad quid tenetur qui post votum castitatis vel Religionis matrimonium sine dispensatione contraxit?*

Resp. I. Qui post votum castitatis contrahit, peccat mortaliter, & semper tenetur abstinere à petitione debiti, & post mortem conjugis à secundis nuptiis. Est communis & usu Ecclesiæ approbata, inquit Sanchez: quia votum obligat in his omnibus, quæ alteri injuriosa non sunt, & impleri debet votum, quantum potest. At juxta varios non tenetur ante consummationem amplecti statum Religiosum: tum quia hoc non vovit, & est medium extraordinarium ac valde arduum: tum quia extravag. *Antiqua*, Joan. XXII. declarat conjugem qui ante consummationem matrimonii sine consensu uxoris sacros Ordines suscepit, compellendum esse ad illud consummandum perente uxore, si ipse noluerit Religionem profiteri: ergo, inquit, talis non obligatur ad Religionem amplectendam, cum ad eam non compellatur, sed ad consummandum, licet voto castitatis obstrictus sit, & posset illud servare per hoc medium.

Sed alii plures cum S. Antonini. 3. p. Tit. 1. c. 16. docent talem teneri statum Religionis amplecti, si aptus sit: quia non superest ei alia via servandi votum, nisi voti dispensationem aut commutationem obtineat, vel alteri conjugum persuadeat continentiam vovere, vel cedere juri petendi debitum: quisque autem
tenetur

tenetur servare votum, quantum potest. Quod si medium illud, quod ei superest, sit valde arduum, sibi imputet, cum suâ culpâ se conjecerit in necessitatem illud adhibendi ad servandum votum. Sylvius addit quod si talis non sit idoneus ad Religionem, & hæc alia media non profint, non peccabit, nequidem primâ vice, si rogatus consummet, quia ad hoc tunc tenetur.

Resp. II. Qui post votum ingrediendi Religionem contraxit, ex communi tenetur ante consummationem ingredi. *Ita omnes.* quia id licet adhuc potest, & ad id se voto adstrinxit. Sed licet consummando graviter peccarit, postea tamen potest debitum non solum reddere, sed etiam petere: quia non vovit castitatem, sed tantum ingressum aut professionem statûs in quo vovenda est, aut saltem non vovit nisi in Religione servandam. At ex communi post mortem vel adulterium conjugis tenetur Religionem ingredi: nam tenetur implere obligationem, quæ tempore Matrimonii fuerat solum suspensa, cum jam impleri possit. Si tamen jam non fuerit aptus, petat commutationem voti.

CAPUT IV.

*De Obligationibus Parentum & liberorum,
& aliorum Superiorum ac Inferiorum
erga se invicem.*

Q. I.

Q. I. **Q**uoniam sunt Obligationes Parentum
erga Liberos?

Resp. Secundum omnes tenentur 1. Illos alere & convenienter sustentare; hoc est, vitum, vestitum, habitationem, medicamenta prabere, tum ex Jure Canonico, c. *Siquis*. dist. 30. ubi anathematizatur, qui dereliquerit proprios filios, & eos non aluerit: tum ex Jure Civili, Cod. *de alendis liberis* & ff. *de liber. agnoscend.* tum etiam jure naturali, quandiu liberi sibi ipsis res necessarias providere non possunt: nam cum eis per generationem esse dederint, debent quoque illud convenienter conservare, & ad suam perfectionem ac debitum vitæ statum perducere: idque ipsa naturæ propeusio ordinata satis indicat; suntque parentes administri providentiæ divinæ erga suos liberos. Unde tenentur etiam curare ut artes statui suo congruentes discant, eisque procurare statum suæ conditioni convenientem.

Hinc graviter peccant parentes; si liberos parvulos diligenter non custodiant, & ab iis gravia mala non avertant; si infantes exponant; si rem familiarem non curent, bona dilapident, vel diligentiam saltem mediocrem non adhibeant ad acquirenda & conservanda bona necessaria ad liberos honestè secundum suum statum collocandos, filias dotandas, & iis hæreditatem congruam relinquendam: nam debent etiam futuris eorum necessitatibus

bus providere, ex 2. Cor. 12. *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.*

Possunt tamen parentes exhæredare filios ex justa causa in testamento exprimenda, nempe ob gravem culpam & ingratitude in se admissam, vel dilapidationem bonorum familiæ, vel vitam luxuriosam filiæ: nam tunc tali poena digni sunt. Quare in iisdem casibus possunt iis denegare ea, quæ statui suo conveniunt: nunquam tamen res necessarias ad vitam sustentandam, si aliunde non habeant.

Not. Mater debet primo triennio liberos alere, & postea Pater, donec ex arte vel officio possint vitam sustentare, ex L. 9. Cod. de Patr. potest. quod si Pater ex inopia nequeat, tenebitur Mater, in defectum Patris & Matris teneantur avi & alii ascendentes, l. 5. ff. de Liber. agnosc.

2. Parentes præter sustentationem congruam debent liberis Christianam Institutionem, ex Ephes. 6. *Educate illos in disciplina & correptione Domini.* Nam finis Matrimonii est generatio proles, à qua Deus piè sanctèque colatur: at institutio Christiana est liberis ad hunc finem necessaria. Hæc in tribus potissimum consistit. 1. Uteos maturè per se vel per alios, doceant necessaria ad salutem, & ad vitam Christianam agendam, *Filii tibi sunt? erudite illos, & curate illos à pueritia illorum.* Eccli. 2. Uteos non solùm verbis, sed etiam exemplo ad peccati fugam, cupiditatum cohibitionem,

& virtutum exercitium adducant, & peccatorum occasiones ab iis avertant; providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Rom. 12. A fortiori coram liberis, quos ex suo munere tenentur efficaciter ad virtutes & timorem ac amorem Dei instituere. Patres discant quomodo etiam commissis sibi exempla bene vivendi exterius præbeant. Scire etenim Prælati debent, quia si per-versa unquam perpetrant; tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Unde necesse est, ut tanto se caucius à culpa custodiant, quanto per prava, quæ faciunt non soli moriuntur, sed aliorum animarum, quas pravis exemplis destruxerunt, rei sunt. ait S. Gregor. part. 3. Pastor. admonit. 5. 3. Ut delinquentes corrigant objurgando, & cum oportet, moderatè puniendo; juxta illud, Prov. 23. Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virgâ, non morietur. Tu virgâ percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis. & c. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum. & Eccli 30. Qui diligit filium suum assiduat illi flagella... Non des illi potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius. Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus dum infans est: ne fortè induret & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas. Alioqui parentes sunt participes peccatorum liberorum, ex c. 3. dist. 86. ubi Joan. VIII, ait: facientis culpam procul dubio

bio habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Scriptum quippe est; non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus participes judicantur. & ex S. Gregor. l. 7. Epist. 6. Qui non corrigit resecanda, committit. Quare 1. Regnum, c. 3. Deus ait: suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus. Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus in æternum propter iniquitatem, eò quod noverrat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos.

Porro educationis cura ad Patrem tanquam ad familiæ caput maximè spectat, quamvis etiam Mater ad eam graviter obligetur.

Hinc graviter peccant parentes, si non curent diligenter, ubi liberi fidei rudimenta, & alia ad christianè vivendum necessaria maturè addiscant, pravorum consortium vitent, à vitiis abstineant, mandata Dei & Ecclesiæ servant; si consilio vel exemplo pravo ad peccatum inducant; si de eorum factis non inquirent, permittantque eos liberius vivere, ludo & delectationibus immodicis assuescere; iisque ad ea pecunias suppeditent; si patiantur eos vitam otiosam agere; si delinquentes non objurgent, puniantque moderatè, &c. ex 1. Tim. 5. Siquis suorum & maxime Domesticorum curam non habet, fidem negavit, (facto scilicet) & est infideli deterior.

3. Tenentur liberis suis electionem status liberam relinquere; peccantque graviter, si eos invito ad Matrimonium vel Religionem

cogant, vel ab iis avertant: nam liberi habent jus sibi statum vitæ liberè eligendi; & eorum salus maximè pendet ab electione statûs, ad quem à Deo destinantur & vocantur. Quare Conc. Trid. sess. 25. c. 18, excommunicat eos, qui foemnam cogunt ad Religionem vel Professionem, aut sine justa causa impediunt ejus ingressum vel Professionem.

Item etiamsi liberi velint Matrimonium inire, non debent parentes eos cogere ad contrahendum cum tali vel tali, si repugnent, c. *de neptis*. 31. q. 2. quia, ut ibi ait Pontifex, quorum unum corpus est, unus debet esse & animus. Alioqui datur occasio dissidiorum, rixarum, adulterii, &c. grave autem peccatum est alios conjicere in periculum graviter peccandi.

Not. Ex communi, in defectum Patris & Matris ad prædicta tenentur jure naturali ascendentes ex linea Paterna & Materna.

Item parentes tenentur jure naturali etiam alere & christianè educare liberos illegitimos, qui & quamdiu sibi ipsis de rebus necessariis providere non possunt, cum verè sint eorum parentes, ex c. 5. *de eo qui duxit*, &c.

Q. 2. Ad quid obligantur liberi erga parentes?

Resp. Secundùm omnes, debent parentibus amorem, reverentiam & obedientiam: nam hæc tria continet & exigit præceptum naturale divinum: *Honora Patrem tuum & Matrem tuam.*

tuam. Deut. 5. & Matth. 19. ut docet Catech. Rom. & omnes Doctores. Idque dicitur re-
 cta ratio propter triplicem respectum paren-
 tum ad filios scilicet causæ, præminentia &
 regiminis. I. Itaque tenentur liberi parentes
 verè amare, & quidem magis quàm ceteros,
 cum illis plus debeant, sintque conjunctiores
 quàm aliis; & hunc amorem significare.
 Quare tenentur bonum spirituale & tempo-
 rale iis velle & suppeditare in eorum necessi-
 tatibus etiam communibus. Exigitque tum
 pietas, ut iis subministrant necessaria ad vitam
 honestè secundum suum statum sustentan-
 dam; quamvis suâ culpâ in hanc necessitatem
 inciderint, & filii sua bona ab illis non accepe-
 rint. Quovis enim modo parentes erga liberos
 egerint, tamen iis vitam & conservationem
 debent, ex Mat. 15. & c. 1. dist. 30. & l. 1. & 2.
 Cod. de Alend. Liber. ac parent. debent quoque
 subvenire parentibus in omnibus aliis necessi-
 tatibus quoad honorem, famam, libertatem,
 &c. & eorum defectus tegere ac patienter
 ferre. *In opere & sermone & omni patientia ho-
 nora Patrem tuum.* Eccli. 3.

Hinc graviter peccant liberi, si parentibus
 signa odii ostendant, maledicant; vel signa
 amoris nunquam aut rarò dent; si durè tra-
 ctent; si de ipsis orabescant; si graviter con-
 tristent, vel ad gravem iram impellant, etsi ex
 causa levi, quam prævident gravem molestiam
 iis procreaturam. *Qui affligit Patrem, & fu-
 gat*

gat Matrem: ignominiosus est & infelix. Prov. 19. Qui maledixerit Patri suo vel Matri, morte moriatur. Exod. 21. Si torvo oculo intueantur, vel asperè loquantur, perinde ac si odio haberent; si non subveniant in necessitate spirituali vel corporali, ægros non invisant, carcere detentos liberare negligant; eorum sanitati non consulant, non curent maturè Sacramentis muniri & aliis auxiliis spiritualibus juvari; si eorum testamenta ac legata non exequantur, vel exequi differant, vel non curent pro iis mortuis preces & Sacrificia offerri, &c.

Porro quæ essent mortalia contra charitatem, si fierent erga extraneos, sunt etiam contra pietatem, & longè graviora, si erga parentes: quæ circumstantia semper exprimi debet in Confessione, nam tunc peccatum habet duplicem malitiam specie diversam contra charitatem & pietatem. Tolet, De Lugo, &c.

2. Quoad reverentiam, ejus obligatio clare exprimitur, verbo *honora*. & Eccli. 3. *Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominus serviet his, qui se genuerunt.* nam ut ait S. Thomas, parentes participant rationem Principii, cum propter generationem, tum etiam propter educationem, disciplinam, & omnia quæ ad perfectionem vitæ pertinent.

Hinc mortaliter peccant liberi. 1. Si parentes spernant, irrideant, contumeliis afficiant, de illis detrahant; eorum monita, consilia & minas contempnant, præsertim coram ipsis.

Ocul-

Oculum qui subsannat Patrem, & qui despicit partum Matris suæ, effodiant eum corvi, &c. Prov. 3. quæ autem in his ob levitatem materiæ erga alios non essent nisi venialia, erga parentes ob circumstantiam personæ ut plurimum sunt mortalia. Ob hanc culpam Cham Filius Noë Patris maledictum incurrit, Gen. 9. quod Deus postea confirmavit, ut posteris hujus culpæ gravitas innotesceret.

2. Si eos percutiant licet leviter, aut iis minentur; imò si contra eos manum tollant, etsi sine animo percutiendi: in his enim censetur gravis irreverentia ac injuria erga parentes.

3. Si ad sublimem fortunam evedti parentes ex contemptu agnoscere dedignentur. 4. Si eos in foro externo etiam vero crimine accusent, excepto crimine hæreseos, proditionis in Principem, quod aliter impediri non posset: in his enim ne Patri quidem parcere debent propter damnum publicum, quod præ privato averti debet.

3. Liberi tenentur obedire parentibus in iis quæ spectant ad gubernationem domesticam, & ad bonos mores. In his enim subditi sunt parentibus, quorum est regere familiam, & eam bonis moribus imbuere. *Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum est: Ephes. 6. Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino. Col 3. & Rom. 1. Qui non obediunt parentibus, dicuntur digni morte. Hinc S. August. in titulum Psal. 70. ait:*

Ubi hoc jubet Pater quod contra Deum non sit, sic audiendus est quomodo Deus; quia obedire Patri iussit Deus. Ratio est, quia (ut ait S. Th. quodlib. 2. 2. 9.) Ad illa se extendit debitum obedientie, ad quæ se extendit jus Prælationis. Habet autem Pater carnalis jus prælationis in filium. 1. quidem quantum ad domesticam conversationem; sic enim est Pater-familias in domo, sicut Rex in Regno: unde sicut subditi tenentur obedire Regi in iis quæ pertinent ad gubernationem Regni, ita etiam Filii & alii Domestici tenentur obedire Patri-familias in his, quæ pertinent ad dispensationem domus. 2. quantum ad morum disciplinam: unde Apost. dicit Heb. 12. Patres quidem carnis nostræ habuimus eruditores: debet enim Pater Filio non solum educationem, sed etiam disciplinam. In his ergo Filius tenetur obedire Patri carnali, & non in aliis.

Hinc peccant mortaliter liberi, si in re gravi ad mores, vel ad domesticam curam, vel ad pacem & concordiam in familia tuendam, vel ad ejus bona, famam, honorem spectante non obtemperent; & speciatim si contra parentum prohibitionem, improborum societatem, popinas frequentent, aleæ ludum computationes vel quidlibet aliud illicitum aut periculosum exerceant: si contra eorum mandatum nolint dare operam litteris aut artibus suo statui congruentibus; si iis inconsultis nubant, vel si Filius contra eorum voluntatem ducat uxorem

rem se indignam, vel nolit sine justa causa ducere quam parentes volunt, ob magnum familiæ bonum, si filia contra prohibitionem domo egrediatur, vel sola noctu viros alloquatur, &c.

Non debent autem filii parentibus obedire, cum aliquid præcipiunt vel vetant contra Dei, vel Ecclesiæ præcepta, aut Consilia Evangelica: nam *obedire oportet Deo magis quam hominibus*, Act. 5. neque quoad electionem statûs; nam hæc pendet à divina vocatione. Debent tamen consensum & consilium petere, non autem sequi, nisi sit consentaneum vocationi divinæ.

Porrò Filius familias, si parentes ejus operâ non egeant, potest à paterna domo discedere ad discendam aliquam artem honestam statui suo convenientem, vel quærendum aliquod vitæ genus honestum, per tã facultate, quam Pater ei denegare non potest, ex l. ult. ff. *de liber. exhib.*

Not. Eadem fere ratio est de avo, pro avo & quolibet ascendente, respectu nepotis, pro nepotis & cujuslibet descendents, & vicissim: nam hi omnes Considerantur quasi Patres & Filii, quippe ascendentes sunt mediati pro genitores, *De Lugo.*

Sed an Filius cupiens ingredi Religionem, tenetur in seculo remanere, ut parentum necessitati subveniat?

Resp. Aff. Si necessitas sit extrema vel gravis

H §

vis

vis, nec alius possit aut velit iis opitulari, & possit ipse remanendo in sæculo. *Est communis*, quia subvenire parentibus graviter indigentibus est præcepti divini naturalis: ingredi autem Religionem per se est tantum consilii. At propter opus consilii non est omittendum præceptum, utpote obligatorium. Imò cum Religio cessat esse opus Consilii respectu Filii, cum tunc sit ei illicita. Unde Christus, Matth. 5. arguit Phariseos, quòd suaderent, ut eroganda parentibus egenis impenderentur in cultum divinum. Quòd verum est, etiamsi Filius voverit Religionem: nam illud votum solum est de ingressu Religionis, quatenus est opus consilii, nec impedit observationem præcepti divini. At ingredi Religionem relictis parentibus in gravi necessitate, non est opus consilii, & impedit observationem præcepti divini.

Si vero non sint in tali necessitate, ut filiorum obsequio multum indigeant, possunt prætermissio parentum obsequio filii Religionem intrare, etiam contra præceptum parentum: quia post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet, quantum ad ea quæ pertinent ad dispositionem sui statûs, præsertim in his quæ sunt divini obsequii; & magis est obtemperandum Patri spirituum, ut vivamus, quam parentibus carnis, ut Apost. dicit ad Heb. 2. ita S. Thom. 2. 2. q. 189. a. 6.

Porro neque parentibus licet ingredi Religionem, dum liberi carent necessariis ad sustentationem.

stentationem vel educationem suo statui convenientem: cum parentes jure naturali teneantur ea liberis providere; nec liceat Deum tentare, ordinaria media omitendo sub spe divini auxilii. S. Thom. loco cit. nisi sufficienter illis provideant de rebus necessariis ad vitam & statum, & illos per alios rectè instituere possint.

Not. Nemo tenetur in sæculo remanere propter Fratrum vel Sororum aut aliorum propinquorum necessitatem gravem, sed non extremam: quia nemo tantum iis debet, nec ita strictè tenetur iis subvenire, sicut parentibus: nisi tamen Fratres vel Sorores sint adhuc sub cura Patris aut Matris, nam tunc creant vel augent necessitatem ejus: quippe sub necessitate parentis includuntur omnia quæ pertinent ad statum & munus suum, inter quæ præcipuum locum habet conveniens liberorum educatio ac cura. Atque ita ratione parentis sic obligari quis potest erga Fratres suos; qui tunc considerantur ut pars ejusdem parentis. *Ita Suarez.*

Sed quod si Filius Professionem jam emisit, an tenetur egredi, ut parentibus succurrat?

Resp. Juxta multos tenetur, si parentum necessitas sit extrema; cui aliter subvenire nequeat, sive illa ante sive post Professionem evenierit: quia in utroque casu aequaliter urget præceptum pietatis, nec minus sunt illius paren-

parentes in uno quàm in altero. Ut autem talis egressus sit licitus, requirunt. 1. Ut Religiosus petat licentiam, nam hoc exigit debitum subjectionis & recta disciplina; & alioquin oriretur perturbatio communitatis ac scandalum. Sed Prælatus tenetur hanc licentiam concedere: quòd si petitam deneget, dicunt posse Religiosum egredi, eo quòd Prælatus sit irrationabiliter invitus, & aliunde præceptum divinum naturale subveniendi parentibus urgeat. 2. Ut egressus gesserit suæ Religionis habitum. 3. Ut quandiu manet in sæculo, servet quoad fieri potest Regulas & Statuta Religionis: nam non desinit esse Religiosus. 4. Ut redeat ubi primùm eorum necessitati sufficienter providit: nam cessat causa manendi extra Monasterium. At si necessitas parentum sit solum gravis, non extrema, non tenetur, nec proinde ei licet egredi sine legitima Superioris sui licentia: quia Religiosus est per professionem traditus Religionis & potestati sui Prælati. Res autem uni tradita non potest sine ejus consensu alteri concedi, etiam quoad usum, citra necessitatem extremam. Ita *S. Thom. S. Antonia. & alii multi.*

Q. 3. Ad quid Superiores & Inferiores generatim obligantur erga se invicem?

Resp. I. Superiores tum Ecclesiastici tum Sæculares tenentur procurare bonum subditorum

torum, & eorum malum impedire secundum potestatem, quam habent, & munus quod exercent erga illos, ex Eccli. 32. *Resto-
renteposuerunt? Curam illorum habe. & 1. Tim.
5. Siquis suorum curam non habet... est infideli
deterior.* Nam omnis potestas publica ac
munus est propter bonum subditorum, & Su-
periores ratione sui officii parentum vicibus
funguntur.

Resp. II. Ut Filii erga parentes, ita cum pro-
portione subditi erga Superiores quoslibet,
debent amorem, reverentiam & obedientiam,
secundum cuiusque potestatem ac munus:
nam (ut docet Catech. Roman. de 4. Præce-
pto) *Præter eos qui nos genuerunt, multi præte-
rea sunt, quos in parentum loco colere debemus,
vel potestatis vel dignitatis, vel utilitatis, vel præ-
stantis alicujus muneris & officii nomine.* Idque
constat ex Script. & Patribus. 1. Pet. 2. *Subje-
cti estote omni humana creatura propter Deum
sive Regi quasi præcellenti, sive ducibus tanquam
ab eo missis... quia sic est voluntas Dei... Omnes
honorate... Regem honorificate. & Rom. 13.
Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita
sit, &c. Reddite ergo omnibus debita: cui tri-
butum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui ti-
morem, timorem: cui honorem, honorem. &
Heb. 13. *Obedite præpositis vestris, & subjacetis
eis, &c. Eccl. 7. honorifica Sacerdotes.**

Hinc graviter peccant inferiores, si Supe-
rioribus in re gravi ad eorum munus pertinen-
te non

te non obediant; si eos contemnant, vel eorum defectus aliis referant, ut eos odiosos ac contemptos reddant: si illis debita ratione officii non suppeditent, ut decimas Ecclesiasticis, tributâ Principibus, & aliis stipendia, &c.

Q. 4. Quænam sunt obligationes Tutoris & Curatoris?

Not. Tutor est is, cui commissa est cura pupilli & bonorum ejus. Curator est, qui assignatur Minori præcipuè in curam ejus bonorum. In hoc inter se differunt, quod Tutor datur principaliter in curam personæ & secundariò in curam bonorum impuberis Curator verò principaliter in curam bonorum, & secundariò personæ puberis.

Resp. Tutor tenetur curam gerere pupilli, ejus personam tueri, eum bonis moribus imbuere, & christianè educare per se vel per alios, & dare operam, ut artem sibi convenientem adiscat. Item ejus bona curare, & fideliter ac diligenter administrare: nam in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo loco Patris, ideòque ejus vices erga eum gerit. Tutor enim est is qui pupillo datur in defensionem & curam personæ ac bonorum pupilli. Curator verò tenetur rectè ac fideliter bona Minoris administrare, & insuper ejus personam tueri cum opus fuerit, & educationi ac institutioni invigilare: nam præcipuè assignatur

tur in curam bonorum, secundario in curam personæ. Quare si Tutor vel Curator in hoc delinquat; vel graviter sit negligens, peccat graviter, & tenetur ad compensationem damni; quia peccat contra proprium officium ad aliorum commodum spectans; proindeque contra justitiam.

Hinc tenentur statim Inventarium omnium bonorum Pupilli & Minoris efficere; l. 24. *Cod. de admin. Tutor.* Omnia eorum bona, jura & actiones diligenter conservare; & curare ut ex iis redditus annui percipiantur, bona alias peritura vendere, ex mobilibus prædia idonea comparare, ex *digest.* & *Cod.* quod si neglexerint, vel res Pupilli aut Minoris in suos usus converterint, tenentur rem ablatam vel amissam restituere, & compensare totum lucrum cessans ac damnum emergens. Tenentur autem de culpa lata & levi, l. 7. *Cod. de Arbit. Tutel.* nam justum pretium suæ administrationis exigere possunt, & sic eorum inunus cedit in utilitatem suam & aliorum. Peccant etiam si Pupillo vel Minori dent pecuniam ad usus malos vel inutiles, cum ex suo officio teneantur fideliter ac utiliter eorum bona administrare.

Cæterum Pupilli & Minores tenentur obedire & reverentiam exhibere Tutoribus & Curatoribus velut parentibus, quorum locum illi tenent.

Q. 5.

Q. 5. *Ad quid obligantur Domini & famuli erga se invicem?*

Resp. I. Secundum omnes, Domini tenentur 1. Gerere curam salutis famulorum & famularum, ex I. Tim. 5. *Siquis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.* nam sunt ipsorum caput, & vices parentum erga eos gerunt: ideoque obligantur cum proportione ad ea, ad qua parentes erga liberos tenentur. Quare graviter tenentur curare, ut famuli & ancillae res ad salutem necessarias calleant, peccata & occasiones peccati vitent, Dei & Ecclesiae praeccepta servent, Sacramenta tempore debito frequentent; item bona exempla iis praebere, graviter delinquentes corrigere, & iis invigilare, *Attende domesticis tuis.* Eccli. 32.

2. Tenentur alimenta congrua praebere, & tempore statuto mercedem justam solvere. *Domini quod justum est & aequum, servis praestate: scientes quod & vos Dominum habetis in Caelo.* Col. 4. *Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane.* Levit 19. Nec possunt ante terminum elapsum domo dimittere sine justa causa: quia violarent contractum. Quod si Dominus sine justa causa se tenente ex parte famuli, invitum eum dimittat ante tempus condictum, tenetur ei integrum stipendium dare, perinde ac si toto illo tempore ei serviisset; nisi alteri eo tempore servierit, l. 37. ff. *locati.* nam conductor pensionem solvere tenetur;

netur, quando re vel operâ conducta usus non est, ob causam se tenentem ex parte sua. Si verò invito Domino & sine justa causa famulus discedat, nihil ei conceditur in foro externo; at in foro conscientiae debetur ei merces pro rata temporis quo servivit, nisi aliud ferat pactum, vel exitu suo intempestivo damnum Domino intulerit, retentâ mercede aut illius parte compensandum; quia opera præstita est digna pretio, quo privari non potest in poenam, nisi ex conventionem, vel per sententiam Judicis. *De Lugo & alii.*

Tenentur eos non asperè ac superbè tractare, sed benignè tanquam Fratres in Christo & cohæredes vitæ aternæ, quos debent sicut se ipsos diligere. *Et vos Domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorum & vester Dominus est in Cælis: & personarum acceptio non est apud eum.* Ephes. 6. Unde peccant si domesticos contumeliis afficiant, ut si appellent Diabolos, canes, &c. si immoderato labore vexent, &c.

4. Tenentur curare, ut in eorum morbis ac infirmitatibus auxilia temporalia & spiritualia non desint. Juxta multos tamen seclusa pactione vel consuetudine, non tenentur ex justitia famulis alimenta & stipendium dare toto tempore morbi diuturni: nam hæc debentur solum propter operas quotidianas, & conductor nihil tenetur solvere dum re vel operâ sibi locatâ uti non potest, ob causam provenien-

tem ex parte locatoris vel rei locatæ. Itera non tenentur solvere impensas pro eorum curatione, nisi sint modicæ, vel nisi versentur in necessitate. Postulat tamen charitas, ut impensas saltem modicas faciant pro eorum curatione & alimentis; & hæc est praxis timoratorum. Imò charitas eos obligat ad gratis præstanda famulis pauperibus omnia, quibus indigent, si ea possint præstare.

5. Tenentur famulos expellere, qui liberos, aliosve domesticos, verbis vel moribus pravis corrumpunt, si reprehensione non emendentur *S. Carol. Instruct. Confess. & Concil. Mediol.* 3. nam tenentur à suis causis & occasiones peccandi amovere.

Resp. II. Famuli & ancillæ debent suis Dominis amorem, reverentiam, obedientiam, & fidelitatem. *Ex I. Tim. 6. Servi Dominos suos omni honore dignos arbitrentur.* & *Ephes 6. Servi obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes sicut Domino, &c. ex ad Tit. 2. Non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes.* Itaque tenentur Dominis suis eadem præstare cum proportione, quæ Filii parentibus: nam Domini erga illos parentum vicibus funguntur. Et insuper tenentur ex justitia fideliter servire ac laborare, munus sibi
com:

commissum rectè obire, & res sibi creditas diligenter curare ac servare: nam ad hæc præstanda stipendio conducti sunt, & ex contractu oneroso obligantur.

Hinc mortaliter peccant 1. Si in rem magni momenti non obediant. 2. Si peccata ac defectus familiæ aliis referant. 3. Si non benè laboraverint toto tempore designato, & obsequia debita negligenter præstent; & tenentur tum ad restituendum partem stipendii, pro rata laboris omitti; nam non habent jus nisi ad stipendium labori & operæ impensæ congruens; tum ad compensandum damnum & lucrum cessans, quia fuerunt injusta illorum causa, cum sequantur ex omissione diligentia ac operæ ex iustitia debitæ. Idem dic de aliis operariis conductis. 4. Si de bonis dominorum disponant sine eorum consensu. 5. Si grave damnum inferri permittant, cum impedire possint; vel videntes inferri taceant, nec moneant Dominos, sive illud inferatur ab extraneis (quod certius est, & ita fere habet communis gentium sensus, ait Lessius) sive à confamilis, etiam in rebus, quarum cura sibi specialiter commissa non est; tenenturque illud refarcire in defectum aliorum: nam famuli omnes tenentur ex iustitia non permittere, ut damnum hero à quoquam inferatur: nemo enim famulum vel ancillam accipit, nisi cum hoc pacto tacito, ut impediatur ejus damnum, si possit. Deinde domestici aliter &

I 2

magis

magis tenentur impedire damnum heri sui, quam extranei, qui ad id ex charitate tenentur. Domestici verò, quibus specialiter domus vel alia res commissa est, tenentur insuper magna cura eam custodire, & diligenter invigilare, ne quid damni in ea patiatur Dominus.

6. Si ante tempus condictum discedat sine justa causa: nam ex contractu, ideòque ex iustitia tenentur toto illo tempore servire: & sic tenentur resarcire damnum, quod Dominus inde patitur, ut si majore pretio alium conduxit, &c. Omnis enim iniustitia damnosa parit obligationem restituendi.

Q. 6. Quenam sunt obligationes Magistrorum, & Discipulorum?

Resp. Inter Magistros, Pædagogos & Discipulos est quodam modo eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos: nam Magistri & Pædagogi vices parentum erga Discipulos gerunt in iis, quæ ad studia & bonos mores spectant.

Sed speciatim Magistri & Pædagogi graviter peccant. 1. Si cum non sunt idonei nec sufficienter docti ad hoc munus rectè ac utiliter obeundum, illud suscipiant, aut non dimittant, aut se ad illud idoneos non præstent. 2. Si Discipulorum progressum in litteris non sedulò promoveant. 3. Si non satis studeant ipsi, ut rectè officio fungantur. 4. Si ex proposito falsa ut vera doceant, vel superstitiosa
aut

aut saluti noxia. 5. Si negligent eos bonis moribus imbuere, nec delinquentes arguant, aut nec puniant cum possunt. 6. Si ipsis malum exemplum præbeant. 7. Si improbos, & alios perniciosos ad scholas admittant, vel exiis non dimittant, ne alios depravent. 8. Si Doctoratûs, vel Licentiatûs gradum indignis conferant: nam (ut docet Navar. ex S. Antonin.) est mortalis culpa præsertim in Theologia, Jure Canonico & Civili, & Medicina, imò: etiam videtur in Philosophia; nam per hoc graviter bono publico nocent, & rep. vel Ecclesiam publico testimonio decipiunt in re gravi: unde fit ut indignis conferantur officia sæcularia, vel Beneficia ecclesiastica, cum damno multorum.

Porro Conc. Later. V. Sess. 9. præcipit, ut humaniorum litterarum Magistri Discipulos rebus fidei, & præceptis Dei ac Ecclesiæ instruant.

Discipuli peccant 1. Si Magistris & Pædagogis non exhibeant honorem ac reverentiam. 2. Si non obediant in rebus ad studia & bonos mores pertinentibus. 3. Si malorum consortium sibi veritum non vitent. 4. Si libros prohibitos legant. 5. Si à schola absint sine justa causa. 6. Si tempore studii destinato lusui vacent vel otio. Et quidem mortaliter peccant, si studia notabiliter negligent: tum quia agunt in re gravi contra obedientiam parentibus ac præceptoribus debitam: tum

quia se reddunt ineptos ad munus suo statui
conueniens in posterum ritè obeundum:
tum quia vita otiosa est fons & origo multo-
rum peccatorum, præsertim adolescentibus.
Quare non sunt absolvendi, nisi negligentiam
suam emendare curaverint.

CAPUT V.

*De Obligationibus Personarum Judicialium
vel Forensium.*

*In his generatim requiruntur Scientia, Diligentia,
Veritas, Fidelitas, & Justitia.*

NOTA. Qui Officium aliquod ad aliorum
commodum spectans suscipit, tenetur ex
justitia 1. Ad curandum, ut suâ negligentia
nemini damnum sequatur. 2. Ad procuran-
da commoda ejus, cui per officium servit, sal-
tem quantum commodè potest; & ad dili-
genter obeunda ea, quæ ad tale munus spe-
ctant, & necessaria sunt ad finem, ad quem in-
stitutum est: nam hæc tacitè promittit & ad ea
se obligat, hoc ipso, quòd tale munus assu-
mit; & ideo stipendium ei datur. Hinc si
munus suum negligat, tenetur damna inde se-
cuta refarcire, & stipendium acceptum resti-
tuere pro negligentia.

§. I.

De Judice.

Q. I. **A**D quid tenetur Judex, ut rectè judicet?

Resp. I. Judex (idem dic de Advocato, Medico, &c.) tenetur ex justitia habere scientiam sufficientem ad munus suum rectè obeundum: nam tenetur ex justitia rectè judicare. *Diligite justitiam, qui judicatis terram, Sap. I.* Ergo tenetur etiam ad ea quæ ad rectum judicium requiruntur, qualis est scientia legum, consuetudinum, &c. debet etiam habere constantiam ac virtutem ad hoc munus necessariam: alioqui se exponit periculo injustè judicandi. *Noli querere fieri judex, nisi valeas virtute irrumperè iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in aequitate tua. Eccli. 7.*

Hinc 1. petens aut suscipiens officium Judicis sine sufficienti scientia & idoneitate, peccat mortaliter: nam voluntariè exponit se periculo malè judicandi, cum damno aliorum. 2. Judex debitâ scientiâ carens absolvi non debet, nisi se officio abdicet, vel nisi brevi tempore. Scientiam sufficientem acquirere possit & conetur: nam nulli licet officium, cujus munia obire nequit, suscipere vel retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi. 3. Si judex ex imperitia magna malè judicet,

quamvis putet se rectè judicare, tenetur compensare totum damnum inde litigantibus obveniens, sive in substantia litis, sive in supervacaneis impensis: nam est causa injusta talis damni, quod est ei voluntarium saltem indirectè, nempe in ignorantia culpabili, exc. ult. *de injur.* ibi: *Si culpa tuâ datum est damnum, vel injuria irrogata, aut hac imperitiâ tuâ sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere vel jacturam.*

Resp. II. *Ex communi.* Ut judex rectè judicet, præter scientiam, debet 1. Habere jurisdictionem & auctoritatem in personas judicandas, & in causam: alioqui injuriam facit tum partibus, causæ illarum se ingerendo; tum legitimo Judici, ejus potestatem & officium usurpando: quæ usurpatio judicii ex communi æstimatione hominum est injuria gravis ex genere suo, cum per illam violetur & jus privatorum & auctoritas publica. Imò ejus sententia est irrita, cum careat potestate ad judicandum necessaria, cap. 4. *de Judic.* & cap. 4. *de Pœnit.*

Porro quatuor modis potest quis habere potestatem judicandi aliquem. 1. Ratione potestatis ordinariæ vel delegatæ. 2. Ex consensu partium, ut cum partes ex compromisso se alicui subjiciunt ut Judici, vel ut arbitro. 3. Ratione delicti in suo territorio patrati. 4. Ratione

Ratione rei de quâ contra possessorem causa movetur, ex c. ult. *de Foro compet.*

2. Tenetur iudex habere certitudinem saltem moralem in cognitione causæ alioquin imprudenter iudicaret; & teneretur ad restitutionem, si ex negligentia cognoscendi male iudicaret, ex c. ult. *de Injur. cit.*

3. Tenetur iudicare secundum leges, tum quoad modum procedendi, ordinem & formam iudicii, tum quoad sententiam ferendam & exequendam, ex c. 1. *de Constit.* & ex S. Ambros. in Psal. 118. Serm. 20. *Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed juxta leges & jura pronuntiat, scitis juris obtemperat, non indulget propriae voluntati: sicut audit, ita iudicat: & sicut se habet negotii natura, decernit. Obsequitur legibus, non adversatur: examinat causæ merita, non mutat, & ex Instit. de Officio iudic. ibi: ne aliter iudicet quam quod legibus, aut constitutionibus, aut moribus proditum est. Nam ad hoc constitutus est à Rep. vel Principe. Quare non potest quemquam condemnare inauditum & sine testibus. Clement. II. de sentent. & re iudic. nec uti potest scientia injustè & contra iuris ordinem parta, alioquin injuriam continuaret & auferet. Item nec potest secundum omnes condemnare eum, quem privatâ scientiâ scit esse nocentem, si juridicè non sit probatus reus. Quia non habet potestatem iudicandi nisi ut persona publica: ergo non potest iudicare, nisi secundum scientiam publi-*

eam, quæ habetur per testes, legitimaque instrumenta & acta.

4. Quando jus non est clarum, tenetur ferre sententiam secundum opinionem certò probabiliorem in quæstione tum juris tum facti: nam officium judicis est judicare secundum merita causæ, & sententiam quæ, inspectis allegationibus & probationibus, æquitati & juri conformior est: alioqui esset locus acceptio- ni personarum, contra scripturam & regul. 12. jur. in 6. *In judiciis non est acceptio personarum habenda.* Hinc Innoc. XI. damnavit hanc propo- sitionem. *Probabiliter judico judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem.* Quare ju- dex non potest ferre sententiam secundum judicium aliorum, si post diligentem & sinceram veritatis inquisitionem certus sit de ma- jore probabilitate suæ opinionis: nam tunc certus est de obligatione secundum illam ju- dicandi. *Nec in judicio, plurimorum acquiesces sententiæ, ut à vero devies.* Exod. 23. Quòd si opiniones sint æquè probabiles, & nullus ex litigantibus rem possideat, debet rem inter partes ex æquo dividere, vel ejus pretium, si dividi nequeat: nam judex non est Dominus rei, sed tenetur suum cuique jus tribuere se- cundum merita causæ: ergo cum uterque æ- quale jus habeat, debet res æqualiter eis di- stribui; aliàs esset acceptio personarum. Hinc Alex. VII. damnavit hanc propo- sitionem. *Quando li- tigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest*

potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

Idem dic de quæstione facti, iudex enim tenetur causam adjudicare parti pro se habenti testimonia vel instrumenta, aliave argumenta probabiliora, cum jus probabilius reddant L. 21. ff. *de testib.* quòd si hæ probationes facti sint æquales, æquale jus fundant: ideòque æqualiter res est inter eos dividenda, si nemo eam possideat; alioqui possessori adjudicanda, cum in dubio & pari causa melior sit conditio possidentis. In causis verò criminalibus si utrimque appareat æqualis probabilitas, debet reo favere, ex Reg. 11. jur. in 6. Alioqui se exponeret periculo damnandi innocentem.

5. Tenetur lites celeriter expedire, cap. 2. de sent. & re judic. ibi: *Jurgantium controversias celeri sententiâ terminare, & æquitati convenit & rigori.* Nam partes habent jus, ut non sine justa causa differatur iudicium. Quare tenetur parti læsæ damna & impensas, quæ ex iniquâ dilatione sequuntur, compensare.

6. Debet habere rectam intentionem, scilicet justitiæ, ita ut nihil agat ex odio, invidia, aliove pravo fine: nam actio licet ex objecto bona, participat malitiam finis.

Ex dictis collige iudicem, qui in cognoscenda vel decidenda causa negligens, aut iniquus fuit, peccare mortaliter contra justitiam, & teneri ad resarcienda parti læsæ omnia damna, cum fuerit eorum causa injusta.

Q. 2.

Q. 2. An iudex potest capite condemnare eum, quem certò novit innocentem, si per testes legitime probetur reus?

Resp. I. In tali casu, ex communi, iudex tenetur omnes vias inire, quibus possit eum liberare, ut impediendo accusationem, extrahendo iudicium, remittendo causam ad Superiorem, & apud eum assumendo officium testis. &c. Quòd si his mediis non possit eum liberare, juxta multos non ei licet talem morte damnare, sed debet jurare se certò cognoscere ejus innocentiam, & potius officium dimittere & qualibet pati: quia directè innocentem occideret, & quidem ut causa principalis mandando ut occidatur, quòd est intrinsecè malum, & contra illud Exod. 23. *Insontem & justum non occides, quia aversor impium.* Enim verò intrinsecè malum est adimere alicui vitam sine auctoritate: at iudex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis, cum hæc solius Dei dominio subjecta sit; nec resp. ipsa potest verum innocentem directè occidere, sicut potest directè bonis temporalibus spoliare, ob justam causam ad bonum commune pertinentem, quia habet dominium altum in bona subditorum, non autem in eorum vitam.

Idem dic de mutilatione: quia respub. non potest hanc pœnam innocenti inferre, non enim habet dominium vitæ & corporis suorum subditorum. Quare nec minister justitiæ potest executioni mandare sententiam
mortis

mortis vel mutilationis, quam certò scit esse iniquam: sicut enim per se malum est jubere occidi innocentem, ita & hæc jussa exequi.

Resp. II. In causis civilibus, & in iis in quibus agitur solùm de pœnis pecuniariis, ex communi iudex potest judicare secundùm allegata & probata: quia resp. habet dominium altum bonorum privatorum, vi cuius potest de illis disponere; quando bonum publicum id requirit, ut in hoc casu; ne cum populi scandalo forma seu ordo judiciorum publicorum evertatur ac impediatur; cuius quidem observatio necessaria est ad pacem & quietem reip. quippe iniqui iudices possent impunè contra allegata & probata, prætextu scientiæ privatæ, jus recusare iis quibus vellent. Deindè nemo civium meritò potest ægrè ferre aut queri sibi injuriam esse factam à iudice per talem sententiam; cum videat se ab illo juvari non posse, neque par esse ut iudex potius officium deserat quam sententiam ferat. Denique innocens potest hæc bona postea recuperare. Teneatur tamen iudex in hoc casu prius omni industriâ curare, ut falsitas detegatur, vel ut processus impediatur.

Q. 3. An peccat & tenetur ad restitutionem Iudex, qui reum condemnat ex cognitione injustè extorta?

Resp. Aff. Ita Covar. Sot. Gomez, Lessius, Sanchez, De Lugo & alii. Quia injuriam quam fecit,

fecit, notitiam injustè extorquendo, continuat hâc utendo, & dat injustè causam damni quod ex illa sequitur. Præterea confessio injustè extorta est injusta, & sic nullum dat Jus; nec ex ea procedi potest, cum injustum sit medio injusto uti.

Confessio autem criminis injustè extorquetur. 1. Si Judex reum interrogat, nullâ præcedente infamiâ, vel semi-probatione, aut sine indiciis competentibus. 2. Si tormentis vel eorum metu elicit Confessionem sine indiciis sufficientibus ad torquendum. Nec refert quòd Confessio fuerit postridie ratificata, quia cum fuerit irrita, nulla est ratificatio ex ea orta. 3. Si persona non poterat torqueri ob ætatem, vel infirmitatem, vel privilegium ac dignitatem. 4. Si dolo v.g. promissione impunitatis inductus est reus ad confitendum, nam tunc ei facta est injuria.

Q. 4. An licet Judici munera à partibus accipere?

Resp. I. Non licet Judici quidquam accipere pro ferenda sententia sive justa sive injusta. Non pro justa, quia ex Justitia eam debet, & sic venderet quod suum non est, sed quod alteri debitum est; & acciperet contra Jus, quod alter habet ut Jus suum obtineat sine suo sumptu. Ideoque sic accepta restituere tenetur, cum nullum habeat titulum retinendi, non enim hæc liberaliter & omnino voluntariè donantur, sed ad vexationem injustam redimendam.

dam. Neque pro injusta, ut patet: nam (ut ait S. August. Epist. 54.) *Cum judicia & testimonia, quæ nec iusta, & vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur, multo sceleratius utique pecunia sumitur, quia sceleratè etiam quamvis à volentibus datur.* Et sic accepta restituere tenetur, quia accipiendo injustè agit contra officium; & Clerus Gallican. an. 1700. oppositum damnavit. Spectato autem solo Jure naturali, & ante omnem sententiam restitutio fieri debet ei qui dedit, juxta illud, S. August. Epist. cit. *Recipe quod mihi, dum tibi male adessem, dedisti.*

Resp. II. Neque licet Judici munera liberalia, & sponte ac sine ullo onere oblata, à partibus accipere: quia id prohibetur Jure communi humano. Laicis, l. 18. ff. de Offic. Præsid. & l. 6. ff. de Offic. Procons. & Authent. *Ut judices sine quoquo suffragio.* Ecclesiasticis verò, cap. 10. de vita & honest. & cap. 11. de rescript. in 6. Imò, ut docet De Lugo, etiam Jure naturali, si munus sit magni momenti, tum ob scandalum, tum ob periculum morale pervertendi Justitiam, quod quisque vitare tenetur: nam moraliter loquendo fieri non potest, ut ob donum illud non propendeat in favorem donantis: idque judicari debet à communiter contingentibus. Hinc illud Deut. 16. *Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum.* & Eccli 20. *dona excæcant oculos judicum.* Adde

de quòd dans, sæpe non det omnino sponte ac liberaliter, sed quia timet ne Judex alioqui plus faveat parti adversæ, aut moras trahat, sicque dat pro actu ex Justitia debito. Cum autem dissentiant Doctores circa obligationem restituendi ante omnem sententiam munera sponte ac liberaliter, nec ad vexationem injustam redimendam donata; Confessor debet semper judicem obligare ad talem restitutionem: tum quia fortè ad eam jam tenetur ex conscientia: tum quia tali pœna dignus est, & per eam avocandus est à relapsu.

Not. Sunt qui excipiunt leviora munuscula, in quibus corruptionis periculum abest, quæ ex urbanitate offeruntur, nec nisi quasi inurbanè recusarentur: quia cessat ratio prohibitionis: & l. 18. ff. de Offic. Praesid. & c. II. de Rescript. in 6. Judex delegatus potest recipere *esculentum vel poculentum merâ liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus.* Sed multi docent: Judices sæculares nihil omnino posse à partibus recipere, eo quòd leges digestæ, correctæ sint per Jus authenticorum, quo prohibetur judicibus universaliter munera accipere. *Auth. ut judices sine quoquo suffragio.*

Q. 5. Quid Judici servandum circa Inquisitionem?

Not. Triplex est inquisitio. 1. Generalis, quando in genere quæritur an leges serventur. 2. Specialis, cum de certa persona & certo crimine

crimine inquiritur. 3. Mixta, cum inquiritur generatim de persona, & specialiter de crimine vel econtra.

Resp. I. Judex & Magistratus nullâ datâ occasione ex suo officio potest ac debet facere inquisitionem generalem, ex c. 1. *de Offic. Judic.* quia ex officio tenetur prospicere bono communi, occasiones criminum tollendo, crimina puniendo in aliorum exemplum, & aliunde nemini fit injuria.

Resp. II. Quando crimen est publicum, sed auctor ignoratur, Judex debet quærere in genere quis patravit; nam id exigit bonum publicum: alioqui scelesti homines, spe impunitatis invalescerent, & crimina multiplicarentur.

Resp. III. Non licet Judici contra aliquem facere inquisitionem specialem tendentem ad punitionem, nisi præcesserit infamia, vel semiprobatio, vel aliquid quod justam det causam, ex cap. 21. & 23. *de Accusat.* & est communis, nam per illam inquisitionem quis suspectus & infamis redderetur.

Q 6. *Quenam requiruntur ad subjiciendum
torturæ Reum?*

Resp. I. Ex communi, illæ torturæ sunt injustæ, quas sustinere est Reo moraliter loquendo impossibile, spectatis viribus & completionem. Unde non potest Judex ex confessione sic extorta procedere. Peccat etiam graviter, si non prius alias omnes mitiores detegent.

Tom. III.

K

tegent.

tegendæ veritatis vias tentet, quàm torturæ subiciat; cum hoc sit postremum medium in defectum aliorum, damnosum & valde periculofum.

Resp. II. Ad torquendum reum, qui jure non prohibetur torqueri, ex communi requiruntur probationes vel indicia de commisso gravi crimine, digno pœnâ mortis, tali medio & cruciatui congruentia; ita ut sola confessio rei ad plenam probationem deesse videatur: nam tortura instituta est ad subsidium probationis, cum argumenta & indicia sunt valde magna, necdum tamen sufficientia, ut sic plena probatio eliciatur. Porro prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis, viri illustres, vel in magna dignitate constituti, Doctores, milites, senes, impuberes, prægnantes & nondum confirmatæ à partu.

Resp. III. Semel tortus, si nihil est confessus, non potest iterum torqueri, nisi nova criminis indicia superveniant, quia per torturam priora elisit. Si verò crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram judice, repetitur tortura: quia per talem revocationem indicia non sunt elisa, & alioqui tortura semper esset inutilis. Si verò tertio tortus ac confessus, tertio retractet, absolvendus est: quia præsumendum est vi tormentorum coactam fuisse confessionem falsam. Excipiunt aliqui, nisi indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pariant crimen malitiosè à reo negari.

Q. 7.

Q. 7. An sententia Judicis obligat in conscientia?

Resp. I. Sententia justa semper per se obligat in conscientia. Est communis. quia est præceptum legitimum Superioris, & usus potestatis legitimæ, cui qui resistunt Dei ordinationi resistunt, & sic ipsi sibi damnationem acquirunt.

Resp. II. Secundum communem, sententia certò injusta per se non obligat. 1. Si constet niti falsa præsumptione, aut falsis probationibus, quamvis lata sit secundum allegata & probata: quia nulla est, cum nitatur falso fundamento, ideòque nullo: neque enim Judex habet potestatem disponendi de juribus & bonis aliorum, sed solum reddendi unicuique Jus suum, & declarandi quid cuique debitum sit. Nec bonum commune exigit, ut privati amittant reipsa Jus suum per sententiam injustam. Deinde cum sententia sit actus Justitiæ, cujus est suum cuique tribuere ad æqualitatem; non valet, nec obligat si veritati & Justitiæ non conformetur. 2. Si sit injusta ex omissione debiti ordinis Juris quoad essentialia & formæ judicialis: quia Judex non habet potestatem ferendi sententiam, nisi servato juris ordine.

Hinc qui per iniquam sententiam, quam sciebat esse injustam, accepit bona alterius, tenetur semper ea restituere, nec unquam præscribere potest: quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribit: imò tenetur impensas & damna compensare. Qui verò bonâ fide aliquid accepit, per sententiam

injustam, quam putabat justam, si ante tempus præscriptioni requisitum, cognoscat fuisse injustam, restituere tenetur accepta, non tamen impensas nec fructus bona fide consumptos, saltem si iis non sit factus ditior. Quòd si ea possedit bonâ fide toto tempore ad præscribendum sufficienti, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit.

Sententia tamen injusta servanda est, quantum requiritur ad vitandum scandalum, perturbationem, & incommoda graviora. Nec licet per vim se defendere contra judicem & ejus Ministros, cum servatus est juris ordo: quia Judex habet Jus exequendi sententiam, quam servato juris ordine tulit. Imo nec id licet in praxi, si non servatus sit, quando inde perturbatio vel scandalum secuturum est, ut plerumque fit.

Q. 8. Ad quid tenetur judex circa pœnæ impositionem?

Resp. Ex communi, si lex pœnam imponit, tenetur Judex factâ sufficienti probatione crimen declarare, & pœnæ per legem impostæ executionem procurare: si vero lex minetur tantum pœnam, tenetur Judex eam imponere, & executioni incumbere: nam Judex est minister & executor Justitiæ à Principe vel rep. constitutus, ad curandum ut serventur leges, & puniantur crimina; unde ex officio ei incumbit custodia & executio legum & puni-
nitio

nitio criminum. Quare non potest remittere pœnam lege statutam, nisi in casibus jure expressis aut consuetudine receptis; nam inferior non potest dispensare in lege Superioris. Deinde est contra bonum commune, quod delicta maneant impunita, aut non satis punita; nam est moralis occasio ut multiplicentur. Imo ipsi supremo Principi non licet condonare crimina, nisi aliquando ex justa causa: alioqui occasionem præberet patrandi crimina, & his cooperaretur, cum maxima peccandi illecebra sit impunitas, sicque magnum reip. damnum inferret. Judex verò nequidem potest minuere pœnam, etiamsi actor consentiat, nisi quando delinquentis ætas, infirmitas, vel modus delinquendi gravitatem criminis minuens, aut justa aliqua ratio id postulat, vel id ad bonum commune dicat epichia. Item non ei licet, saltem ordinariè, augere pœnam lege statutam; alioqui injuriam inferret reo, à quo majorem pœnam exigeret, quam ex lege deberet: nam, lex pœnam statuens eo ipso Judicis potestatem restrinxit ne graviolem imponeret. Aliquando tamen potest augere pœnam propter extraordinarias circumstantias, quæ crimen multum aggravent, ut si crudelissimo genere mortis patratum, fuisset homicidium, &c. Quia lex statuens pœnam, loquitur de delictis ordinariis, seu ordinario modo patratiss, nec excludit judicis providentiam,

tiam, quantum ad bonum commune, & aliorum exemplum necessaria est.

§. II.

De Accusatore.

NOta. Accusator & Denuntiator inter se differunt. Nam accusare est deferre crimen judici ad vindictam ob bonum commune, cum obligatione crimen probandi: denuntiare verò est deferre crimen præcipuè ad emendationem Rei, vel ob bonum commune sine obligatione illud probandi.

Q. I. An & quis tenetur accusare vel denuntiare?

Resp. Ex communi, qui ad hoc deputati sunt, vel stipendium accipiunt à rep. ut Fiscalis & Custodes ac vigiles tenentur ex Justitia deferre crimen, ac proinde ad damna ex omissione delationis secuta. Item Custodes agrorum, nemorum, &c. saltem quantum necesse est ad vitandum damnum Domini, vel illatum reparandum: nam ad id tenentur ex officio; & contractus seu quasi contractus intercedit inter eos & rep. seu communitatem ut ad id teneantur. Alii verò privati accusare seu potius denuntiare tenentur, etiam citra superioris præceptum, quando crimen est noxium rei. & adhuc pendet in futurum, vel continuandum putatur, ut hæresis, proditio, falsæ monete

monetæ fabricatio, crimen læsæ majestatis, veneficium, publicum latrocinium, &c. Nam quisque tenetur, etiam cum proprio damno, malum communitatis avertere quantum potest: pars enim tenetur etiam cum proprio detrimento prospicere incolumitati totius. Item cum id necessarium est ad avertendum grave damnum innocentis: nam charitas obligat ad impediendum grave malum innocentis, dum sine nostro gravi incommodo possumus; quamvis inde malum impendeat reo, quia innocens præferri debet reo voluntariè nocenti. *Libera eum qui injuriam patitur de manu superbi.* Eccli. 4. Nec tunc præmitti debet secreta monitio, nisi certò constet per eam malum impeditum iri. Nam in re tanti momenti eligi debet id quod tutius est bono publico vel innocenti: facile enim posset talis privatim monitus simulare poenitentiam, & occultè exequi quod statuerat; & quisque jure naturali obligatur ad defendendum innocentem ab injuria hominis nocentis, etiam cum aliquo damno nocentis, qui sibi illud imputare debet, cum aliter ejus injuria impediri nequit.

Qui crimen probare nequeunt non debent accusare: quia *ad hoc nullus tenetur quod non potest debito modo perficere*, ait S. Thom. q. 68. a. 1. Sed tunc debent ad monere eos, qui malum impendens avertere possunt: & si hæc monitio sufficiat ad impediendum damnum, non nominatâ personâ à qua illud imminet,

non liceret eam nominare: quia neminem licet sine necessitate lædere in fama aut aliis bonis, præsertim privata autoritate.

Sed si delictum sit occultum, & probari possit, sed ex eo non impendeat damnum & speretur proximus emendandus privatis monitis, & ad debitam satisfactionem inducendus; an privato licet eum accusare, non præmissâ monitione secretâ?

Resp. Juxta multos non licet: quia tunc sine justa causa infamaretur proximus, & hoc saltem repugnat charitati. Sed S. Thom. in 4. dist. 19. a. 3. q. 1. ad 4. postquam horum sententiam retulit, addit: *Vel dicendum secundum alios quòd in accusatione non agitur ad emendationem peccantis, sed ad bonum commune, scilicet Justitiam conservandam per punitionem delinquentis. Et ideo accusatio in judicio bonâ conscientia potest fieri, etiamsi monitio non præcedat: nec est contra præceptum Domini, quod intelligitur, quando agitur ad emendationem peccantis.*

Q. 2. An accusator aliquando tenetur desistere ab accusatione?

Resp. Tenetur quando apprehendit accusatum esse innocentem; vel cum crimen incipit esse dubium, & tale remanet post diligentem veritatis inquisitionem; vel cum videt se probare non posse: tunc enim injuriam inferret, & pergeret in accusatione; nam quisque Jus
habet

habet ne accusetur crimine falso, aut dubio, aut etiam vero quod probari nequit, nam frustra accusaretur, & sic sine causa ei inferretur infamia.

§. III.

De Testibus.

Suppono ad legitimam & plenam in iudicio probationem regulariter requiri & sufficere duos testes, ut constat ex omnium sententia & praxi, & ex Matth. 18. *In ore duorum vel trium testium stet omne verbum.*

Dico regulariter; nam aliquando unus sufficit, ut ad impediendum Matrimonium cap. 27. *de Sponsal.* Item ad leviores pœnas, unde ex testimonio publici custodis mulctari solent furantes ligna in Sylva communi, & in Religionibus leves pœnitentiæ imponi solent ex unius testimonio: quia in iis ita expedit facere ad bonum commune. *Ita De Lugo.* Aliquando verò duo testes non sufficiunt, ut in testamentis, &c. Testes autem debent sensu externo percepisse id de quo testantur, & de eodem facto cum iisdem circumstantiis deponere, & esse omni exceptione maiores, hoc est, contra quos nihil jure opponi possit, cui non sint ad testificandum admittendi.

Sunt autem aliqui qui jure rejiciuntur, nimirum 1. Servus. 2. Mulier Jure Canonico in criminalibus, sed in Jure Civili in omni causa

K 5

admit-

admittitur. 3. Minor 20. annis in criminalibus, in civilibus autem impubes. 4. Inimicus. 5. Consanguinei, & domestici Actoris, exceptis quibusdam casibus apud Lessium. 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii criminis. 9. Persona vilis & inops, de qua suspicio est facile posse corrumpi, secus si honesta sit. 10. Delirus & semi-fatuus. Ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo sunt ad testificandum inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis, ut hæresi, crimine læsæ majestatis, falsæ monetæ, maleficio, furto famoso, &c. Item quando delictum est commissum eo tempore & in eo loco, ubi copia testium haberi nequit, ut in campo, sylva, cubiculo, nocturno tempore.

Q. I. An & quando quis tenetur testificari?

Resp. I. Ex communi, est obligatio sub mortali I. Cum hoc necessarium est ad averendum grave malum impendens spirituale vel temporale, publicum, vel privatum innocentis, licet id non requiratur à judice: nam tunc tenemur denuntiare, ut dixi, & charitas graviter obligat ad proximum ab injusto damno liberandum, & ad damnum injustum proximi impediendum. Ita S. Thom. 2. 2. q. 70. a. 1. addens: Si ejus testimonium non requiratur, tenetur facere quod in se est, ut veritatem denuntiet alicui, qui ad hoc possit prodesse. Dicitur enim in Ps. 81. Eripite pauperem & egenum de manu pec.

peccatoris libertate: *§* Prov. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem Super his verò quæ pertinent ad condemnationem alicujus, non tenetur aliquis ferre testimonium, nisi cum à Superiore compellitur secundùm ordinem juris. Quia si circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc speciale damnum nascitur; vel si immineat periculum accusatori, non est curandum; quia ipse in hoc periculum spontè se ingessit. Alia autem ratio est de Reo, cui periculum imminet, eo nolente. Si tamen Accusator ex obligatione accusarit, v. g. quia crimen reip. vel religioni directè perniciosum erat, qualis est hæresis, conspiratio contra Principem; tunc debet ejus damnum vera testificatione averti.

2. Posito præcepto Superioris, vel judicis; exceptis casibus mox dicendis. Nam omne præceptum justum obligat in conscientia, & bonum commune id exigit; alioquin enim crimina sæpiùs impunita manerent, & justitia non posset administrari, cum gravi reip. detrimento.

Porrò juxta multos testis legitimè interrogatur, ideòque tenetur testificari, quoties præcessit vel accusatio, vel denuntiatio, vel querela ab alio porrecta; nec ad hoc requiritur (licet à fortiori sufficiat) infamia delinquentis aut semi-probatio, aut indicia, sicut requiritur ut Reus ipse legitimè interrogetur. Quia bonum commune postulat ut judex habeat tunc jus interrogandi: nam alioqui nunquam

quam posset puniri crimen certum, cuius autor est occultus: & sic plurima crimina forent impunita, quod est contra bonum publicum. Plus autem requiritur, ut quis teneatur testari contra seipsum, quam contra alium extraneum; potestque facile haberi semi-probatio absque confessione Rei, quæ vix ac ne vix quidem habetur absque testimonio testis.

Resp. II. Etiam posito præcepto & Monitorio, non tenentur ex communi testari nec deferre. 1. Qui rem norunt ex Confessione Sacramentali. 2. Qui rem accepit sub secreto naturali, consilii vel auxilii petendi causâ, ut Advocatus, Theologus, Medicus, Obstetrix, Chirurgus, &c. Nam tunc est obligatio naturalis servandi secreti: alioqui peccatores à consilio petendo averterentur, unde desperatio & multa mala sequi possent; nec tunc est intentio iudicis ut reveles, cum bonum publicum & conservatio societatis civilis exigat secretum servari. Excipe nisi testificatio necessaria sit ad avertendum imminens grave damnum communitatis, vel privati innocentis; tunc enim teneris aperire secretum etiam iuratum, quod tunc non obligat, cum sit de re illicita. Nam quisque tenetur, saltem ex charitate, impedire grave damnum publicum, vel privatum innocentis, qui reo præferendus est. *Ita commun. cum S. Thom.* Alii autem qui delictum viderunt, vel ab aliis audierunt, & postea iurant non revelaturos, tenentur obedire

dire præcepto, etiamsi non agatur de damno aliorum avertendo: nam qui secluso juramento vel promissione tenentur revelare, ad huc tenentur non obstante juramento, quod tunc non obligat, cum sit de re illicita & contra jus Superioris. 3. Qui rem accepit à viris non fide dignis, quia hæc testificatio nullam in judicio faceret fidem. 4. Si scias alterum non peccasse mortaliter: nam mens iudicis est inquirere de delicto graviter culpabili. 5. Si ex tua testificatione tibi vel tuis immineat grave damnum, nisi bonum publicum eam exigat, vel nisi privatum damnum alienum impediendum tuo longè prævaleat; ita ut secundum regulas prudentiæ & charitatis tenearis illud subire: nam leges humanæ ordinariè non obligant cum gravi nocumento seu damno. 6. Pater, filius, maritus, uxor, fratres, sorores, consanguinei vel affines delinquentis usque ad secundum gradum iuxta aliquos, & iuxta plures usque ad quartum, ex c. *Si testes* 4. q. 3. referente Legem Jul. 4. ff. *de testib.* tum quia bonum commune requirit, ut conservetur pax, & vitentur odia ac dissensiones in familiis: tum quia ordinariè id fieri nequit sine gravi damno revelantis ob coniunctionem. Excipe semper crimina læsæ maiestatis, hæresis, veneficii, aliave quæ communitati grave damnum afferrent, nisi revelarentur.

An autem famuli ac domestici eximantur à testimonio ferendo contra Dominum, contro-

trovertitur. Sed in hoc standum est praxi fortis contentiosi, in quo si illorum exceptio non admittatur, testari tenentur. 7. Quando per mandatum intenditur solum emendatio rei, vel satisfactio partis læsæ, qui novit crimen non debet illud aperire ante præmissam monitionem, nisi constet non profuturam; nam præceptum correptionis fraternæ tunc urget; & cum sit iuris naturalis ac divini, eius obligationem tollere nequit præceptum humanum. Quod si reus monitus resipuit, & satisfecit, non licet eum denuntiare. Quia diffamaretur proximus sine iusta causa; nec Superior censetur velle tunc revelationem, cum iam eius intentioni satisfactum sit. Si vero iudex intendat punitionem, iuxta multos tenetur subditus reum patefacere etiam post eius emendationem: quia bonum commune id exigat; alioqui enim crimina sæpe manerent impunita, & sic in perniciem Reip. multiplicarentur. 8. Monitorium non obligat ad revelationem ipsum autorem criminis, nec cooperatorum; possunt tamen per censuras compelli ad satisfaciendum parti læsæ.

Not. Qui intra tempus in Monitorio præscriptum non revelavit, cum debuisset; peccavit mortaliter, & excommunicationem latam contrahit, teneturque quam primum commodè poterit, revelare. *Est commun.* quia non cessat obligatio cessante termino, quando terminus non ad finiendam obligationem, sed ad eam

ad eam sollicitandam apponitur, quod hâc fit. Et talis adhuc manet in peccato inobedienciæ, & potest obedire præceptis: ergo tenetur.

Q. 2. Quando nam testis peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem?

Resp. In his casibus 1. Si affirmet ut verum id quod non certò novit. 2. Si dum testari tenetur, occultet se ne interrogetur. 3. Si iudici legitimè interroganti non obediat. 4. Si veritatem occultet c. 1. *de crim. fals.* 5. Si pro dicenda veritate pretium accipiat; non tamen pro labore itineris, impensis, vel lucro cessante. 6. Si falsum testetur, quod est grave scelus, ex Prov, 6. *Sex sunt quæ odit Dominus. . . . testem fallacem. & 21. Testis mendax peribit.* Præter perjurium peccat contra iustitiam, & tenetur resarcire omnia damna inde secuta; imò & revocare testimonium cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si accusatus de ea periclitetur, & retractatio putetur profutura. Quia per injuriam est causa efficax periculi & damni alterius; & in damno æquali melior est conditio innocentis, ejusque potius habenda ratio. Hinc etiam qui alium induxit ad falsum testimonium, tenetur ex iustitia eum monere, ut illud revocet: quod si noluerit, tenetur qui induxit, rem totam aperire iudici, etiam cum periculo vitæ, si innocens illud subeat & spes sit retractationem profuturam; quia est causa injusta talis periculi & damni.

Porro

Porro testis qui bonâ fide testificatus est falsum, tenetur ex iustitia suum testimonium retractare si ex eo sequatur damnum alteri. Ita Molina, Lessius, De Lugo & alii. quia quisque tenetur ad procurandum ne ex sua actione sequatur aliis damnum injustum. Peccant similiter contra iustitiam, & tenentur de damno, qui falsa instrumenta conficiunt, aut vera adulterant, & iis ad pervertendum iudicium utuntur. Item qui aliquam scripturam, vel syngrapham aut apocham adulterat, peccat mortaliter, etiamsi ista fiant ad manifestam iniuriam propulsandam & suum ius certum recipiendum: quia ista faciens decipit remp. in re gravi, ac nocet publicæ fidei: unde id graviter legibus veritum est. Hoc tamen casu non tenetur ad restitutionem, cum habeat ius certum ad rem hac via acceptam.

Q. 3. An tenetur ad restitutionem, qui à iudice etiam in generali citatus se occultat, vel testimonium fraude declinat, vel veritatem reticet?

Resp. Communior sententia asserit. Quia resp. imponit onus ac officium ferendi testimonium post citationem: & sic qui aliquid scit, tenetur ex officio sibi imposito tanquam publica quadam persona veritatem testari: sicut is quia rep. invitus constitueretur iudex, teneretur ex iustitia iudicare. Deinde lex ac iustum præceptum iudicis tribuit. Actori ac
Reo

Reo ius ad testimonium alterius, sicut sententia iusta tribuit ius ad bona alterius. Alioquinlibet sæpe frustra ius haberet implorandi auctoritatem iudicis. Quare si testis veritatem taceat, iniuriam facit, & sic tenetur resarcire damnum inde parti læsæ secutum.

Item qui subtrahit, suppressit, lacerat, vel tradere renuit instrumenta alteri profutura ad suum ius obtinendum, tenetur damnum restituere. c. si quis 12. q. 2. etiamsi sit in favorem adversarii, ex c. 4. de test. cogend. ubi Alex. III. ait: *Quòd nemo debet adversario instrumenta subtrahere: & quòd tam ille qui subripit instrumenta, quam qui adversario parem advocacionis copiam subtrahit, iniquam ostendit à se litem foveri, & experiri debet in se iudicis auctoritatem elusam.*

Quòd si fugias vel te occultes antequam ceteris ad testificandum, iuxta multos peccas etiam contra iustitiam, & teneris ad restitutionem. Sed hoc negant alii, eò quòd ius, quod oritur parti ex tuo testimonio, procedat ex solo præcepto, & præceptum non obliget antequam impositum sit: peccastamen, saltem contra charitatem, nam hæc obligat ad impediendum grave damnum iniustum proximi, cum potest impediri, saltem sine gravi nostro damno.

§. IV.

De Reo.

Q. I. **A**N Reus tenetur fateri veritatem?

Resp. I. **S**i Reus non interrogetur legitime seu iuridice, non tenetur fateri suum crimen: sed potest iudicem eludere, absque tamen mendacio. Quia iudex non habet ius interrogandi nec obligandi reum, nisi cum procedit iuridice. Ut autem interrogetur iuridice seu secundum ordinem iuris, requiritur, ut præcesserit vel infamia, vel indicia competentia, vel semi-plena probatio seu assertio unius testis omni exceptione maioris, ex c. 21. & 24. de accusat. Quamvis iuxta multos ad interrogandos testes ab accusatore productos sufficiat accusatio. Quare iudex debet Reo aperire statum causæ, probationes, indicia, testes, ut sciat se iuridice interrogari; & ut si quid contra habeat, possit opponere.

Resp. II. Reus à legitimo iudice iuridice interrogatus, tenetur sub mortali aperte veritatem & crimen suum fateri, etiam si morte plectendus sit, alioqui eam vitaturus. Ita S. Thom. 2. 2. q. 69. a. 1. Covar. Caiet. Navar. Sot. Tolet. Azor, Lessius, Sanchez, Layman, Turian. estque communis teste Delugo, contra alios docentes non teneri, si alias sit spes evadendi, secus si absit.

Prob. quia Iudex in hoc casu habet ius interrogandi, & exigendi veritatem ob bonum publicum.

publicum: ergo Reo inest obligatio eam fatendi, facitque contra ius Judicis, auctoritatem & iustitiam publicam si eam occultet: nam ius in Judicem ad interrogandum Reum, exigendamque ab eo veritatem, & obligatio in Reo ad illam clarè detegendam sunt duo correlativa, quorum unum sine alio esse nequit. Et verò si reus non teneretur veritatem fateri, non posset iuste torturis adigi ad eam confitendam, cum iniquum sit torturis compellere aliquem ad id, ad quod non tenetur. Deinde quisque sub mortali tenetur Superiori legitime præcipienti obedire in re gravi: at Judex est Superior, & legitime præcipit, dum secundum Juris ordinem interrogat reum. Unde Catech. Roman. de 8. præcepto ait. *De Reis autem & fontibus vult eos Deus verum confiteri, cum ex Judicii formula interrogantur.* Jam verò præceptum humanum justum, cui per se conjunctum est periculum mortis, obligat cum tali periculo, alioqui nunquam per se obligaret. Item Præceptum humanum obligat cum periculo vitæ, dum fit ob bonum commune grave & necessarium: bonum autem commune exigit ut crimina puniantur, & ut Reus juridicè interrogatus verum fateatur: alioqui sæpe judicia eluderentur cum magno Reip. damno, multa crimina impunita manerent, unde facile pullularent. Et discrimen est inter Reum & testem quod hic sit innocens, non ille.

L. 9

Deni-

Denique Reus non potest evadere nisi menti-
 tiendo: omne autem mendacium in iudicio
 justo circa crimen est mortale, cum sit in re
 gravi & contra iustitiam. Ille qui mentitur in
 iudicio se excusando, facit & contra dilectionem
 Dei, cuius est iudicium: & contra dilectionem
 proximi, tum ex parte iudicis, cui debitum negat;
 tum ex parte accusatoris, qui punitur, si in proba-
 tione deficiat. Unde & in Psal. 140. dicitur: ne
 declines cor meum in verba malitiæ, ad excusan-
 das excusationes in peccatis. ait S. Thom. q. 69.
 a. 1. ad 3. Adde quod à reo exigatur iura-
 mentum de dicenda veritate. Quare non
 potest absolvi Reus, nisi veritatem aperuerit
 saltem ante sententiam: nam quandiu iudici-
 um durat, censetur eadem interrogatio iudi-
 cis durare, ideóque eadem fatendæ veritatis
 obligatio. Et negatione illâ injustâ causam
 injustam tuetur. Ita communiter Doctores,
 teste Sanchez contradicente.

Imò juxta Cordub. Navar. Cabassut. & ali-
 os, etiam post sententiam mortis tenetur.
 Sed hoc alii negant; nisi necessarium sit ad a-
 vertendum grave malum publicum aut priva-
 tum, eo quod sententiâ latâ iudicium sit fini-
 tum; & finito iudicio finiatur Rei obligatio
 ad respondendum: nam cessat finis interro-
 gationis, qui est rei damnatio vel absolutio.
 Item latâ sententiâ cessat prorsus interrogatio
 iudicis; imò ipse jam non potest interroga-
 re, quippe qui functus est officio suo, exc

10. de fide. instrum. & ex l. 55. ff. de re judic. ibi: *Judex postquam semel dixit sententiam, Judex esse desinit.* Neque hæc Confessio Rei necessaria est ad securitatem conscientiae Judicum: nam si judicarunt secundum allegata & probata, securi sunt absque tali Confessione: si secus, ea nihil ipsis prodest ad solatium. Nec inde sequitur infamia judici aut aliis, cum omnibus notum sit solitos esse reos crimina negare. Reus tamen post damnationem teneatur crimen fateri, si ejus Confessionem exigeret bonum commune vel scandali amotio, vel si esset periculum nequis postea innocens eodem crimine accusaretur & damnaretur: nam charitas exigit ut proximi damnum grave impediamus cum possumus sine nostro gravi damno.

Porrò consentiunt Doctores Reum, si absolvatur, non teneri apud judicem confiteri crimen suum, sed ei sufficit Confessio Sacramentalis cum debita pœnitentia, quia jam est extra judicis potestatem.

Resp. III. Reus interrogatus tenetur etiam complices seu socios sui criminis patefacere, si contra eos stent indicia sufficientia, vel unius testimonium, aut infamia, vel si ejus crimen ex se sine sociis fieri nequeat, & bonum commune exigat ut detegantur: nam tunc legitime interrogatur de illis. Secus, si ista omnia desint, quia tunc non interrogatur legitime, ex l. ult. Cod. de Accusat. & c. 1. de Confessis.

nisi crimen exceptum sit & in publicam perniciem tendens, ut hæresis, crimen læsæ majestatis, proditio, veneficium, falsatio monetæ, vel committendum sit in privatæ personæ perniciem. Tunc enim tenetur complices patefacere, saltem quos non scit esse emendatos, alioqui non absolvendus; quia hoc saltem charitas exigit.

Resp. IV. Reus qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit, ob quod sit morte plectendus, peccat mortaliter; quia est directè & positivè causa moralis injusta suæ mortis; cum falsâ sui infamatione directè moveat judicem ad injustam sui occisionem; estque tam sui homicida, quàm qui alteri falso testimonio mortem infert, est illius homicida: cum autem homo non sit Dominus suæ vitæ ac membrorum, ei nunquam licet dare injustè causam destructionis ejus. Quare non potest absolvi nisi dicta revocet, etiam cum periculo quævis tormenta patiendi.

Q. 2. Quando nam licet Reo appellare?

Resp. Licet, si prudenter judicet sententiam esse iniquam: vel quia est innocens, vel quia si sit nocens, damnatus est ad pœnam justo graviolem, aut non est servatus ordo iuris; nam cuique licet iustum præsidium contra iniuriam sibi quærere c. 3. *de Appellat.* At ei non licet, si putet contrarium: *cum appellationis remedium non sit ad defensionem iniquitatis, sed*

sed ad praesidium innocentiae institutum c. 61. de Apellat. ex Conc. Later. alioqui faceret iniuriam tum Judici, cui calumniam imponit, & cuius officium impedit, tum adversario suo, cuius iustitiam quantum potest perturbat ac impedit. Iniqua est omnis appellatio, ad quam iustitiae inopia non coëgit. ait S. Bern. l. 3. de Confid. c. 2. unde iniuste appellans tenetur omni iure ad impensas litis, & alia damna adversario inde secuta.

Q. 3. Quid licitum est Reo circa poenam & fugam?

Resp. I. Reus iuste damnatus ad mortem, quam vitare fugiendo nequit, ex communi tenetur ad locum destinatum proficisci, colulum parare, manus apponere, & facere ea, quae à Ministro Iustitiae commodè fieri nequeunt, quia haec actiones sunt necessariae saltem moraliter ad executionem poenae iustae, cum sine illis non possit saltem convenienter & commodè poena iusta executioni mandari: unde censentur iuste praecipere à Iudice per sententiam mortis, ut convenienter exerceatur iustitia; & aliunde sunt de se indifferentes, nec ex natura sua connexae sunt cum morte. Non licet tamen Reo exequi poenam mortis aut mutilationis, v.g. venenum haurire, pectus gladio transfigere, suspendio se praefocare, se projicere è scala: quia se ipsum directe occideret, quod nemini licet, sicuti nec se mutilare;

re; & ista crudelitatem in seipsum sapiunt, ac repugnant Juri naturali.

Resp. II. Reo etsi verè nocenti licet ante & post sententiam fugere ad vitandam mortem, aut mutilationem, nisi se obligaverit ad permanendum. Ita commun. cum S. Thom. q. 69, a. 4. ad 2. quia non conijcitur in carcerem, ut ibi teneatur spontè remanere; nam esset nimis grave ac durum tale præceptum, ob summam hominum ad sui conservationem à natura in vitam inclinationem; nec hoc est necessarium ad bonum commune, nam potest facile aliter detineri.

Hinc regulariter licet Reo fugere ad vitandam mortem, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus sit; nisi juramento, aut voto, aut speciali promissione obligaverit ad permanendum; cum tunc utatur jure suo. Item licet fugere ne capiatur, vel etiam à Ministro apprehendente se excutere: non tamen vim inferre custodi vel Ministris, percutiendo, vulnerando, &c.

Resp. III. Multi, imò teste De Lugo Doctores Communiter censent Reo licere vitandæ mortis causâ carcerem effringere: quia cum fugasit ei licita, licitum est etiam medium ad id necessarium; neque in hoc resistit formaliter Judici, sed fugit periculum. Neque vim infert potestati publicæ, quia hæc non est in vinculis & lapidibus, sed in Judice & Ministris.

Ne-

Negant autem eum tunc violare jus Reip. sed præcisè utitur jure suo. Dicuntque leges id sub capitali pœna vetantes, l. i. ff. de effract. esse merè pœnales, & se habere velut vincula quæ Reum pœnarum metu continent. Unde non est punitio propriè dicta, sed modus coercendi & retinendi reum ne fugiat. Delugo verò ait eas leges quoad mortis pœnam esse iniustas.

An autem aliis liceat suppeditare Reo instrumenta ad effringendum carcerem, negant Tolet. Navar. Sot. Valent. & alii. qui tamen fatentur Reo licere effringere carcerem: quia ista suppeditare est contra bonum publicum exigens, ut custodia publica sit firma ac tuta. Affirmant Cajet. Salon. & alii. quia licet Reo consulere fugam utpotè illicitam, quidni & præbere media ad hunc finem necessaria? Item licet Reo ostendere viam & modum quo possit elabi. Ergo, &c.

Consentiunt omnes id non licere Officialibus & Ministris iustitiæ; quia agerent contra officium suum, quo tenentur diligenter Reos custodire. Negant etiam omnes teste DeLu- go, licere aliis Reum iuvare effringendo exterius carcerem seu portas, effodiendo parietes, vel alia similia faciendo: quia custodiam publicam violarent; & aliàs nihil posset esse satisfirmum ac tutum ad custodiam reorum, quod cederet in maximum Reip. detrimentum. Si enim non licet effringere portas vel

parietes domus privatæ, minùs licebit domus publicæ, per quod publica potestas offenderetur. Et quamvis id liceret Reo ipsi, propter naturale ius conservandi vitam; non tamen hoc licebit aliis, quibus id non est necessarium ad sui conservationem.

Resp. IV. Reo ad mortem justè damnato non licet resistere, nec se defendere contra Judicem vel executores sententiæ: quia resisteret potestati à Deo ordinatæ ad vindictam malorum: ideòque sibi damnationem acquireret ad *Rom. 13.* Deinde Judex ac Ministri habent Jus puniendi reum & exequendi sententiam, & sic iis resistendo fieret injuria; nec potest esse bellum ex utraque parte justum, seclusâ ignorantia invincibili. ita *S. Thom. q. 69. a. 4.* addens innocenti injustè seu contra ordinem Juris damnato licere resistere, sicut licet resistere latronibus; nisi propter scandalum vitandum, cum ex hoc aliqua gravis perturbatio timeretur.

Innocens verò damnatus per sententiam justam in foro exteriori, utpote latam secundum allegata & probata, licet carentem veritate, tenetur pœnam patienter tolerare, si non potest eam vitare sine resistantia publica & scandalo: nam semper talis resistantia est illicita, quando sententia justa est secundum allegata & probata: tunc enim Judex utitur legitime potestate legitima, cui non licet resistere; & habet Jus exequendi sententiam. Ita

Sot.

Sot. Malder. Covar. Vasquez, Sanchez, Lessius dicens esse ferè communem sententiam. Quòd si damnatus posset sine violenta resistentia & scandalo pœnam effugere, tunc non tenetur ad illam sustinendam, cum sit verè innocens.

Resp. V. Reo ad mortem damnato licet non fugere ex amore Justitiæ. Imò mortem commendo licet se Judici ultro sistere, & occasionem Justitiæ exercendæ offerre: nam sicut alteri licet suadere Judici, ut publicâ auctoritate Reo justam mortem decernat: ita & reo idem licet ad satisfaciendum Deo & Justitiæ publicæ.

Resp. VI. Ex communi, damnatus ad exilium, vel ad pœnam carceris saltem non valde molesti, tenetur eo se conferre, & manere in exilio vel in carcere. Ita S. Thom. Sanchez, Suarez asserens esse communem sententiam. Et proinde non licet aliis suppeditare ei instrumenta ad effringendum carcerem. Item damnatus ad mulctam pecuniariam, tenetur eam solvere, etiam ante quam exigatur, si Judex expressè jubeat ut sine alia monitione reus eam solvat: quia hæc pœnæ non habent injustitiam nec crudelitatem ex hoc præcisè quòd à reo executioni mandentur. Reus autem tenetur per se ipsum exequi pœnam justam non nimis acerbam, ad quam à Judice damnatus est, præsertim cum talis pœna, ut est carceris, exilii, & mulctæ non egeat executione alterius; nam
quis

quisque tenetur parere justæ sententiæ & obedire Superiori justa & moraliter possibilia præcipienti.

Porro si reus ante solutam pecuniam moriatur, tenetur hæres eam solvere: nam succedit in eodem onere bonis affixo. Cum autem Jura dicunt pœnam non transire ad hæredem, loquuntur vel de pœna corporali, vel de pœna quæ nondum fuit debita vivente Reo.

Non pauci censent damnato ad triremes licere fugere, nisi data fuerit fides præsertim jurata remanendi: quia non tam damnatur ut ibi maneat, quàm ut detineatur. Et quia nimis esset grave Reum obligari in conscientia ad sponte manendum, quando fugere potest: cum in triremibus manere sit res durissima: quod extendunt ad perpetuum carcerem valde molestum. Nisi sit Religiosus, nam ex communi tenetur manere, quia ex voto obedientiæ tenetur parere Prælato in hac pœna justa ipsi præcepta.

§. V.

De Obligationibus Advocati.

Dico secundùm communem sententiam Advocatus tenetur ex Justitia 1. Habere competentem scientiam, quâ valeat sufficienter Justitiam & merita causarum secundùm Jura cognoscere & proponere; cum pro idoneo

neo Advocato se exponat & ut talis stipendia accipiat: alioquin se Committit periculo graviter nocendi aliis.

2. Suo Clienti præstare diligentiam debitam pro qualitate causæ, & fidelitatem, eique indicare causæ æquitatem vel injustitiam, probabilitatem obtinendi, & periculum eam perdendi: nam hæc omnia pertinent ad ejus officium; & stipendio conductus est, ut utiliter, justè, & diligenter negotium gerat.

3. Abstinerere se à fraudibus, falsis probationibus, convitiis & aliis injuriis contra partem adversam: nam ei faceret injuriam.

4. Non accipere ultra pretium justum, scilicet taxatum: vel si non sit, illud censetur justum, quod habetur tale judicio prudentum, spectatâ qualitate negotii, peritiâ Advocati, & labore quem impendit, ac consuetudine approbatâ; nam excessus suprâ justum pretium est injustus. Nec ei licet pacisci cum cliente de aliquota parte, si vincat, nempe ut pro pretio det, v. g. 3. vel 4. partem illius, quod ex victoria consequetur: nam hoc prohibetur, l. 53. ff. de Pact. ne Advocatus, quia sua res agitur, conetur per fas & nefas victoriam obtinere, & ne fraudibus occasio detur.

5. Non licet Advocato tueri causam, quam scit esse injustam, vel nihil fere habere probabilitatis, ita ut semper apud Judices rejiciatur: nam iniustum est iniustitiam tueri, & alios ad eam inducere. Tamen ex causis civilibus æque

que probabilibus, juxta multos, ei licet alter-
 utram tueri, modò cliens de periculo perden-
 dae litis moneatur: quia utraque pars habet
 Jus proferendi suas rationes in iudicio per se
 vel per alium, & Advocatus solum sui clientis
 jura proponit, non iudicat. Sed limito, modò
 cliens sit possessor, vel ipse Advocatus iudicet
 eam esse probabiliorem, aut saltem talem vi-
 sum iri iudicibus: nam non potest agere cau-
 sam contra possessorem, quam iudicat esse du-
 biam, & talem communiter haberi ac Judici-
 bus visum iri; quia non ei licet causam susci-
 pere nisi, quam talem esse iudicet, ut eam pos-
 sit probare Judici, & persuadere ut pro illa sen-
 tentiam ferat, hoc enim est Advocati officium:
 at tunc non potest talem iudicare causam quam
 censet esse dubiam; idque certius ac clarius
 est si causa sit contra possessorem, cum ipse
 sciat in dubio & pari causa meliorem esse con-
 ditionem possessoris, ideòque injustè eum ve-
 xatum iri.

A fortiori in causa criminali dubia non licet
 tueri partes actoris: quia hic in tali casu gravi-
 ter peccat contra reum; ergo etiam Advocatus
 cum constet in dubio reum debere absol-
 vi ideòque causam actoris esse injustam.

Item non licet suscipere causam Civilem,
 quam certò iudicat esse minùs probabilem, &
 talem visum iri Judici: nam defenderet cau-
 sam, quam magis iudicat esse injustam, quam
 justam; & induceret Judicem ad adjudican-
 dum

dum causam habenti Jus minus probabile, ideoque ad injustè judicandum, conareturque impedire ne sententia feratur in favorem ejus, cujus Jus censet esse potius ac melius, quique proinde vincere debet: quod iniquum est. Quare Advocatus antequam causam suscipiat, tenetur ejus æquitatem & probabilitatem perpendere, eamque Clienti indicare.

Hinc Advocatus peccat contra Justitiam & tenetur ad restitutionem. 1. Si cum non sit satis peritus ac idoneus, Advocati officium suscipiat. 2. Si defendat causam, quam scit esse injustam, tenetur compensare omnia damna inde secuta sive parti adversæ, sive Clienti quem non monuit de injustitia causæ ab eo ignorata; nam illorum est causa injusta, auxilium & consilium præstando pro injustitia. 3. Si quamlibet causam sine discrimine & consideratione ejus Justitiæ suscipiat, solum attendens ad formalitatem Juris, nihil expendens causæ meritum. 4. Si in progressu causæ iniquitatem deprehendens, non moneat Clientem ut desistat, nec ipse eam deserat, licet prius justam putaverit: nam aliàs scienter injustitiam tueretur. *Non debet tamen eam prodere, ut scilicet aliam partem jurvet, vel secreta suæ causæ alteri parti revelet.* ait S. Thom. q. 7. a. 3. 5. Si ob ejus imperitiam, vel negligentiam vel malitiam Clientis causâ cadat, aut indebitas impensas faciat, vel aliud damnum patiatur, ex c. ult. de injur. nam horum damnorum est causa in-

sa in-

sa injusta, sive committendo, sive omittendo contra munus sui officii, ad quod præstandum se tacite obligavit. 6. Si periculum litis amittendæ non indicet Clienti qui eo cognito non fuisset litigaturus. 7. Si causæ expeditionem cum damno Clientis differat, postponat. 8. Si fundamenta vel secreta causæ detegat adversario. 9. Si in defendenda causa utatur aliquâ falsitate, proferendo scripturas falsas, testes falsos, adducendo leges falsas vel abrogatas, aut doctrinam reprobata, vel leges veras in falsos sensus scienter detorquendo, &c. 10. Si falsa crimina parti adversæ imponat, vel vera sed occulta ad causam non pertinentia referat, vel utatur convitiis. 11. Si accipiat pretium justo majus. 12. Si injustam transactionem suadeat. 13. Si plures causas accipiat, quam recte expedire possit.

Not. Advocatus tenetur sub mortali in extremâ vel gravi necessitate pauperum, gratis eis patrocinari, sicut etiam Medicus, Chirurgus, & alii operam suam gratis præstare tenentur: nam quisque tenetur ex charitate proximo graviter egenti impendere subsidium necessarium, cum potest saltem sine gravi suo damno: alioqui non amat proximum sicut seipsum.

§. VI.

*De Obligationibus Referentis, Secretarii,
Notarii, Procuratoris, & Apparitoris.*

Dico ii omnes generatim tenentur fideliter ac justè exequi suum officium; & proinde scire omnia quæ ad illud spectant, debitamque diligentiam adhibere. Quòd si quid faciant vel omittant contra proprium officium, peccant contra Justitiam; ideoque tenentur resarcire damna inde aliis orta. Quæ enim sunt debita ex officio, ad aliorum commodum spectante, debentur ex Justitia, cum debeantur ex contractu implicito in assumptione officii; nam suscipiens officium, hoc ipso se obligat ad id omne, ad quod institutum est. Nec excusantur ob ignorantiam, *c. ult. de injur.* quia tenentur ex Justitia sufficientem scientiam ac peritiam habere, aut officium non assumere cum periculo damni aliorum; & *imperitia culpa adnumeratur, l. 174. ff. de Reg. Jur.*

Item peccant, & tenentur ad restitutionem, si stipendium majus eo quòd lege vel consuetudine taxatum est, accipiant: quia tunc accipiunt pretium operæ justo majus, cum pretium taxatum sit unicè justum, & consistat in indivisibili, ut patet in emptione; nec excessus spontè donatur, sed dans vult tantùm solvere justum pretium. Quòd si stipendium non fuerit taxatum, illud solùm erit justum, quod secundum communem prudentium æ-

Tom. III.

M

stima-

stimationem est æquale operæ ac obsequio præstito, nam si sit inæqualitas inter pretium & operam, jam est injustitia. Speciatim verò

1. Referens peccat si defectu studii, diligentia sufficientis malè referat, aut aliquid substantiale omittat, si conetur unius Jus magis quàm alterius exponere, &c.

2. Secretarius peccat, si Juramentum violet, si processus aut sententias diligenter non custodiat, vel partibus sine mandato Judicis ostendat; si testimonia non fideliter transcribat, &c.

3. Tabellio seu Notarius peccat, & tenetur de damno, si ignoret quæ ad suum officium pertinent; si instrumenta non rectè conficiat; si juramentum vel secretum violet; si in testimoniis testium vel dictis ac factis partium aliquid addat vel detrahat; si sincerè omnia prout se habent non scribat; si Ministro scriptorū cum erroris periculo aliquid committat; si Acta & instrumenta negligenter custodiat, cum periculo damni partium; si differat instrumentorum expeditionem, ut pecuniam extorqueat; si testamentum hominis rationis usu destituti scribat; si testes falsos admittat, si solemnitates necessarias in contractibus ex ignorantia, negligentia, vel malitia prætermittat; si conficiat instrumentum falsum, usurarium, vel injustum. Si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat; si testimonium aliquod necessarium

rium

rium cum alterius damno non exhibeat; si parti petenti instrumenta sua vel alia sine quibus recuperare nequit id quod sibi debetur, occultet, vel transumptum neget, &c. nam in his omnibus peccat contra officium & Justitiam, & causam damni dat.

4. Procurator peccat, si litem injustam suadeat, procuret, vel suscipiat; si suadeat Reo vel parti, ut veritatem neget; si partes ad compositionem iniquam adducat; si falsos testes inducat; differat ac protrahat causam, vel petat dilationes supervacaneas, aut non petat necessarias; si falsa vel incerta ut certa proferat; si causam primò acceptatam, primò non procuret; si nomine partis juret sine particulari ejus informatione cum periculo pejerandi; si suâ imperitiâ, vel negligentia aliave culpâ causâ sit cur lis perdat, &c. vide dicta de Advocato.

5. Apparitor peccat, si non servet jusjurandum; si accepto mandato capiendi aliquem, vel ejus bona, spe muneris monuerit, ut sibi caveat; si plura negotia expediens in eodem loco, vel eodem die, tantumdem pro singulis exigat, quantum pro diversis itineribus vel pro diversorum dierum expeditionibus acciperet; si lustrans domos asperius agat, ut aliquod munus extorqueat; si vim injustam aut aliam injuriam inferat, &c.

CAPUT VI.

De Obligationibus Ducum & Militum.

Dico 1. Belli Duces graviter contra Justitiam peccant, ideoque ad restitutionem tenentur. 1. Si vi, vel fraude, dolove milites conscripserint. 2. Si suos Milites invitos alius Ducibus vendant, vel commutent. 2. Si curam eorum, tum quoad corpus tum quoad animam non gerant. 4. Si abeundi potestatem promissam denegent. 5. Si militibus stipendia debita subtrahant, vel minuant, aut potum vel cibum corruptum aut periculosum præbeant. 6. Si Militum furta, rapinas, concussiones, stupra, & alia crimina, quantum possunt, non impediant, nec puniant. 7. Si pagos aliquos majori quam par sit Militum copia gravent, vel si aliquos ob pecuniam acceptam à Militum hospicio eximant, qui idcirco apud alios incolas mittantur. 8. Si quid accipiant ad impediendas vexationes Militum nam ex officio & Justitia jam tenentur eas impedire. 9. Si temerè prælium ineant, vel sine causa justa vitam Militum exponant. 10. Si fortiter non pugnent. 11. Si non habeant completum numerum militum, pro quo stipendia accipiunt. Nec licet eis ad compensandum stipendium priùs sibi debitum postea in lustratione Militum ficta nomina conscribere; tum quia compensatio licitè fieri non potest.

potest fraude & falsitate: tum quia hoc fieret cum gravi damno seu periculo Reip. seu Principis, qui putans se habere tot Milites, non plures conscribit vel mittit ad castra; unde hostes non vincuntur aut etiam vincunt.

Dico 2. Milites omnes tenentur sub mortali ex Justitia 1. Duci ac Praefecto militiae parere, fortiter pugnare, stationem servare, arcem sibi commissam diligenter custodire, & defendere etiam cum vitae periculo; nam ad haec omnia praestanda conducti sunt, & stipendia accipiunt. 2. Sine Ducis sui licentia à castris & exercitu non discedere; nam sub hac etiam obligatione conducti sunt, & aliàs non posset haberi sufficiens numerus ad pugnam paratus. 3. Non discedere à militia ante tempus conditum, nam pacta servari debent. 4. Suis stipendiis contenti esse, & neminem concutere, ex Luc. 3. nihil auferre vel extorquere à non hostibus, & ab iis apud quos diversantur, nec quidquam exigere praeter id quod à Principe constitutum est: alioqui injuriam faciunt & tenentur ad restitutionem, cum nullum Jus ad ista habeant. Nec excusantur eo quòd stipendia integrè non solvantur; nam haec solutio sicut debitum spectat ad solum Principem vel Duces, milites enim alendi sunt ex arario Principis; nec unus locus praeteris gravandus est. 5. Sine jussu Ducis aut saltem post ejus prohibitionem damna hostibus non inferre c. miles 23. q. 5. nam ad hoc requiritur

auctoritas publica, cujus milites sunt tantum executores. 6. Nihil auferre vel exigere à subditis reip. hostilis, qui principi vel duci aliquid solvunt pro redimenda omni exactione & damnificatione: nam hac solutione Jus acquirunt ad immunitatem ab omni damno & exactione. 7. Semper meminerint se obligari Legibus divinis & humanis, & semper teneri abstinere ab omni crudelitate, luxuria, ebrietate, blasphemia, impietate, perjurio, duello, furto, injuria, &c.

Q. An qui dubitant de Justitia belli, possunt aut debent militare?

Resp. Subditi, qui de belli Justitia dubitant, Principi jubenti parere debent ac militare; nam in dubio quisque tenetur obedire Superiori suo, cum hic sit in possessione potestatis precipiendi, idque exigat debita subordinatio. *Vir justus si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, cui quod jubetur, vel non esse contra Dei praeceptum, certum est; vel utrum sit, certum non est: ita ut fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi: innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Ait Sanctus Augustin. l. 22. contra Faust. c. 75. idem de extraneis, qui ante bellum erant stipendiarii; quia debent Principi suas operas admilitandum, quo Jure certo in dubio privari non debet princeps. Item milites subjecti vel conducti Justitiam belli examinare non tenentur,

mentur, quamdiu nulla probabilis ratio in contrarium occurrit, quæ ipsis dubium positivum afferat. At extranei nondum stipendio conducti, belli Justitiam investigare debent, nec militare nisi factâ inquisitione prudenter judicent talem Principem bellum justum gerere: alioqui non possunt prudenter judicare se non peccare militando. Nec eis licet militare sub Principe de cujus Justitia dubitant; quia nullâ cogente & exculante obediendi necessitate exponerent se periculo gravissimæ injuriæ aliis inferendæ.

Porro nemo debet contra proprium Principem aut patriam militare, cum hoc sit contra pietatem & fidelitatem debitam.

CAPUT VII.

De Obligationibus Medicorum, Pharmacopæorum, & Chirurgorum.

Dico, hi tenentur sub mortali 1. Habere sufficientem scientiam & peritiam. 2. Impendere debitam diligentiam ad curandos morbos. 3. Adhibere remedia tiora, certiora, aut in horum defectum probabiliora, & quæ citius sanitatem allatura sunt: tum quia alioqui vitam proximi periculo imprudenter exponerent: tum quia tenentur ex charitate, & ex officio ac Justitia, in meliori modo quo possunt, & cum minimo damno ac periculo

alios curare: & idcirco eorum opera conducitur. Quod si omnino dubium sit medicamen, nec probabiliter judicetur profuturum, communior docet, inquit Filliucius, non esse dandum: quia si detur exponitur æger periculo, forte sanandus: si non detur & mors sequatur, ea non culpâ Medici sed violentiâ morbi eveniet. Si tamen nulla sit spes de salute infirmi, nec adsit remedium nisi dubium, de quo scilicet dubitatur num profuturum an nociturum sit, debent illud adhibere; quia sic infirmi negotium utiliter geritur: nam potest curari si detur, & versatur in certo mortis periculo si non detur; meliôrque est salus incerta quàm mors certa. 4. Tenentur saltem ex charitate statim ægrum monere per se vel per alios de periculo mortis, ut suæ salutis æternæ maturè providere possit. Et Conc. gener. Later. 4. cap. *Cum infirmitas de pœnit.* districtè præcipit medicis, ut priusquam curationem corporis incipiant, infirmos moneant & inducant, ut *Medicos advocent animarum.* Hanc legem innovavit S. Pius V. Constit. 2. addendo ne Medici ultra tertium diem visant ægrotum, nisi de illius Confessione sibi constet, cum scilicet morbus gravis est, vel periculum est, ne gravis fiat.

Hinc peccant 1. Si absque sufficienti peritia morbos curare tentent. 2. Si debitam curam & operam pro gravitate morbi non impendant. 3. Si medicamenta minùs idonea, certa
ac tu-

actuta, relictis certioribus, vel evanida adhibeant; aut cum hæc defunt, sed suppetunt probabiliter utilia, dent inexplorata explorandi gratiâ. 4. Si curationem negligent aut protrahant lucri causâ, aut naturam morbi non satis expendant, vel eâ non benè perspectâ temerè adhibeant remedia obvia, aut periculosa. 5. Si aliquid contra legem Dei suadeant. 6. Si sine justa causa carnum usum permittant, à jejunii præcepto avertant. 7. Si pauperibus graviter ægrotantibus gratis non opitulentur. 8. Si medicamenta ad impediendam generationem, vel ad fœrum expellendum præbeant, vel doceant. 9. Si optent morborum frequentiam. 10. Si occultos morbos pudendos eorum, quos curant, divulgent. 11. Si mercedem justo majorem exigant, &c.

Mercatorum, Opificum, & Operariorum obligationes ac peccata patent ex dictis de Contractibus, de Justitia, & alibi.

M 5

TRA-